

2010-06-24 (uppdaterad 2010-09-22)

Årsrapport 2009

Landsbygdsprogram
för Sverige
år 2007-2013

CCI 2007SE06RPO001

Innehåll

1	Inledning	7
1.1	Omfattning	7
1.1.1	Kort redovisning av utfallet för programmet	7
1.1.2	Programmets omräkningskurs.....	7
1.1.3	Förtydligande om hur utfallet redovisas i rapporten	8
2	Ändringar av de allmänna villkoren som påverkar programmets genomförande....	9
2.1	Förändringar av lagstiftningen	9
2.2	Omvärldsförändringar	9
2.3	Ändringar i gemenskapspolitiken och den nationella politiken som påverkar kopplingen mellan EJFLU och andra finansieringsorgan	9
2.4	Ändringar i landsbygdsprogrammet.....	11
3	Utveckling av programmet i förhållande till uppsatta mål	13
3.1	Inledning.....	13
3.1.1	Ändrade målvärden för indikatorer	13
3.1.2	Utgångspunkter för bedömning av utfall och resultat.....	13
3.1.3	Begrepp för bedömning av utfall och resultat.....	14
3.1.4	Olika mättillfällen för omfattnings- respektive resultatindikatorer.....	14
3.1.5	Förutsättningsskapande projekt.....	16
3.1.6	Bedömningar med utgångspunkt från indikatorutfall	16
3.2	Sammanfattande bedömning	16
3.3	Länsstyrelsernas, Skogsstyrelsens respektive Sametingets erfarenheter och bedömningar.....	17
3.3.1	Länsstyrelserna.....	17
3.3.2	Skogsstyrelsen.....	20
3.3.3	Sametinget.....	21
3.4	Insatser inom ramen för Östersjöstrategin	21
3.5	Axel 1	24
3.5.1	Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning (111 och 114).....	24
3.5.2	Startstöd för unga jordbrukare (112).....	26
3.5.3	Modernisering av jordbruksföretag (121)	27
3.5.4	Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter (123)	29
3.5.5	Samarbete om utveckling av nya produkter (124)	30
3.5.6	Infrastruktur (125).....	32
3.6	Axel 2.....	34

3.6.1	Ersättning för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter (211 och 212).....	34
3.6.2	Miljöersättningar (214)	35
3.6.3	Icke-produktiva investeringar skog (227)	47
3.7	Axel 3	51
3.7.1	Diversifiering (311).....	51
3.7.2	Mikroföretag (312).....	52
3.7.3	Främjande av turistnäringen (313)	53
3.7.4	Grundläggande tjänster (321).....	54
3.7.5	Förnyelse och utveckling i byarna (322).....	55
3.7.6	Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden (323).....	56
3.7.7	Kompetensutvecklings- och informationsinsatser (331).....	57
3.7.8	Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier (341)	58
3.8	Axel 4	60
3.8.1	Genomförande av lokala utvecklingsstrategier (411, 412 och 413).....	60
3.8.2	Samarbete (421)	61
3.8.3	Driftskostnader för LAG samt informations- och animationsinsatser (431)....	61
3.8.4	Utvecklingen av leader under programperioden	62
4	Programmets finansiella genomförande	64
4.1	Generellt om det finansiella genomförandet	64
4.2	Axelvis redovisning av utbetalade belopp	64
5	Pågående utvärdering av programmet	66
5.1	Viktiga händelser under året när det gäller pågående utvärdering.....	66
5.1.1	Förberedelser för halvtidsutvärdering och ex post utvärdering	66
5.2	Utvärderingssystem och utvärderingsplan	67
5.2.1	Urvalet av utvärderare för halvtidsutvärderingen och ex post utvärderingen ..	68
5.2.2	Samordning med intressenter för halvtidsutvärderingen	68
5.3	Utvärderingsaktiviteter i relation till utvärderings-planen	68
5.3.1	Reflektioner inom det nationella Landsbygdsnätverket.....	69
5.3.2	Analysdag.....	71
5.3.3	Jordbruksverkets rapporter, studier och undersökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2009	73
5.3.4	Länsstyrelserna rapporter, studier och undersökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2009	78
5.3.5	Skogsstyrelsens rapporter, studier och undersökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2009	79

5.3.6	Förberedelseaktiviteter för halvtidsutvärderingen	80
5.4	Datainsamling.....	82
5.4.1	Huvudsakliga datakällor och typer som används	83
5.4.2	Översikt över kvalitetshöjande åtgärder för datainsamling.....	83
5.4.3	Tillhandahållande av data till utvärderarna	83
5.5	Nätverksaktiviteter i samband med pågående utvärdering	83
5.5.1	Deltagande i nätverk på programnivå, nationell och europeisk nivå	83
5.5.2	Syfte, resultat och uppföljning av nätverksevenemang, workshops och seminarier	84
5.6	Problem som uppstått och behov av ytterligare arbete	85
5.6.1	Planerade och genomförda lösningar på problemen	85
6	Åtgärder för att garantera kvalitet och måluppfyllelse.....	86
6.1	Övervaknings- och utvärderingsåtgärder	86
6.1.1	Administrativa system och kontroller	86
6.1.2	Kontroller på plats	87
6.1.3	Utbildningar m.m.	88
6.2	Sammanfattning av större problem som uppstått vid förvaltningen av programmet och hur dessa har åtgärdats.....	92
6.2.1	Statistik och trender för handläggningstider	92
6.3	Användning av tekniskt stöd	96
6.3.1	Redovisning per myndighet och användningsområde	97
6.4	Informationsåtgärder	104
6.4.1	Sammanfattning av informationsinsatser under 2009	104
6.4.2	Information och offentlighet	105
6.4.3	Budskapen förstärker varandra.....	106
6.4.4	Mål för informationen	106
6.4.5	Hur långt har vi i Sverige kommit i informationsarbetet	106
6.4.6	Målgrupper	108
6.4.7	Aktiviteter personlig kommunikation	109
6.4.8	Aktiviteter elektronisk kommunikation	111
6.4.9	Aktiviteter direktkommunikation	112
6.4.10	Aktiviteter masskommunikation	113
6.4.11	Information till allmänheten.....	113
7	Deklaration om överensstämmelse med gemenskapspolitiken i fråga om stödet ..	114
7.1	Konkurrensregler och statsstöd	114
7.2	Offentlig upphandling	114

7.3	Miljöskydd och miljöförbättringar	114
7.4	Jämställdhet och icke-diskriminering.....	115
7.5	Avgränsning mot andra fonder, program och finansiella instrument.....	116
7.5.1	Överensstämmelse med den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP).....	116
7.5.2	Avgränsning i förhållande till ERUF, ESF och EFF.....	116
8	Användningen av återkrävda belopp	118
9	Bilagor	119

1 Inledning

1.1 Omfattning

Årsrapporten avser Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013 som omfattar alla Sveriges landsbygdsområden.

1.1.1 Kort redovisning av utfallet för programmet

Under kalenderåret 2009 utbetalades i offentliga medel (EU+ svenska offentliga finansiärer) för olika former av stöd och ersättningar totalt ca 3 719 miljoner kronor (mnkr). Under kalenderåret 2008 utbetalades på motsvarande sätt i offentliga medel totalt ca 3 884 mnkr. Den genomsnittliga årliga utbetalningen under programmets sju år är drygt 5 000 mnkr. Underutnyttjandet 2009 jämfört med ett genomsnittsås uppgick således till ca 1 300 mnkr.

Under EU:s räkenskapsår 2009 för landsbygdsfonden, som avser perioden från den 16 oktober 2008 till den 15 oktober 2009 utbetalades 105,9 miljoner euro (mneuro) från fonden. Den i förväg finansiella tilldelningen från fonden var för detta räkenskapsår 257 mneuro, d.v.s. underutnyttjandet i förhållande till tilldelad EU-budget uppgick till 151 mneuro (ca 1 585 mnkr).

Underutnyttjandet beror i huvudsak på två faktorer. Den ena faktorn är att programmet totalt sett inte når upp till de prognostiserade kostnaderna genom att främst arealer som stöd söktes för understiger de förutsedda. Genom en ändring av landsbygdsprogrammet som godkändes av EU-kommissionen i februari 2010 har emellertid ersättningsnivåerna för flera ersättningar höjts från och med år 2010 i syfte att få till stånd en bättre måluppfyllelse. Detta kommer att innebära att utnyttjandet av programmets medel kommer att öka från 2010. Den andra faktorn är mer tillfällig och beror på förseningar av utbetalningarna av miljöersättningar till följd av omfattande arbete med inventeringar av stödberättigande arealer betesmark. En bedömning som kan göras är att ca 50 miljoner euro skulle ha betalats före den 16 oktober 2009 om problemen med betesmarksinventeringen inte hade uppkommit, se vidare avsnitt 2.3. Det faktiska underutnyttjandet budgetåret 2009 skulle då i stället vara ca 100 mneuro och därmed av samma storleksordning som för 2008.

En bidragande anledning till underutnyttjandet av EU-budgeten uttryckt i euro är att kronkursen gentemot euron har legat betydligt lägre än vad programmet förutsätter, vilket inneburit att förbrukningen uttryckt i euro blivit låg.

Ett långvarigt underutnyttjande av en medlemsstats budgettilldelning från EU kan medföra att den s.k. N+2 regeln faller ut. Regeln säger kortfattat att tilldelningen för visst år måste vara förbrukad inom 3 år för att återföring till EU-budgeten inte ska ske. Med hänsyn till programändringen 2009 samt en starkare kronkurs, bedömer förvaltningsmyndigheten att risken för att N+2 ska utlösas är mycket liten för de närmaste åren.

1.1.2 Programmets omräkningskurs

Stöd och ersättningar är i svenska förordningar och föreskrifter som reglerar programmet uttryckta i svenska kronor. Det är ett önskemål från kommissionen att siffervärden i rapporten även bör anges i euro. En fråga är vilken kurs som bör väljas. Programmets omräkningskurs från svenska kronor till euro är 9,0. Den genomsnittliga kursen för år 2009 vid rekvisitioner har emellertid varit 10,49 kr/euro (vägd kurs). Rekvisitioner för medfinansiering från EU görs alltid i euro och kursen bestäms en gång per månad. I bilaga 1 (indikatorstabell för övervakning och utvärdering enligt mall från EU-kommissionen) används för redovisning av

utbetalningar den verkliga kursen enligt rekvisitionerna. Detsamma gäller för bilaga 3 (redovisning av utbetalningar). I bilaga 2 (redovisning av beslut) används programmets kurs 9,0. För övriga värdena används också 9,0 om inget annat anges.

Val av kurs kan diskuteras men valet som här görs leder förhoppningsvis till att komplexiteten i det redovisade materialet blir något mindre.

1.1.3 Förtydligande om hur utfallet redovisas i rapporten

I kapitel 3 i denna rapport redovisas programmets framsteg i förhållande till uppsatta mål. Vid mätningen av omfattningsindikatorerna utgår denna rapport textdel från beviljade stöd, som kan komma att avvika från de utbetalningar som sedan sker till insatserna. Indikator Tabellen i bilaga 1 utgår däremot från utbetalda stöd och avslutade insatser. Eftersom flera av de insatser som beviljats stöd inte har avslutats, blir värdet av de indikatorer som redovisas i rapportens huvuddel större än det faktiska utfallet som anges i bilaga 1. Det faktiska utfallet som anges i bilaga 1 ger inga betydande utslag förrän långt senare, då det tar en viss tid för insatser att bli helt färdigställda. Slutsatsen är att dessa olika delar inte är jämförbara.

De investeringsvolymerna som anges för vissa stöd i kapitel 3 utgår ifrån de uppgifter om insatsernas kostnader som redovisas i ansökningar om stöd. Dessa uppgifter omfattar insatsernas stödberättigande kostnader, men inte alltid de totala kostnader som stödmottagarna har för sina insatser. Slutsatsen är att de redovisade investeringsvolymerna med all sannolikhet är lägre än de verkliga. För avslutade insatser redovisas de verkliga investeringsvolymerna i bilaga 1.

2 Ändringar av de allmänna villkoren som påverkar programmets genomförande

2.1 Förändringar av lagstiftningen

Någon förändrad lagstiftning som mer direkt påverkar de allmänna villkoren för programmets genomförande för år 2009 har inte genomförts 2009. Däremot kommer ändringar som gjorts 2009 i EU:s förordningar att kraftigt påverka genomförandet från och med 2010 och som till stor del är orsak till förslaget till den programändring som överlämnades till kommissionen i juli 2009 och som kompletterades i oktober 2009, se avsnitt 2.4 nedan.

2.2 Omvärldsförändringar

Den världsomspännande lågkonjunkturen och krisen inom den finansiella sektorn har självfallet påverkat landsbygdens företag samt sysselsättningen. Under 2009 förblev priserna på mjölk och spannmål samt på insatsvaror för jordbruket låga, likt priserna under den senare delen av 2008. Tecknen på en uppgång i konjunkturen var svaga under 2009. De låga mjölkpriserna innebar att vissa mjölkföretag, som genomfört investeringar som planerades och genomfördes när mjölkpriserna var höga, drabbades av mer betydande intäktsförluster.

Oväntat många länsstyrelser skriver i sina rapporter att investeringsvolymen inom jordbruket har hållits väl uppe trots lågkonjunkturen. Motiveringen som anges är att i en lågkonjunktur är investeringskostnaderna lägre och det går snabbare att få tag på personer som kan utföra arbetet. För stödansökningar avseende företag utanför jordbrukssektorn synes dock investeringsvolymen inte ha hållits uppe på samma sätt. Här påtalas problem med att få banklån i tillräcklig utsträckning. För projektstöden har lågkonjunkturen bidragit till att det har varit svårt att få projekten finansierade utöver de öronmärkta anslagen. En ökning gäller däremot på området för ekologiska och lokalt producerade livsmedel där efterfrågan har ökat under 2009.

2.3 Ändringar i gemenskapspolitiken och den nationella politiken som påverkar kopplingen mellan EJFLU och andra finansieringsorgan

Rådets förordning (EG) 1698/2005 ändrades två gånger under 2009 som ett resultat av översynen av den reformerade jordbrukspolitiken, den s.k. hälsokontrollen. Genom ytterligare obligatorisk modulering (överflyttning) av medel från pelare I (gårdsstödet) till pelare II (landsbygdsutveckling) utökades programmets EU-finansierade del med 71,6 mneuro. Härtill kom att Sverige fick tillgodogöra sig medel som inte utnyttjas inom gårdsstödet. Beloppet uppgår till 27 mneuro. EU fattade under året beslut om att en ekonomisk återhämtningsplan skulle införas i unionen för att dämpa följderna av den konjunkturella nedgången. En mindre del av de medel som totalt ställdes till förfogande avsåg insatser inom landsbygdsprogrammen. För Sveriges del uppgår beloppet till 21,14 mneuro. Sverige valde att lägga denna summa på utbyggnad av bredband på landsbygden inom ramen för åtgärden grundläggande tjänster (åtgärdskod 321). Totalt förstärktes programmet med 120 mneuro i EU-medel. Den nationella medfinansieringen ändrades inte.

Länsstyrelserna ägnade stora resurser 2009 till att inventera betesmarker med ersättningar inom ramen för landsbygdsprogrammet och gårdsstödet. Bakgrunden var att kommissionen

hade riktat kritik mot svenska regler för stöden till betesmarker. Kritiken gällde framför allt att gårdsstöd och miljöersättningar gavs till betesmarker med för många träd och buskar per hektar mark. Sverige får dock fortsatt ge ersättning till värdefulla ängs- och betesmarker inom landsbygdsprogrammet, även om de inte kvalificerar för gårdsstöd. En ändring av landsbygdsprogrammet avseende ersättningar till betesmarker gjordes därför under året. Regeländringen medförde förseningar i utbetalningarna eftersom inventeringarna drog ut på tiden och medförde ett omfattande arbete för stödadministrationen att ta hand om resultaten. Ändringen godkändes av kommissionen i juni 2009.

Regeringen har arbetat fram en heltäckande strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder. Strategin presenterades i början av år 2009. Den är tvärsektorieell och täcker in såväl den regionala tillväxtpolitiken och politiken för landsbygdsutveckling som andra politikområden av stor betydelse för landsbygdens utvecklingsmöjligheter. De regionala utvecklingsprogrammen (RUP), Europeiska unionens strukturfondsprogram, Sveriges landsbygdsprogram och programmet för Europeiska fiskefonden innehåller resurser som kommer de svenska landsbygderna till godo.

Strategin tar ett helhetsgrepp för att utveckla landsbygden och tar särskilt fasta på åtgärder inriktade mot att öka förutsättningarna att driva företag, arbeta och bo på landsbygden i Sverige. Efterfrågan på landsbygdens särskilda tillgångar och produkter växer långsiktigt, till exempel natur- och kulturmiljöer och förnybara energiråvaror. Ett lönsamt företagande, en väl utvecklad infrastruktur, en god servicenivå, ett betydande lokalt inflytande och goda utbildningsmöjligheter är exempel på grundförutsättningar som de strategiska insatserna ska bidra till att utveckla. Regeringens inriktning är att, i de frågor som är relevanta, på ett bättre sätt än hittills införliva landsbygdsperspektivet som en naturlig del i alla politiska områden och att skapa mervärden genom samverkan mellan olika områden. Målen inom alla politikområden måste enligt strategin uppnås i landsbygdsområden, liksom i tätorter och i städer.

Regeringen formulerade 2009 tre övergripande mål för den politiskt styrda verksamheten inom jordbruksdepartementets ansvarsområde:

- Ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet som präglas av öppenhet och mångfald
- De gröna näringarna är miljö- och resurseffektiva och har en nyckelroll i Sveriges energiproduktion
- De gröna näringarna utmärks av omtanke, ansvarstagande och hög etik.

Under varje mål finns ett antal preciseringar angivna. Övergripande vision är ”Bruka utan att förbruka”.

Under 2009 presenterade regeringen en handlingsplan för visionen ”Sverige – det nya matlandet”. Handlingsplanen är uppdelad på fem fokusområden: offentlig mat, primärproduktion, förädlad mat, matturism och restaurangbranschen. Från 2010 avsätts från landsbygdsprogrammet 160 mnkr till handlingsplanen. De huvudsakliga verktygen för visionen är tillämpbara åtgärder i landsbygdsprogrammet samt den livsmedelsstrategi som regeringen presenterade 2008. Regeringen bedömer att visionen kan medverka till att skapa uppemot 10 000 nya arbetstillfällen genom planen. En strategisk kommunikationsplattform och en webbplats ska ge aktörerna verktyg för att arbeta med *Sverige – det nya matlandet*.

I proposition 2008/2009:163 En sammanhållen klimat- och energipolitik har regeringen bl.a. beskrivit de ökade möjligheter till produktion av förnybar energi som finns inom jord- och skogsbruket. I propositionen framförs bl.a. ”En utökad produktion av bioenergi som råvara till

el- och värmesektorn spelar en avgörande roll för att nå målet att användningen av fossila bränslen för uppvärmning ska avvecklas till 2020 och för ambitionshöjningen för förnybar elproduktion. Det är också en förutsättning för att Sverige ska kunna uppfylla sitt mål avseende andelen förnybar energi till år 2020”.

En ny lag om skyddade beteckningar på jordbruksprodukter och livsmedel beslutades om 2009. Lagen kompletterar ett antal EU-förordningar som innehåller bestämmelser om geografiska beteckningar, ursprungsbeteckningar, traditionella uttryck och garanterade traditionella specialiteter.

För att öka det svenska jordbrukets konkurrenskraft har egenavgiften som företagare betalar sänkts från år 2010 och vidare har skatten på handelsgödsel tagits bort då denna ansågs ha mycket liten påverkan på användningen av gödselmedel.

2.4 Ändringar i landsbygdsprogrammet

Under år 2009 har två förslag om ändringar av programmet överlämnats till EU-kommissionen.

Det första ändringsförslaget anmäldes enligt artikel 6 (c) och artikel 9 i EU-kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006 den 27 maj 2009. EU-kommissionen accepterade förslaget den 28 juni 2009.

Ändringen omfattade följande:

- Justering av programtexten rörande LFA-stödet för att återspegla att samma kriterier för ersättningsberättigande tillämpas som för motsvarande typ av betesmark inom miljöersättningen.
- Höjning av miljöersättningen för alvarbeten och skogsbeten samt betesmarker och slätterängar med särskilda värden som inte uppfyller de nya gårdsstödkriterierna för ersättningsberättigande. Detta innefattar kategorier av mark vilka från 2009 inte längre uppfyller kraven för ersättningsberättigande under gårdsstödet.
- Uppdatering av programtexten med klargörande av att för marktyper som inte längre uppfyller kraven för ersättningsberättigande under gårdsstödet utgår en ersättning för transaktionskostnader, motsvarande 20 %.
- Förtydligande för betesmarker och slätterängar med allmänna värden att samma kriterier för ersättningsberättigande under landsbygdsprogrammets miljöersättning gäller som under gårdsstödet.
- Top-up notifiering för slätterängar med speciella värden där det fastställda takbeloppet överskrids med nationellt stöd.
- Justering av texten rörande den regionalt prioriterade ersättningen till mosaikmarker för att spegla de nya kraven samt behovet av att definiera åtagandeplaner och de speciella behoven för dessa områden.

Det andra ändringsförslaget anmäldes enligt artikel Artikel 6 (1) (a) och (c) och artikel 9 i kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006. Förslaget om ändring överlämnades i två omgångar: Första omgången den 15 juli 2009 och andra omgången den 19 oktober 2009. Ändringsförslaget accepterades av EU-kommissionens förvaltningskommitté, RDC, den 15 december 2009 och av EU-kommissionen den 26 februari 2010.

Tre typer av ändringar föreslogs:

1. Ändringar med anledning av översynen av den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP), den s.k. hälsokontrollen med ändringar kopplade till s.k. utmaningar.
2. Ändringar av finansieringsandelarna EU - Sverige avseende axel 2 samt överföring av medel från axel 2 till axel 1. Programmet förstärktes med överföringar från pelare I genom modulering samt överföring av outnyttjade medel från pelare I. Härtill kom förstärkning från den Europeiska återhämtningsplanen. Förstärkningen från Återhämtningsplanen avsåg helt satsningar på bredbandsutbyggnad på landsbygden.
3. Vissa detaljer i programändringen samt tekniska justeringar gjordes enligt följande:
 - Förtydligande att åtgärden stöd till samarbete om utveckling av nya produkter (åtgärd 124) kan användas för att finansiera förnybar energi.
 - Programmet förstärktes med insatser inom ramen för de s.k. utmaningarna, d.v.s. insatser för klimatet, insatser för förnybar energi, insatser för bättre vattenkvalitet, insatser för mjölksektorn samt insatser för bredbandsutbyggnad.
 - Särskilda insatser för Sverige- det nya matlandet preciserades.
 - Insatserna inom utmaningarna berörde axel 1-3 och avsåg förstärkningar inom åtgärderna kompetensutveckling, modernisering, högre värde, diversifiering, mikroföretag och grundläggande tjänster.
 - Förtydligande att åtgärden infrastruktur i jord- och skogsbruk (åtgärd 125), kan användas för att finansiera förnybar energi.
 - Ökning av ersättningsnivåerna för LFA-stöd (åtgärd 211 och 212), i alla stödområden samt en justering av relationen mellan antal betande djur (gäller får) och ersättningsberättigande areal i norra Sverige.
 - Ändring inom miljöersättningarna (åtgärd 214) av budgetar för vissa delåtgärder, inrättande av nya delåtgärder, höjning av ersättningsnivåer för vissa delåtgärder och användning av en s.k. dynamisk modell för vissa delåtgärder.
 - Höjning av maximala utbetalningar för icke-produktiva investeringar i skog, åtgärd 227. Inledningsvis kan stöd lämnas enligt ”de minimis-regeln”. Efter det att anmälan om statsstöd har granskats av EU-kommissionen kan betalning göras enligt ändringen.
 - Tekniska ändringar som överensstämmer med den nationella strategin för landsbygdsutveckling samt uppdatering av indikatorer.

3 Utveckling av programmet i förhållande till uppsatta mål

3.1 Inledning

I detta avsnitt ges en kvantitativ och i viss mån en kvalitativ bild av uppnådda framsteg i förhållande till mål som finns fastställda i landsbygdsprogrammet. Prestationerna mäts med hjälp av indikatorer där det varit möjligt. Indikatorerna bygger i huvudsak på det system och de riktlinjer som EU-kommissionen fastställt för uppföljning och utvärdering (CMEF - Common Monitoring and Evaluation Framework). I flera fall finns även indikatorer som valts på nationell nivå för att bättre spegla det svenska landsbygdsprogrammets inriktningar och mål.

3.1.1 Ändrade målvärden för indikatorer

I samband med programändringar (inskickade i juli 2009 och mars 2010) har ett flertal ändringar gjorts av målvärden för indikatorer kopplade till programmets åtgärder. Ändringarna av målvärden kan delas in i följande grupper:

1. Ändringar av målvärden kopplade till den s.k. hälsokontrollen av den gemensamma jordbrukspolitiken och förstärkningar av programmet med moduleringsmedel (överflyttning av medel från den gemensamma jordbrukspolitikens pelare 1 till pelare 2). Åtgärderna tillämpas först från 2010.
2. Ändringar av målvärden kopplade till ändringar av åtgärder som tillämpas först från 2010.
3. Justeringar i målvärden som beror på felräkningar i de ursprungliga målvärdena och utveckling av beräkningsmetoderna bl.a. mot bakgrund av förtydliganden från EU-kommissionen och Rural Evaluation Heldesk om hur indikatorerna ska definieras och mätas.

De justerade målvärdena i grupp 1 och 2 ovan är kopplade till förändringar som genomförs först från 2010. Således är dessa målvärden inte relevanta trots att de utgör del av det godkända programdokumentet. Målvärdena används således inte i analys av utfall och resultat för åtgärderna fram t.o.m. 2009.

Målvärdena kopplade till grupp 3 ovan är relevanta för utfallet och resultatet av åtgärderna hittills. Flertalet av de ändrade målvärdena anmäldes i samband med programändringen som skickades till EU-kommissionen i mars 2010. Denna programändring är i skrivande stund fortfarande föremål för granskning av EU-kommissionen.

Att jämföra utfall och resultat med målvärden som gällt tidigare skulle emellertid ge en missvisande bild av måluppfyllelsen, eftersom målvärdena har bedömts vara otillfredsställande. I syfte att ändå göra det möjligt för läsaren att relatera till de målvärden som faktiskt gällde under 2009 redovisas dessa i *bilaga 4* till den här rapporten.

3.1.2 Utgångspunkter för bedömning av utfall och resultat

I kapitlet berörs utvecklingen av programmet från något olika utgångspunkter. En utgångspunkt är hur olika åtgärder ligger till i förhållande till mål, t.ex. budgetmässiga, som är satta för hela programperioden för den aktuella åtgärden. Analyser av hur långt programmet hunnit så här långt görs i de efterföljande avsnitten med utgångspunkt i olika målvariabler.

Som nämnts tidigare finns särskilda för EU-länderna gemensamma indikatorer framtagna av EU-kommissionen, som ska avrapporteras varje år i årsrapporterna. Medlemsländerna har möjligheter att komplettera de gemensamma indikatorerna med s.k. tilläggsindikatorer som bara berör det egna landets program. Sverige har utnyttjat möjligheten till sådana kompletteringar, vilket innebär att det i rapporten vid sidan av de EU-gemensamma indikatorerna även ska redogöras för en rad ytterligare indikatorer.

En annan utgångspunkt är hur jordbrukare och andra grupper som är föremål för stöden uppfattar stödprocessen. Problemområden i det senare fallet är om informationen om stöden är otillräcklig eller om ansökningsförfarandet är så komplicerat att många avstår från att söka trots att de är berättigade till stödpengar eller om det finns andra orsaker till att ansökningar inte kommer in i den omfattning som man förväntar. Analyser utifrån den senare utgångspunkten ingår bara marginellt i denna årsrapport men undersökningar av hur kunderna uppfattar programmet lämnas.

En tredje dimension är uppföljning med avseende på vilka slutliga effekter stöden/ersättningarna fått. I föreliggande rapport finns inga effekter av åtgärderna analyserade utan dessa kommer att redovisas i halvtidsutvärderingen, som kommer att presenteras i höst.

3.1.3 Begrepp för bedömning av utfall och resultat

I tabellerna över mål och utfall i kapitel 3 anges för flertalet av åtgärderna *omfattningsindikatorer* avseende antal stödmottagare och investeringsvolym. Investeringsvolym är den totala kostnaden för insatsen i respektive åtgärd (inkl. privata medel). Uppgiften samlas in från stödansökan och kan närmast ses som en bedömning av insatsens hela kostnadsmassa. Underlaget är till viss del osäkert eftersom samtliga kostnader inte alltid tas med i en ansökan. Detta gäller särskilt vid beloppsmässigt stora insatser då ofta ett stödtag uttryckt i visst belopp begränsar de stödberättigande kostnaderna som registreras i IT-systemet. Investeringsvolymen blir då underskattad. (Jämför med avsnitt 1.1.3 ovan.)

Observera att begreppet investeringsvolym inte är begränsat bara till insatser som avser investeringar.

Resultatindikatorerna avser de *realiserade* utfallen, d.v.s. utfallen som uppstår när insatsen är helt genomförd. Indikatorer som anges för respektive åtgärd är vanligen antal slutförda insatser, ökat bruttofördlingsvärde och ökningen i sysselsättning. En insats anses helt genomförd när slututbetalningen har verkställts. Antalet slututbetalade ärenden vid en viss tidpunkt är vanligen betydligt lägre än antalet beviljade ärenden samma tidpunkt, eftersom insatsen tar tid att genomföras. Förutsättningsskapande projekt redovisas med resultatindikatorn noll.

I tabellerna över mål och utfall i kapitel 3 anges att *riktvärdet* är 42,8 %. Detta är ett slags artificiellt riktvärde som kan användas vid bedömning av hur programmet fortskrider. Resonemanget bakom detta värde är att vid ett jämnt budgetutnyttjande bör 42,8 % av hela budgeten vara förbrukad vid utgången av 2009, eftersom tre av de sju åren i programperioden då har passerat. Det är dock inte fastställt i programmet att det ska vara en jämn årlig takt. För t.ex. leader är det heller inte möjligt att ligga i fas efter 3 år, se vidare avsnitt 3.8. Slutsatsen är att en jämförelse av utfallet gentemot det ackumulerade resultatet kan göra att utfallet ser sämre ut än vad det egentligen är.

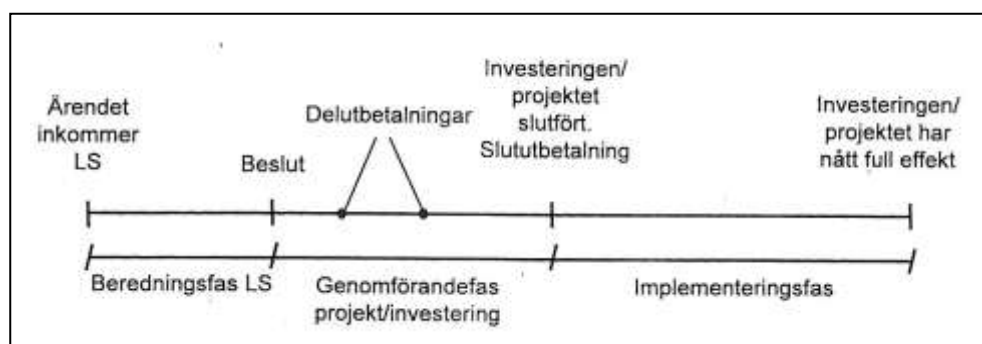
3.1.4 Olika mättillfällen för omfattnings- respektive resultatindikatorer

EU:s indikatorer är komplicerade och är styrda av ett regelverk (CMEF) som går ner på en ganska detaljerad nivå. Man skiljer på omfattningsindikatorer och resultatindikatorer.

Omfattningsindikatorerna är till för att ge en bakgrund till resultatindikatorerna. För att belysa omfattningsindikatorerna räcker det som regel med att hämta uppgifter som redovisas och registreras i IT-system i samband med ansökningstillfället. För resultatindikatorerna måste en ganska omfattande kompletterande uppgiftsinsamling genomföras efter avslutat projekt/stöd. Resultatindikatorerna är inte av den karaktären att underlaget kan hämtas från statistiska källor. I vissa delar måste kompletterande bedömningar och undersökningar göras.

För att kunna bedöma sifferutfallet i de tabeller som senare kommer att presenteras är det viktigt att känna till grundprinciperna för hur indikatorerna mäts. Enligt CMEF ska det finnas en logisk kedja som följer en tidsaxel. För att exemplifiera hur grundtanken är i uppföljningen visas i nedanstående tabell schematiskt tidsförloppet från det att en ansökan om projektstöd kommer in till dess den efterkommande investeringen/projektet har genomförts och gett full effekt.

Tidsfaser för projektstöd

Den första fasen (beredningsfasen) belyses överhuvudtaget inte i indikatorerna. Processen börjar när ett ärende blivit beslutat. Det är endast beviljade ärenden som följs upp i indikatorerna. Endast en indikatoruppgift (omfattning) avser beslutstidpunkten (antal beviljade ärenden). Övriga indikatorer behandlar konstaterat utfall, dvs. resultat när ett projekt eller en insats är avslutad. Uppgifter som berör genomförandefasen avser hur mycket som betalas ut samt hur mycket som har investerats under redovisningsåret. I *bilaga 1* till denna rapport "Indikatorer för omfattning och resultat", som helt följer kommissionens mall för rapporteringen, är principen att även delvis genomförda investeringar redovisas i omfattningsindikatorerna under det år en investering verkligen genomförs. Det innebär att om en investering har genomförts till hälften under redovisningsåret ska denna del redovisas, medan resterande del ska tas upp kommande redovisningsår.

För resultatindikatorerna ska ingenting redovisas förrän efter tidpunkten då investeringen/projektet fullföljts och stödet slututbetalats. Rapporteringen berör här endast genomförandefasen, dvs. tiden mellan när investeringen fullföljts och till dess den ger full effekt. Ofta sker processen stegvis så att t.ex. ett ekonomiskt resultat kan förbättras successivt första och andra året efter det att investeringen är klar för att sedan nå full effekt år 3. I detta fall ska en fördelning av resultatförbättringen göras över samtliga tre år.

Det nu sagda innebär att omfattningsindikatorer inte är riktigt jämförbara med resultatindikatorer. På grund av att tiden kan vara lång mellan det att ett ärende beviljats stöd till dess den efterföljande investeringen ger full effekt, är utfallet hittills relativt lågt i resultatindikatorerna. Effekterna kommer först senare, till stor del efter programmeringsperiodens slut.

Vid sidan av omfattnings- och resultatindikatorerna finns också effektindikatorer som inte ska redovisas i denna årsrapport utan i samband med halvtidsutvärderingen. Effektindikatorerna

är komplicerade då olika typer av kontrafaktiska situationer (t.ex. en situation utan stöd) ska belysas. Tekniskt innebär detta att statistik över andra populationer än stödmottagare måste samlas in vilket är resurskrävande då helt fristående undersökningar många gånger måste göras.

3.1.5 Förutsättningsskapande projekt

Ett problem som framkommit är att de projektstödsinsatser som genomförs i Sverige inte riktigt passar ihop med EU:s gemensamma indikatorer för resultat. Det beror på att de svenska insatserna många gånger är av förutsättningskapande karaktär med syfte att stimulera till efterföljande verksamhet eller investeringar. De leder därför endast indirekt till utfall i resultatindikatorerna, se vidare avsnitt 5.6 nedan.

3.1.6 Bedömningar med utgångspunkt från indikatorutfall

Bedömningar och analyser baserade på omfattningsindikatorer och i vissa fall även resultatindikatorer ska göras med stor försiktighet. Dessa indikatorer kan indikera att verksamheten går i en viss riktning men utgör endast mätpunkter för vissa förhållanden. Indikatorerna är inte ett mått på programmets effekt och de kan inte ersätta andra signaler som kommer fram om hur framgångsrikt programmet är. Oavsett om insatserna är större eller mindre i antal eller omfattning än vad indikatorernas målvärden anger är detta av mindre betydelse i förhållande till de effektmål som finns fastställda för programmet.

3.2 Sammanfattande bedömning

Landsbygdsprogrammet har nu tillämpats under tre år. Pågående halvtidsutvärdering kommer att mäta i vilken grad programmet uppnått fastställda mål och vilka framsteg som gjorts. Utvärderingen kommer att presenteras hösten 2010. De bedömningar som anges i den här rapporten vilar främst på de redovisade indikatorernas utfall.

- Inom axel 1 (ökad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruket) varierar måluppfyllelsen starkt mellan stödåtgärderna. Moderniseringsstödet (121) och startstödet (112) har god måluppfyllelse medan måluppfyllelsen för övriga stödformer är lägre, särskilt för Samarbetsåtgärden (124) och för Infrastrukturåtgärden (125).
- Inom axel 2 (förbättra miljön och landskapet) varierar måluppfyllelsen mellan delåtgärderna inom miljöersättningarna. Stödet till mindre gynnade områden inklusive bergsområden ligger i princip vid den målsatta arealen. Den programändring som EU-kommissionen godkände i februari 2010 och som träder ikraft först 2010, bedöms komma att öka intresset för de insatser som visade på låg måluppfyllelse 2007-2009. Det gäller i första hand ekologiska produktionsformer, miljöskyddsåtgärder, skyddszoner, slåtterängar samt delar av utvald miljö. Ersättningsnivåerna justeras för dessa från 2010 för att vara i fas med de faktiska merkostnaderna för miljöinsatserna. För övriga miljöersättningar ligger utfallet nära fastställda mål.
- Inom axel 3 (diversifiering och livskvalitet) har de företagsinriktade stöden diversifiering (311), turism (312) och mikroföretag (313) högst anslutning i förhållande till målindikatorn för antal ansökningar. Cirka 2/3 av antalet beviljade stöd har gått till enskilda företag men av stödbeloppet står dessa för cirka hälften av den beviljade summan (annan svensk offentlig medfinansiering inräknad). Lägre måluppfyllelse, räknat som andel ansökningar i förhållande till målindikatorn har projektstöden som syftar till en förbättrad livskvalitet på landsbygden. För vissa av åtgärderna för ökad livskvalitet är beslutsnivåerna mycket låga men en rejäl återhämtning har skett 2009.

- Inom axel 4 (leader) har arbetet under 2009 kommit igång i alla leaderområden. Beslutstakten är hög vilket bedöms innebära att tilldelade budgetar kommer att utnyttjas fullt ut. Bilden är dock något splittrad bland de 63 leaderområdena.

3.3 Länsstyrelsernas, Skogsstyrelsens respektive Sametingets erfarenheter och bedömningar

I arbetet med årsrapporten ska berörda myndigheter, enligt regeringsuppdrag, rapportera om programmets genomförande, resultat och effekter enligt riktlinjer från Jordbruksverket.

Nedan följer en sammanställning av kommentarer som är särskilt intressanta.

3.3.1 Länsstyrelserna

3.3.1.1 Åtgärder inom axel 1, 3 och 4 samt utvald miljö axel 2

Många länsstyrelser framhåller att investeringsviljan bland lantbrukarna har, trots krisen i ekonomin, legat på en hög nivå under året, särskilt inom mjölkföretagen. Även småföretagare på landsbygden har visat ett relativt stort intresse för främst åtgärderna mikroföretag och turism.

För företagsstöden har flera län redovisat att stränga prioriteringar har varit nödvändiga för att hålla budgeten. Det finns samtidigt också en hel del länsstyrelser som framfört att företagen utanför jordbrukssektorn har haft problem under året och att efterfrågan på stöd därför varit liten.

Det är svårare och tar längre tid att prioritera bland projektstöden. Ärendena är här betydligt mer komplexa än för företagsstöden. Det råder obalans mellan åtgärderna. Hos en del län är intresset för diversifieringsåtgärden (311) svagt men för flertalet är det åtgärderna grundläggande service (321), byutveckling (322) och natur- och kulturarvet (323) som visar en svag efterfrågan. Flera länsstyrelser arbetar emellertid med att få upp intresset också för dessa åtgärder, eftersom man ser en stor potential.

Kompetensutveckling inom axel 3 (331) används i hög grad för att stärka företagens kompetens inom marknadsföring och kommunikation. Flertalet län redovisar för samarbetsåtgärden (124) en mycket låg efterfrågan och en orsak kan vara att eget arbete inte kan ersättas enligt nuvarande föreskrifter. Informationsinsatserna om stödet som Jordbruksverket genomfört under 2009 förväntas öka efterfrågan. Infrastrukturåtgärden (125) efterfrågas mest av blivande vägsamfälligheter. Några län har strukit vägsamfälligheter från listan i genomförandestrategin över stödberättigande objekt.

Inom de regionalt prioriterade ersättningarna i axel 2 redovisas allmänt ett stort intresse för åtgärderna och många inkomna ansökningar, men med något ojämn fördelning mellan insatsområden. Vissa insatsområden har nära nog helt intecknats i beslut. För restaurering av betesmarker och slätterängar får länsstyrelserna in många ansökningar men ett betydligt lägre antal leder till beslut om stöd, eftersom markerna har för låga naturvärden. Flera av insatserna inom Utvald miljö gränsar till åtgärden natur- och kulturarvet inom axel 3 (323). I Skåne län, som har en relativt stor budget för anläggning av våtmarker, har hela den avsatta budgeten för 2009 tagits i anspråk. Prioritering bland ansökningar har behövt göras.

Vissa län redovisar för genomförandet av projektstöden inom axel 3 ett långtgående samarbete mellan offentliga och privata aktörer. Kravet på extern offentlig medfinansiering har i huvudsak fungerat bra och lett till ökad kvalitet i projekten och stärkt lokala samarbeten.

Men det finns också länsstyrelser som framfört att den ekonomiska krisen har medfört problem att få in medfinansiering från framförallt kommunerna.

Leaderområdenas igångsättning med att besluta om projektstöd är något splittrat. Områden som fanns med i Leader+ i förra programperioden har haft en betydligt kortare startsträcka att komma igång jämfört med de nya områdena. Vissa nya områden har ändå kommit igång mycket bra medan andra bara har beslutat om driftskostnaderna. Detta kan gälla inom ett och samma län. Generellt redovisas en bra samverkan mellan länsstyrelsen och leaderområdena men ibland uppkommer frågan om hur mycket länsstyrelsen ska "lägga sig i" beslut från LAG. Det regionaliserade programmet innebär att olika länsstyrelser har olika sätt att hantera samarbetet. Många län redovisar att man har regelbundna dialogträffar med verksamhetsledarna för leaderområdena i länet. Leaders webbsida används av några länsstyrelser för att skriva in svar på frågor som ställts till länsstyrelsen. Härigenom skapas en faktabank som kommer till god nytta i samband med växlingar i ledningen för leader.

Kompetensutveckling med länsstyrelsen som projektägare utförs av många länsstyrelser i egen regi i något högre grad än genom upphandling av externa aktörer. Några län arbetar dock främst med upphandlade tjänster. Olika metoder finns alltså.

Förbättrade ärendebalanser överlag under året rapporteras från alla länsstyrelser men ytterligare förbättringar bör kunna göras. Några län påtalar problem med handläggningen av stödet för anläggning av våtmarker med följderna att man fått alltför stora balanser. Problem som lyfts fram med detta stöd är att tillämpningen med faktiska kostnader är tekniskt komplicerat. Detta gäller särskilt vid större projekt med många markägare. Härtill kommer processen med miljötillstånd som drar ut på tiden.

Länen försöker snabba upp generationsskiftena och lägger därför visst fokus på startstödet. Nedläggning av jordbruksföretag är enligt gjord analys vid en länsstyrelse till stor del följderna av svårigheter i samband med generationsväxlingen. Även för mikroföretagen ser man behov av förnying.

3.3.1.2 Axel 2 Miljöersättningar (exkl. utvald miljö) och LFA

Stort merarbete hos länsstyrelserna redovisas till följd av ändrat regelverk kring busk- och trädrika betesmarker. Några län lyckades med extra insatser betala ut en betydande andel av ersättningarna vid ungefär samma tidpunkt som året före till gagn för brukarna. I län där sidoarrenden är vanligt förekommande har de ändrade villkoren för stöd till betesmarker lett till problem för markägare och arrendatorer. Återkraven rapporteras ha ökat hos ett antal länsstyrelser. Vanligt är avdrag för brott mot tvärvillkoren. Kontrollarbetet har gått bra liksom arbetet med åtagandeplaner. Insatsen minskat växtnäringssläckage tillhör de ersättningsformer där avvikelser från regelverket är vanligt förekommande. Det rör sig främst om en för tidig brytning av grödan. Ett antal län rapporterar ett ökat antal åtaganden inom flertalet miljöersättningar.

För miljöskyddsåtgärden gäller att intresset fortfarande är svagt, vilket delvis kan bero på att vallen inte är stödberättigande samt att ersättningen är förhållandevis låg. Kravet på ett antal s.k. kontrollrutor och jordartsanalyser verkar också hämmande för anslutningen. Avvikelserna vid kontroll är höga.

Gårdsvisa skötselplaner i stället för blockvisa efterfrågas av någon länsstyrelse för att öka flexibiliteten och intresset för ersättningen.

En avhållande faktor för anslutning till ekologisk produktion för de mindre företagen är den reducerade ersättningen om produktionen inte är certifierad. Certifieringen upplevs som alltför kostsam i relation till den högre ersättning som då erbjuds.

3.3.1.3 Omvärldsförändringar

Samtliga länsstyrelser har kommenterat följderna av lågkonjunkturen 2009. Vissa tycker sig se en återhämtning under året för jordbruket. Även småföretagarna på landsbygden drabbades av krisen. Några länsstyrelser har framfört att man tillsammans med regionförbundet i länet har lyft fram landsbygdsprogrammet som ett bra verktyg i lågkonjunkturen för företag som trots allt vill investera.

Många företag har valt att sluta med mjölkproduktionen till följd av mjölkkrisen i Europa. Globaliseringen innebär att också lantbrukare i allt högre utsträckning måste konkurrera med väsentligt billigare produkter från andra länder. Även livsmedelsindustrin är tvungen att genomföra hårda rationaliseringar och minska antal verksamheter. Minskad offentlig service och krympande befolkning på landsbygden upplevs som hot. Bättre mobilisering av landsbygdsbefolkningen och integration av invandrare får samtidigt ses som möjligheter för landsbygden. Gotland anmäler att risk finns att öns enda slakteri lägger ned verksamheten. En nedläggning skulle försvåra genomförandet av landsbygdsprogrammet.

3.3.1.4 Samverkan mellan olika åtgärder i programmet

Flertalet länsstyrelser har en organisation där företagsstöden och projektstöden hanteras samfällt för att få en bra samverkan mellan åtgärderna. Vissa länsstyrelser har lagt handläggningen av denna typ av stöd tillsammans med snarlika stöd inom de nationella programmen. Vissa länsstyrelser tillämpar ett remissförfarande före beslut till regionförbundet i länet och till Skogsstyrelsen.

3.3.1.5 Samverkan mellan program

Många länsstyrelser samarbetar aktivt med regionförbundet i länet. Härigenom får länsstyrelserna en bild av strukturfondernas verksamhet. Beröringspunkterna mellan regional tillväxtpolitik och landsbygdsprogrammets mål är många, vilket gör det nödvändigt att hitta ett samspel mellan olika sektorer, intressen och aktörer. Detta är särskilt viktigt för utveckling och tillväxt i gles- och landsbygder. Samverkan sker också genom att partnerskapen i många län är desamma för landsbygdsprogrammet, regionala utvecklingsprogram (RUP) och regionala tillväxtprogram (RTP). Ansökningar inom strukturfondsprogrammen remissbehandlas för vissa län av länsstyrelsen. Några län redovisar att samtliga ansökningar från landsbygdsprogrammet går på remiss till Regionförbundet. Projekt kan starta i landsbygdsprogrammet och när detta avslutats övergå till projekt inom ett strukturfondsprogram. Härigenom erhålls goda synergieffekter. Formaliserade samarbeten mellan region och länsstyrelse redovisas hos några länsstyrelser för besöksnäringen, bredbandsutbyggnad, biogas och kommersiell service. Strukturfondernas handläggare har i flera län kontinuerliga kontakter med handläggarna inom landsbygdsprogrammet.

3.3.1.6 Jämställdhet och integration

Vissa länsstyrelser har startat upp egna projekt för att samla aktörer och medborgare som kan kopplas till grön integration. På motsvarande sätt har projekt startats upp med syfte att öka kvinnors företagande på landsbygden. Sådana projekt sker ofta i samarbete med regionen.

Flera län redovisar att man gör ansträngningar för att nå nya grupper för att öka integrationen. Jämställdhet, integration och ungdom anges som prioriteringsgrunder. Vid likvärdiga ansökningar prioriteras alltså dessa grupper.

3.3.1.7 Partnerskapen

Alla länsstyrelser redovisar att man samarbetar med ett partnerskap. Partnerskapet har särskilt använts 2009 i samband med att de regionala genomförandestrategierna har modifierats. Intrycket är att partnerskapen tillför programmet värdefull kompetens. Vid behov kan olika policy- och strategifrågor behandlas i partnerskapet som ofta är detsamma som för strukturfonderna.

3.3.1.8 Övriga synpunkter

Länsstyrelserna menar att det inte är möjligt att på ett enkelt sätt ta fram rapporter från IT-systemet. Från länsstyrelsernas sida finns även önskemål om att, för olika organisationers räkning, kunna redovisa utfall per kommun, SNI-kod, könsfördelning m.m. Det förbättringsarbete som Jordbruksverket inlett under 2010, där det första steget är att se över de olika användarnas önskemål, är alltså efterfrågat.

3.3.2 Skogsstyrelsen

Under 2009 har Skogsstyrelsen fokuserat på att starta upp förvaltningen och säkra kvaliteten på handläggningen. Skogsstyrelsen avslutade under våren 2009 det införandeprogram som syftade till att etablera arbetet med landsbygdsprogrammet i myndigheten. Införandeprogrammet lämnade i maj över till en förvaltningsorganisation med beskrivna roller och kvalitetssäkrade rutiner för handläggning, kontroll och uppföljning.

Skogsstyrelsen har samlat all verksamhet som rör regional utveckling under ett paraply. En regional samordnare samordnar arbetet med stöd av en länsinformatör. I varje län har Skogsstyrelsen utsett en länskontaktperson. Denna persons kunskap och engagemang har varit mycket viktig i de externa kontakterna, men också spelat en avgörande roll i det interna informations- och förankringsarbetet kring landsbygdsprogrammet. I partnerskapet har länskontaktpersonerna verkat för att lyfta skogens betydelse för landsbygden och den regionala utvecklingen. Länskontaktpersonerna har även tagit kontakt med leaderområden för att skapa kontaktytor för möjliga projekt som berör skogen.

Måluppfyllelsen för axel 1 ligger bra till i förhållande till de övergripande målen för stödet. Inom axel 1 har 44 000 deltagare fått kompetensutveckling, varav 20 % är kvinnor (se vidare under kapitel 7.4). Förvaltningsarbetet med de icke-produktiva investeringarna inom axel 2 kom dock igång ordentligt först i slutet på 2009. Skogsstyrelsen hann bara med att fatta ett fåtal beslut, med undantag av stöd till målklassning, och uppfyllelsen av programmålen för stöden blir därför låg. Skogsstyrelsens bedömning är dock att det fortfarande finns förutsättningar att hämta in förseningen under resterade del av programperioden och arbetar intensivt för att uppnå detta. Skogsstyrelsen kommer att följa utvecklingen av stöden noga och en utredning har påbörjats för att klargöra möjligheterna och de åtgärder som behövs för att nå målen för programperioden.

Handläggningstiderna har varit långa, framför allt inom axel 2 där IT-systemet inte driftsattes förrän till våren 2009. Handläggningen har sedan dragit ut på tiden på grund av ett flertal orsaker. Myndigheten håller fortfarande på att samla på sig erfarenheter av handläggningen av stöden och nya frågor dyker upp i takt med att ansökningarna handläggs. Ändringar i regelverk har krävt omarbetning av IT-system, handläggarrutiner och blanketter vilket har tagit tid från och försenat handläggningen. Vidare har en stor del av inkomna ansökningar krävt kompletteringar vilket förlänger handläggningstiden. För att minska handläggningstiden och komma i fatt eftersläpningen har Skogsstyrelsen vidtagit åtgärder både för att förbättra kvaliteten på inkomna ansökningar och öka handläggningsskapaciteten. Arbetet fortsätter nu

med att ytterligare förstärka handläggningskapaciteten och marknadsföra stöden. Arbetet pågår med att förbättra anvisningarna till ansökningsblanketterna och höja kunskaperna om stöden hos rådgivarna inom kompetensutvecklingsprojekten så att dessa kan guida sökande genom ansökningsblanketten.

Skogsstyrelsen utför även kompetensutveckling för ett hållbart skogsbruk i egen regi. Ungefär hälften av kompetensutvecklingen kommer dock att utföras av andra aktörer. Under 2009 bedrev Skogsstyrelsen fyra kompetensutvecklingsprojekt inom axel 1: Bioenergi och kompensationsåtgärder, Beställarkompetens hos skogsägare, Skogens mångfald och Ädellöv. Kompetensutvecklingsprojekten Skogens mångfald och Ädellöv stöttar åtgärd 227 i axel 2 genom att erbjuda skogsägare tillgång till fri rådgivning om nyanläggning och återskapande av ädellövskog samt lämpliga skötselåtgärder för att bevara, utveckla och restaurera miljövärden (inkl. kulturmiljö- och sociala värden) på deras fastighet. Projekten är en viktig länk i arbetet med att öka kunskaperna om stöden hos skogsägare och ger sökande hjälp i deras arbete med planeringen av utförandet av åtgärderna för att uppnå önskvärd effekt.

Skogsstyrelsen fick under året signaler om att framför allt åtgärden skogens mångfald upplevs som komplicerat att söka och att ersättningsnivån för åtgärden ädellöv är för låg. Genom programändringen 2009 kan ersättningsnivån bättre anpassas till behovet.

3.3.3 Sametinget

Revidering under året av handläggningsrutinerna har gett ett positivt resultat på ärendehandläggningen och balanserna. Regelbundna uppföljningsmöten av inkomna ärenden har införts. Beslut om stöd och utbetalningar har under 2009 kommit igång med stor kraft. Av en budget på 75 mnkr har ca 30 mnkr beslutats och 13 mnkr har utbetalats. Särskilt högt stödtryck har startstödet där ansökningarna prioriteras i samband med ansökningsomgångar två gånger per år. Sametinget vill se att åtgärden verkligen har effekt och kontroller görs därför av dem som fått stöd. Även förädlingsstödet (121) och projektstöden för affärsutveckling i mikroföretag (312) är populära. Omfördelningar inom åtagandena kommer att göras för att tillgodose efterfrågan på stöd. Även åtgärderna för kompetensutveckling har god efterfrågan. Den mesta kompetensutvecklingen anordnas av Sametinget självt genom Samernas utbildningscentrum i brist på privata aktörer. Antal beslutade åtaganden inom Natur- och kulturmiljöstödet uppgick under året till 180 stycken. Varje brukare har vanligtvis 23-30 objekt i sina åtaganden. Brukare med uppåt 50 objekt ökar stadigt. Sametinget bedömer att antalet sökande till Natur- och kulturmiljöstödet kommer att öka till det dubbla eftersom gamla åtaganden går ut. Dessa överförs från länsstyrelserna till Sametinget. Tre ansökningar inom Utvald miljö avseende insatsen Røjning av stigar till samevisten har beviljats under året.

Kontrollkostnaderna för Sametinget kommer att öka dramatiskt eftersom kontrollerna i fält oftast måste genomföras med hjälp av helikoptertransporter till väglöst land.

3.4 Insatser inom ramen för Östersjöstrategin

Som ordförandeland i EU ledde Sverige hösten 2009 förhandlingarna till det slutliga antagandet av strategin. Den 26 oktober antogs slutsatserna om strategin i allmänna rådet och därefter den 29-30 oktober i Europeiska rådet. Slutsatserna från Europeiska rådet framhåller att strategin är ett integrerat ramverk för att ta hand om gemensamma utmaningar, så som miljöproblem, samt att den ska hjälpa regionen, och i förlängningen EU, att öka sin konkurrenskraft i det rådande ekonomiska klimatet.

Östersjöstrategin är en ansats på makroregional nivå för att lösa gemensamma geografiskt definierade utmaningar. Den involverar flera av EU:s generaldirektorat. Att definiera en

”makroregion” utifrån ett geografiskt område är ett nytt sätt för EU att driva regionalt utvecklingsarbete och Östersjöregionen är EU:s första ”makroregion”. Det är tänkt att Östersjöstrategin ska peka ut möjligheter för existerande program att dra åt samma håll. Inom strategin erbjuds inga extra pengar utan meningen är att åtgärderna ska finansieras genom existerande program, så som landsbygdsprogrammet, program inom strukturfonderna m.fl.

Fyra områden har valts ut som lämpliga för samarbete inom Östersjöregionen: Förbättra miljön, öka välbefindandet, göra regionen mer tillgänglig och attraktiv samt ökad trygghet och säkerhet. Under de olika målen, eller pelarna som de också kallas, finns ett antal prioriteringsområden. Inom dessa områden ska det finnas så kallade flaggskeppsprojekt, vilket markerar att projektet tillmäts stor betydelse.

Inom målet förbättra miljön finns några prioriteringsområden som tangerar landsbygdsprogrammets intresseområden. Här kan nämnas följande: begränsa näringstillförsel till havet till godtagbara nivåer, bevara naturområden och biologisk mångfald samt åtgärder för att motverka och anpassa Östersjöregionen till klimatförändringen.

Inom målet öka välbefindandet finns det för landsbygdsprogrammet centrala prioriteringsområdet att göra jordbruket, skogsbruket och fisket mer hållbart. De nordiska och baltiska nätverken har fått ett uppdrag inom ramen för detta område. Det svenska Landsbygdsnätverket tillsammans med Polens Jordbruksministerium ansvarar för ett av flaggskeppsprojekten som syftar till hållbar landsbygdsutveckling inom strategin. Projektet har snävats in till att handla om ungdomar på landsbygden samt ett gott innovationsklimat på landsbygden, se även avsnitt 6.3.1.1.

Värt att nämna är även prioriteringsområdet att stärka regionens attraktivitet genom insatser för utbildning, turism och hälsa inom målet att göra regionen mer tillgänglig och attraktiv, som också kan vara intressant ur landsbygdsprogramsynpunkt.

Östersjöstrategin innehåller också ett antal förslag för att förbättra Östersjöns miljö. Bland förslagen till så kallade flaggskeppsprojekt finns BalticDEAL, som är initierat av fem bondeorganisationer runt Östersjön, där Lantbrukarnas Riksförbund är den drivande organisationen. Projektförslaget bygger på erfarenheter från Greppa Näringen och det pågående projektet Baltic Agreement och syftar till en massiv satsning på att utöka och förbättra vatten- och växtnäringssinriktad miljörådgivning i alla länder runt Östersjön. Detta stärker genomförandet av Östersjöländernas gemensamma aktionsplan för havsmiljön, Baltic Sea Action Plan (BSAP) som Östersjöländernas miljöministrar och EU-kommissionen har beslutat om inom ramen för Helcom¹.

Baltic Sea Action Plan gäller för Egentliga Östersjön, Öresund och Kattegatt. Målet är att uppnå god ekologisk status till år 2021.

Varje land har fått ett beting för hur mycket utsläppen av kväve och fosfor till havet ska minska och det krävs långtgående förändringar för att uppnå dessa beting i Sverige och i de andra länderna. Östersjöländerna ska ta fram nationella planer till år 2010 om hur målet ska uppnås.

Naturvårdsverket har tillsammans med bl.a. Jordbruksverket tagit fram förslag till en nationell plan för Sverige inom ramen för Baltic Sea Action Plan. Planen kommer att presenteras på ett ministermöte i Moskva under våren 2010. I utredningen utvecklas så långt som möjligt

¹ Helsingforskommissionen, förkortat Helcom, är det styrande organet i ”Konventionen om skydd av Östersjöområdets marina miljö”. I Helcom ingår de nio Östersjöstaterna samt EU. Helcoms huvudsyfte är att skydda Östersjön från alla föroreningskällor och att säkerställa säker navigation.

konkreta åtgärder för att minska övergödningen i haven. En del av dessa åtgärdsförslag är kopplade till ersättningar inom landsbygdsprogrammet. Programändringen som godkändes i slutet av 2009 öppnar nu upp för möjligheten att söka ersättning för dammar som samlar fosfor, reglerbar dränering och anpassade skydds zoner samt utökad rådgivning inom kampanjen Greppa Näringen.

3.5 Axel 1

3.5.1 Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning (111 och 114)

Kompetensutvecklingen ska underlätta företagens och den enskildes anpassning till nya förutsättningar för en ökad kvalitet och miljöhänsyn i produktionen av varor och tjänster. Den ska dessutom stärka företagens utvecklingsförmåga och konkurrenskraft. Kompetensutveckling av företagarna och kunskapsuppbyggnad hos företagen är viktig för att uppnå målen för axel 1 och 2. Stöd för aktiviteter av nationellt intresse söks centralt hos Jordbruksverket eller Sametinget, medan verksamheter med regionalt intresse söks hos länsstyrelserna. Myndigheterna genomför verksamhet i egen regi och genom upphandling av utbildning från kunskapsföretag. Kunskapsföretag kan också själva söka projekt för att erbjuda olika utbildningar. Skogsstyrelsen bedriver framför allt aktiviteter av nationellt intresse men med möjlighet till regionala anpassningar. Kunskapsföretag kan söka projekt hos Skogsstyrelsen för både regionala och nationella utbildningssatsningar.

Aktiviteter kan dels avse företagsstöd och dels projektstöd. Företagsstöd ges till verksamma inom jordbruk, trädgård, renskötsel, livsmedelsförädling och skogsbruk som önskar genomgå specialutbildningar och som innebär höga kostnader för företagaren. Verksamma avser enskilda eller ett företag som genom kompetensutveckling vill öka sina eller de anställdas kunskaper och därigenom stärka företaget. Projektstöd för kompetensutveckling ges till kunskapsföretag och organisationer – inklusive Jordbruksverket, Skogsstyrelsen och Sametinget samt länsstyrelser - som anordnar kompetensutveckling som kommer flera till del och tar fram utbildningsprogram med kursmaterial.

Verksamheten täcker fyra huvudinriktningar:

- Företagsutveckling: Verksamheten ska stimulera till att utveckla befintliga och nya produkter och verksamheter inom lantbruket.
- Förbättring av miljön och landskapet: Verksamheten ska vara en del i arbetet med att nå miljömålen, öka djurvälståndet och förbättra andra produktionskvaliteter.
- Jordbruksrådgivning: Verksamheten ska göra jordbrukare mer medvetna om regler för miljö, livsmedelssäkerhet, arbetsmiljö samt djurhälsa och djurskydd.
- Kompetensutveckling för ett hållbart skogsbruk

Aktiviteter utförs med utgångspunkt i nationella och regionala strategier för landsbygdsutveckling.

Målgrupp för åtgärden inom axel 1 är personer som är verksamma inom jordbrukssektorn inklusive trädgård och renskötsel samt livsmedels- eller skogsbrukssektorerna, eller i produktutveckling för dessa sektorer.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %	
Omfattning	Antal deltagare i olika aktiviteter					
	Åtgärdskod 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	390 000 deltagare	21 646	101 749	26 %	
	Åtgärdskod 111 (skogsföretag)	70 000 deltagare	34 902	40 772	58 %	
	Åtgärdskod 114 (jordbruksföretag)	4 200 deltagare	182	1 722	41 %	
	Åtgärdskod 114 (skogsföretag)	0	0	0	0	
	SUMMA	464 200 deltagare	56 730	144 243	31 %	
	Antal utbildningsdagar					
	Åtgärdskod 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	439 000 dagar	29 233	93 904	21 %	
	Åtgärdskod 111 (skogsföretag)	83 000 dagar	28 083	40 735	49 %	
	Åtgärdskod 114 (jordbruksföretag)	6 300 dagar	544	1 573	25 %	
	Åtgärdskod 114 (skogsföretag)	0	0	0	0	
	SUMMA	528 300 dagar	57 860	136 212	26 %	
	Resultat	Antal deltagare som framgångsrikt fullföljt en utbildningsaktivitet				
		Åtgärdskod 111 (jordbruksföretag)	390 000 deltagare	21 646	101 749	26 %
Åtgärdskod 111 (skogsföretag)		70 000 deltagare	34 902	40 772	58 %	
Åtgärdskod 114 (jordbruksföretag)		4 200 deltagare	182	1 722	41 %	
Åtgärdskod 114 (skogsföretag)		0	0	0	0	
SUMMA		464 200 deltagare	56 548	144 243	31 %	

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

För kompetensutveckling till verksamma inom *jordbruket* är utfallet något lågt i förhållande till den tidsperiod av programmet som nu har avverkats. Både antal deltagare och antal utbildningsdagar bör öka de kommande åren.

Varför antalet deltagare släpar efter har förvaltningsmyndigheten ingen bekräftad förklaring till. En orsak kan vara att registreringen av deltagare i IT-systemet för detta släpar efter. Det kan också vara så att man intecknat medel i olika utbildningsinsatser som ännu inte har genomförts. Förvaltningsmyndigheten kommer under 2010 att närmare undersöka vad förklaringen kan vara till att antalet personer inom kompetensutvecklingen släpar efter.

En erfarenhet är att omfattningen av enskild rådgivning eller rådgivning i mindre grupper har ökat till följd av tydligare krav på insatser, t.ex. tvärvillkoren.

Totalt har utbildningsaktiviteter beslutats för 924 mnkr, vilket utgör 81 % av budgeten. Det innebär att beslut har tagits för aktiviteter som kommer att genomföras senare i programperioden. Att en hög andel av budgeten är beslutad beror därmed på att projekt spänner över flera år och att aktiviteterna även kan genomföras kommande år.

Siffrorna i tabellen för resultatindikatorn har uppskattats. En enkät har producerats och skickats ut i samarbete med Statistiska centralbyrån till 8 000 personer som deltagit i utbildningsaktiviteter. EU-kommissionens frågor gällande resultatindikatorn har tagits med i enkäten. Bearbetning av enkätmaterial har vid denna rapportens datum ännu inte avslutats.

För kompetensutveckling till verksamma inom *skogsbruket* är drygt 50 % av budgeten avseende antal deltagare för programperioden inbokad och Skogsstyrelsen bedömer att hela budgeten kommer att tas i anspråk under programperioden. Skogsstyrelsen gör också bedömningen att målet för antal utbildningsdagar kommer att nås. Ungefär 44 000 deltagare fanns registrerade vid årsskiftet varav 20 % är kvinnor.

3.5.2 Startstöd för unga jordbrukare (112)

Startstödet ska bidra till att främja en långsiktigt lönsam och konkurrenskraftig jordbruksnäring genom att stödja unga personer som för första gången vill etablera sig som ägare till ett jordbruksföretag. Stödet kan också underlätta och påskynda generationsväxlingar i jordbruksföretagen och därmed leda till en förnyring av jordbrukarkåren. Genom ett bidrag av likvida medel, som kompensation för utebliven lön i uppstartsskedet, underlättar stödet ett övertagande eller en nyetablering. Ett beviljat startstöd gör det sannolikt även lättare för den unga brukaren att beviljas banklån.

Startstöd lämnas med högst 250 000 kr i form av en startpremie till företagare under 40 år som för första gången etablerar sig som företagare i ett jordbruks- eller trädgårdsföretag. Stödet är inte kopplat till en viss investering utan ges i form av en startpremie som ersättning för utebliven lön i uppstartsskedet. Premien även användas för betalning av kostnader förknippade med igångsättningen. Stödet betalas ut till personen och inte till företaget.

När det gäller företagens inriktning dominerar mjölk- och köttproduktion samt växtodling.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat %
Omfattning	Antal personer som har beviljats stöd	1 100 personer	259	759	69 %
	Total investeringsvolym	2 240 mnkr (M€ 248,9)	458 mnkr (M€ 50,9)	1 293 mnkr (M€ 143,7)	58 %
Resultat	Antal avslutade insatser		230	592	
	Ökning av bruttoförelägningsvärdet hos stödmottagare	280 mnkr (M€ 31,1)	36,3 mnkr (M€ 4,03)	73,7 mnkr (M€ 8,19)	26 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Investeringsvolymen beräknas här som det genomsnittliga värdet på försålda lantbruk jämfört med antalet personer som har fått startstöd.

Siffrorna visar att målet för indikatorn ”antal personer som har fått stöd” redan efter de tre första åren har uppnåtts med 69 %. Den höga måluppfyllelsen av antal beviljade stöd kan bero på att kravet om att stöd måste beviljas inom 18 månader efter etableringen har inneburit att länsstyrelserna prioriterat handläggningen av detta stöd.

Stödet prioriteras även p.g.a. att länsstyrelserna anser att generationsskiften ofta dröjer alltför länge. Vidare vill man få in unga företagare i jordbrukarkåren eftersom dessa i större utsträckning tar till sig nya metoder och utvecklar företaget, vilket i sin tur bidrar till en ökad konkurrenskraft.

Siffrorna för resultatindikatorn har uppskattats med ledning av insamlade uppgifter från en stor andel företag som fått stöd. Enligt EU-kommissionens anvisningar ska endast realiserade effekter beaktas som uppstår i samband med att en ny brukare tillträder. För startstödet är förhållandet ofta att en nystartad brukare tar över en befintlig drift från en tidigare brukare.

Stödet ska täcka en del kostnader som sammanhänger med förvärvet av en fastighet och annat som berör övertagandet av själva verksamheten. Här räknas effekten som den förändring av arbetstid och ekonomiskt resultat som sker i samband med övertagandet. Hittillsvarande analyser visar att det normalt inte sker några stora förändringar i bruttoförelingsvärdet som enbart är hänförligt till brukarskiftet. Ibland görs investeringar i t.ex. stallar i nära anslutning till brukarskiftet. Detta räknas dock normalt inte som en startstödsinvestering utan som en fristående investering under åtgärden Modernisering av jordbruksföretag. Ibland söker en brukare både startstöd och investeringsstöd vid ett och samma tillfälle. I utvärderingen skiljer man då på dessa båda delar vilket också är fallet i det administrativa systemet (LB-systemet).

Det uppsatta målet för bruttoförelingsvärdet för åtgärden Startstöd för unga jordbrukare utgår från ett antagande om ett relativt högt belopp per insats. Hittillsvarande utvecklingen pekar på att detta värde är överskattat.

3.5.3 Modernisering av jordbruksföretag (121)

Stöd till modernisering av jordbruksföretag, som ges i form av stöd till investeringar, ska bidra till att påskynda företagets anpassning till nya marknadsförutsättningar men ska samtidigt ge positiva effekter för biodiversitet, miljövänlig produktion, djurvälstånd och arbetsmiljö. Under åtgärden ingår även stöd för plantering av energigrödor på åkermark.

Från och med år 2009 finns särskilda pengar avsatta inom landsbygdsprogrammet för investeringar i produktion och förädling av biogas. Totalt finns det 200 miljoner kronor för perioden 2009-2013 till investeringsstöd inom åtgärdena 121 Modernisering av jordbruksföretag, 311 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk och 312 Affärsutveckling i mikroföretag.

Stödet beviljas som en procentsats av planerade fasta investeringar och betalas ut först då dessa har genomförts och betalats. Landsbygdsprogrammet medger stöd med högst 30 % av stödberättigande investeringskostnader. Till jordbruksföretag inom mindre gynnande områden i norra Sverige kan stödnivån höjas med ytterligare högst 20 procentenheter. Vid plantering av energiskog kan upp till 40 % av de stödberättigade kostnaderna ersättas.

De flesta länsstyrelser har emellertid beslutat om att tillämpa ett maximalt stödbelopp per insats och i vissa fall även en sänkt stöddandel.

Prioritering sker av de företag som utifrån sin affärsplan bedöms mest bidra till en ökad konkurrenskraft och entreprenörskap i sektorerna och i landsbygdsekonomin. Varje länsstyrelse har tagit fram egna prioriteringar, vilket gett åtgärden en viss lokal prägel. Prioriteringsordningen framgår av länsstyrelsernas genomförandestrategier.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal företag som har beviljats stöd	6 600 företag	1 265	3 006	45,5 %
	Total investeringsvolym	14 720 mnkr (M€ 1 636)	2 673 mnkr (M€ 297)	6 205 mnkr (M€ 689)	42,2 %
Resultat	Antal avslutade insatser		1 012	1 861	
	Ökning av bruttoförelingsvärdet hos stödmotagare	6 000 mnkr (M€ 667)	208,3 mnkr (M€ 23,1)	280,7 mnkr (M€ 31,2)	5 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller ny teknik	1 980 företag	202	372	19 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Resultat	Åtgärdens bidrag till att förhindra klimatförändring, hektar över programperioden	30 000 hektar	110	875	3 %
	Antal årsarbetsverken som utförs i förbättrad arbetsmiljö	5 000 årsverken	445	819	16 %
	Antal djur som fått förbättrad miljö, djurenheter	240 000 DE	34 400	64 100	27 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under år 2009 har 1265 företag beviljats stöd om totalt ca 534,1 mnkr. De totala investeringarna vid företagen uppgick under år 2009 till 2 673 mnkr (297 mneuro). Stödandelen ligger på i medeltal ca 20 % av investerat kapital. Stöd till insatser i gårdsbaserad biogas har beviljats till 7 företag om totalt 5,8 mnkr.

Siffrorna visar att antal företag som under perioden 2007-2009 beviljats stöd är i linje med målet. Med tanke på det låga utfallet under stödperiodens första år kan konstateras att nästan hela den eftersläpning som den försenade programstarten ledde till har tagits igen. Antalet ansökningar om investeringsstöd har dock minskat med 15 % mellan år 2008 och 2009.

Resultatindikatorerna mäts endast för företag som genomfört investeringen fullständigt och fått stödet slututbetalat. Från tidpunkten från att investeringen är genomförd till dess den ger full effekt går det ofta 2-3 år.

Tidseftersläpningen är som regel kopplad till investeringens storlek. En liten investering ger snabbt genomslag medan en stor investering inte får genomslag förrän efter flera år. Effekten ökar successivt under perioden från att investeringen är genomförd till dess den ger full effekt. Mot bakgrund av, bland annat, detta blir det hittills förhållandevis låga utfall.

Moderniseringsåtgärden berör ett flertal driftsgrenar och man kan relativt tydligt skilja ut mönster i stödgivningen. Investeringar i djurstallar för nöt dominerar både mätt i absolut antal och investeringsvolym. Inom denna grupp kan undergrupper urskiljas. Ungefär en fjärdedel av alla slututbetalade moderniseringsstöd för nötdjursstallar faller på mjölkstallar där syftet i första hand är att öka besättningsstorleken och få ett förbättrat ekonomiskt resultat. Ungefär lika många utgörs av mjölkproducenter med uttalat syfte att förbättra arbets- och djurmiljö. I det senare fallet är det inte alltid som investeringen motiveras av lönsamhetsskäl. En vanlig investering i mjölkproduktionen är övergång till automatisk mjölkning (mjölkningsrobot). Ett motiv som ofta anges är att stödmottagaren vill förbättra arbetsmiljön och inte i första hand det ekonomiska resultatet. Utbyggnad av gödselvårdsanläggningar är också en vanlig insats. En beräkning visar att dessa investeringar har påverkat spridningsarealerna med 15 000-20 000 ha.

Siffrorna i tabellen visar på ett ökat bruttoförelingsvärde med 281 Mkr för hela perioden 2007-2009. Totalt slututbetalades stöd till 1861 företag vilket innebär att det genomsnittliga bruttoförelingsvärdets ökning uppgick till ca 150 000 kr per företag. På grund av tidseftersläpningar har dock inte bruttoförelingsvärdet fått fullt genomslag för alla företag. Totalt beräknas ökningen i det genomsnittliga bruttoförelingsvärdet stiga till ca 310 000 kr per företag när investeringarna har fått fullt genomslag.

Målvärdet är beräknat på en ökning i bruttoförelingsvärde på ca 900 000 kr vilket är väsentligt högre än vad som hittills uppmätts.

Genomsnittliga uppmätta värden för förbättrad djurmiljö, förbättrad arbetsmiljö och införande av ny teknik för perioden 2007-2009 ligger närmare motsvarande målvärden.

3.5.3.1 Anläggning av fleråriga energigrödor

Under 2009 har antalet utbetalningar avseende etablering av fleråriga energigrödor varit ca 40 stycken på sammanlagt ca 900 000 kronor. Detta motsvarar en planterad areal på ungefär 277 hektar, vilket är långt ifrån den volym som budgeten för stödet motsvarar, dvs. ca 4 000 hektar nyanläggningar per år under programperioden.

14 ansökningar har bifallits avseende etablering av energiskog under 2009, och det sammanlagda stödbeloppet var ca 850 000 kronor. Arealen uppgår till 110 hektar.

Orsakerna bakom lantbrukarnas svaga intresse för odling av energiskog har utretts i flera studier. Bland annat har man funnit att många ser en flerårig satsning på energiskog som ett risktagande. Lantbrukarna uttrycker även en osäkerhet över att satsa på en gröda som är så olik dem man är van vid. Storleken på det befintliga stödet är inte tillräckligt för att lantbrukarna ska motiveras att övervinna sin osäkerhet, vilket kan vara en förklaring till det låga antalet ansökningar.

3.5.4 Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter (123)

Stödet för högre värde, eller förelingsstödet, är ett investeringsstöd som kan lämnas för föreling och saluföring av produkter från jord- och skogsbruk inklusive rennärning och trädgårdsnärning. Prioritering sker av de företag som utifrån sin affärsplan bedöms mest bidra till en ökad konkurrenskraft och entreprenörskap i sektorerna och i landsbygdsekonomin. Länsstrategierna innehåller ytterligare prioriteringar.

Landsbygdsprogrammet medger stöd med högst 30 % av stödberättigande investeringskostnader. Efter särskild prövning kan ytterligare 10 procentenheter beviljas till företag inom glest befolkade områden i norra Sverige. De flesta länsstyrelser har emellertid tillämpat ett maxbelopp eller en sänkt stödandel.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal företag som har beviljats stöd	700 företag	191	396	56,6 %
	Total investeringsvolym	2 700 mnkr (M€ 300)	317,9 mnkr (M€ 35,3)	746,0 mnkr (M€ 82,9)	27,6 %
Resultat	Antal avslutade insatser		119	195	
	Ökning av bruttoförelingsvärdet hos stödmotagare	1 200 mnkr (M€ 133)	34,9 mnkr (M€ 3,9)	46,2 mnkr (M€ 5,1)	3,4 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller nya tekniker	210 företag	24	46	22 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under år 2009 har 191 företag beviljats stöd om totalt ca 69,8 mnkr. De totala investeringarna vid företagen uppgick under år 2009 till 317,9 mnkr (35,3 mneuro). Stödandelen ligger på i medeltal ca 22 % av investerat kapital.

Siffrorna visar att antal företag som beviljats stöd 2007-2009 ligger bra till i förhållande till målet. Då måluppfyllelsen för år 2007 var låg kan konstateras att den eftersläpning som den försenade programstarten ledde till har tagits igen under de senare åren. Investeringsvolymen ligger däremot något sämre till i förhållande till det uppsatta målet för programperioden. En förklaring till skillnaden i måluppfyllelse avseende antal beviljade stöd jämfört med investeringsvolym kan vara att andelen mindre stödbelopp är högre än vad som ursprungligen antogs.

Antalet företag som fått stöd slututbetalat uppgår till 195 för perioden 2007-2009. Med tanke på tidseftersläpningen mellan beslut och slututbetalning får detta antal anses vara väl i linje med den anslutningstakt som från början var tänkt för åtgärden. Målvärdet för bruttoförelingsvärdets ökning är satt till 1 200 mnkr vilket utslaget per insats motsvarar 1 714 000 kr. Detta är väsentligt högre än vad som uppmäts för perioden 2007-2009 (237 000 kr).

3.5.5 Samarbete om utveckling av nya produkter (124)

Stödet ska gå till externa tjänster för att utveckla en produkt, process eller teknik så att den skapar affärsnytta. Stöd kan också utgå till utvecklingskostnader, t.ex. prototyper, patent, patentansökningar eller marknadsföring. Minst två företag ska ingå i samarbetet, dock ska alltid en primärproducent eller ett förädlingsföretag ingå.

Målet med åtgärden är att företag inom de areella näringarna förbättrar sin konkurrenskraft som ett resultat av att de samarbetar för att utveckla nya varor, tjänster, processer eller tekniker.

Ansökningarna omfattar projekt inom bioenergi, lokal mat och samverkan mellan köttproducenter.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal samarbetsinitiativ som beviljats stöd	200 initiativ	12	25	12,5 %
Resultat	Antal avslutade ärenden		7	7	
	Ökning av bruttoförelingsvärdet hos stödmottagare	600 mnkr (M€ 66,7)	0,4	0,4	0 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller nya tekniker	100 företag	0	0	

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Total investeringsvolym	480 mnkr (M€ 53,3)	9,7mnkr (M€ 1,08)	17,0 mnkr (M€ 1,89)	3,5 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under 2007-2009 har endast 12,5 % av målet för antal initiativ uppfyllts. Det beror på att åtgärden ännu inte har fått den spridning och användning som planerats. Stöd villkoren upplevs vara komplicerade varför tillämpningsområdet för stödet har varit otydligt.

Detta har medfört att stödmyndigheterna har haft svårigheter att kommunicera åtgärden till den potentiella målgruppen. Det skulle sannolikt underlätta själva konstruktionen av samarbetet om eget arbete vore stödberättigande.

Förra året har diverse insatser gjorts för att öka anslutningen. Jordbruksverket har bl.a. tagit fram ett särskilt informationsblad om vilken typ av projekt som kan genomföras inom åtgärden. Informationsbladet finns på Jordbruksverkets webbplats och det sprids även med hjälp av länsstyrelsen och i samband med olika träffar där Jordbruksverket deltar. Ytterligare aktiviteter krävs dock för att öka anslutningen till den aktuella åtgärden. Under 2010 kommer Jordbruksverket att anordna handläggartreffar om åtgärden i form av onlinemöten. Detta kan underlätta handläggning och vara ett led i att öka anslutningen till åtgärden. Ett problem med åtgärden i sig är att det kan vara svårt att få företag att samarbeta om utveckling av produkter och metoder.

Endast 7 projekt slutfördes under perioden 2007-2009 och utgör grund för beräkning av resultatindikatorerna. Av de 7 slutförda projekten är det endast 2 som ger direkt effekt och ger utfall i någon resultatindikator. Övriga är inriktade på att skapa förutsättningar för att få fram nya produkter eller få igång i nya marknader. Av de 7 hittills genomförda projekten är 3 inriktade på biobränsle och 3 på marknadsföring/produktutveckling av lokalt producerade livsmedel. Ett projekt är inriktat på förbättring av produktionsteknik. Även om många projekt inte ger något utfall i någon resultatindikator kan de i förlängningen ge god effekt för sysselsättning/lönsamhet för företag som indirekt berörs av ett projekt.

3.5.6 Infrastruktur (125)

Stöd ges under åtgärden för att finansiera samverkanslösningar mellan jordbruks- och skogsägare, andra markägare och boende på landsbygden. Syftet är att stärka småskalig lokal infrastruktur som är av betydelse för konkurrenskraft och hållbar utveckling inom jord- och skogsbruket. Det ska saknas förutsättningar för en utveckling genom renodlade kommersiella initiativ eller genom andra nationella eller kommunala åtaganden från samhällets sida. Stöd kan beviljas med upp till 50 % av de stödberättigande kostnaderna. Målet med åtgärden är att uppnå en väl fungerande infrastruktur som stärker jord- och skogsbruket och landsbygdens konkurrenskraft.

Exempel på insatser är kostnader för anläggningsförrättningar, bildande av ny vägsamfällighet, utbildning av styrelser i vägsamfälligheter, planering och projektering för större ombyggnation eller upprustning av väg, kostnader för planering och projektering av lokal energi samt kostnader för upprättande av planer för markarrondering.

Åtgärden har främst använts till att genomföra nya vägförrättningar för vägsamfällighetsföreningar, men stöd har också beviljats till omarrondering av jordbruksfastigheter och projektering av skogsbilvägar.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal verksamheter som beviljats stöd	2 100 verksamheter	154	326	15,5 %
	Total investeringsvolym	420 mnkr (M€ 46,7)	17,2 mnkr (M€ 1,9)	39,0 mnkr (M€ 4,3)	9 %
Resultat	Antal avslutade insatser		50	99	
	Ökning av bruttofördlingsvärdet hos stödmottagare	450 mnkr (M€ 50)	0 mnkr (M€ 0)	0 mnkr (M€ 0)	0 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under 2009 har 154 ansökningar beviljats stöd med totalt 5,9 mnkr. Ackumulerat har 15,5 % av totalt antal verksamheter under programperioden beslutats om. Det fortsatt låga utfallet beror sannolikt på att åtgärden avser endast stöd till projektering och inte investeringar. Förra året har diverse insatser gjorts för att öka anslutningen. Jordbruksverket har bl.a. tagit fram ett särskilt informationsblad om vilken typ av projekt som kan genomföras inom åtgärden. Informationsbladet finns på Jordbruksverkets webbplats och det sprids även med hjälp av länsstyrelsen och i samband med olika träffar där Jordbruksverket deltar. Ytterligare aktiviteter krävs sannolikt för att öka anslutningen till den aktuella åtgärden.

Den absolut största andelen ärenden under denna rubrik avser ombildning av redan existerande vägsamfälligheter. Det rör sig om vägar som redan existerar men där man av olika skäl behöver ombilda föreningen. Ett skäl kan vara att personer har flyttat från fastigheter som legat intill vägen och att andelstalen inte på ett rättvist sätt speglar nyttjandet. Av de fram t.o.m. 2009 avslutade 99 insatserna faller 97 % på ombildande av vägsamfälligheter. Övriga 3 % utgörs av distribution av bioenergi. Jordbruksverket bedömer att ombildningar av vägsamfälligheter inte ger utfall i resultatindikatorn Ökat bruttoföredlingsvärde. Ombildning av vägsamfällighet är en administrativ åtgärd som inte ger några direkta effekter på berörda företags ekonomi. Förrättningarna omfattar dessutom många fastigheter som bara används för permanent- och fritidsboende utan någon koppling till företagande.

3.6 Axel 2

3.6.1 Ersättning för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter (211 och 212)

Ersättningen för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter ska medverka till att det övergripande målet för axel 2 ”Förbättra miljön och landskapet” uppfylls. Åtgärdens syfte är att stärka den regionala ekonomin och att främja ett öppet och varierat landskap i stödområde 1-5:b och F.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %
Omfattning	Antal jordbruksföretag i bergsområden med naturbetingade svårigheter som får kompensationsbidrag	6 500 företag	6 016	5 695	87,6 %
	Antal jordbruksföretag i andra områden med svårigheter som får kompensationsbidrag	13 700 företag	14 653	13 660	99,7 %
	Antal hektar jordbruksmark i bergsområden med naturbetingade svårigheter som får kompensationsbidrag	190 000 hektar	183 354	179 505	94,5 %
	Antal hektar jordbruksmark i andra områden med svårigheter som får kompensationsbidrag	340 000 hektar	381 970	365 698	107,6 %
Resultat	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- marker inte växer igen eller överges	530 000 hektar	565 324	545 203	102,9 %
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	370 000 hektar	268 000	268 000	72,0 %
	- markkvaliteten förbättras	0 hektar	0	0	
	- vattenkvaliteten förbättras	0 hektar	0	0	
- klimatförändring förhindras	0 hektar	0	0		

1. Biologisk mångfald och höga naturvärden avser ”Betesmarker inom LFA (80 000 ha) + åker i underrepresenterade kommuner (< 4 % öppen mark, HNV = 188 000 ha)”. Uppgift för 2008 är reviderad enligt denna definition.

Utfallen för 2009 ligger i paritet med målen förutom antal brukare i bergsområden där utfallet ligger något lägre än målet. Det finns dock en generell nedgång från 2008 till 2009 både gällande antal företag och gällande antal hektar som är anslutna till ersättningen. Minskningen är procentuellt sett lika stor för båda områdena, både när det gäller areal och antal företag. Trots minskning så är måluppfyllelsen god för områden med svårigheter utanför bergsområden.

3.6.2 Miljöersättningar (214)

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %
Omfattning	Antal brukare som får ersättning för miljövänligt jordbruk	60 000 brukare	58 659	59 675	99 %
	Antal hektar jordbruksmark som får ersättning för miljövänligt jordbruk	3 708 500 hektar	2 924 012	2 879 000	78 %
	Antal hektar jordbruksmark som täcks av åtminstone ett åtagande för miljövänligt jordbruk	2 500 000 hektar	2 184 000	2 196 000	88 %
	Totalt antal åtaganden	133 115 åtaganden	115 515	116 099	84 %
Resultat	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	2 310 000 hektar	1 992 000	2 021 000	87 %
	- marker inte växer igen eller överges	1 701 000 hektar	1 486 000	1 583 000	93,1 %
	- markkvaliteten förbättras	1 174 000 hektar	845 000	887 000	76 %
	- vattenkvaliteten förbättras	1 239 000 hektar	934 000	968 000	78 %
	- klimatförändring förhindras	0 hektar	0	0	

1. Antal brukare och antal åtaganden beräknas utifrån gällande femåriga åtaganden. Siffran för 2008 är reviderad jämfört med årsrapporten för 2008 för att kunna få en jämförelse.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %
Resultat	Antal hektar som täcks av ett åtagande för miljövänligt jordbruk med målet att reducera riskerna vid användning av växtskyddsmedel	1 200 000 hektar	241 000	232 000	19,3 %

För analys av utfall se under respektive delåtgärd.

3.6.2.1 Biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker

Betesmarker och slätterängar

Syftet med åtgärden är att bevara de natur- och kulturvärden som är knutna till de olika biotoperna. Genom att bevara dessa kommer bl. a. bevarandestatusen för hotade arter att förbättras, vilket bidrar till att uppfylla målet om att hejda förlusten av biologisk mångfald fram till år 2010. Insatserna ska bidra till att nå delmålet för skötsel av slätterängar och betesmarker inom miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* och att bevara betesmarker och slätterängar utpekade som Natura 2000-områden. I miljöersättningen ingår också två

markklasser som finansieras genom Utvald miljö, se avsnitt 3.6.2.4 *Regionalt prioriterade ersättningar*, nedan.

Dessa är ”restaurering av betesmarker och slåtterängar” och ”mosaikbete och andra gräsfattiga marker”.

Våtmarker

Syftet med åtgärden är att öka arealen våtmarker och förbättra funktionen i befintliga våtmarker. Våtmarker utgör livsmiljö för växter och djur och fungerar som reningsverk bl.a. för växtnäring som läckt från jordbruksmark. Ett syfte med åtgärden är även att förbättra människors möjlighet till rekreation.

Efter att våtmarker som fått miljöinvestering för anläggning eller restaurering har färdigställts ska de, med undantag för vissa restaureringar, omfattas av ett åtagande för skötsel av våtmarker. Det är även möjligt att anlägga en våtmark utan miljöinvestering och därefter gå in i ett skötselåtagande.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %	
Omfattning	Antal brukare eller annan markförvaltare som får ersättning för bevarande av betesmarker och slåtterängar	38 000 brukare	32 971	35 264	92,80 %	
	Antal brukare eller annan markförvaltare som får ersättning för skötsel av våtmarker	2 000 brukare ¹	1 699	1 810	90,50 %	
	Antal hektar mark som får ersättning för bevarande av betesmarker och slåtterängar	500 000 hektar	457 100	445 740	89,15 %	
	Antal hektar mark som får ersättning för skötsel av våtmarker	11 300 hektar ¹	5 930	6 522	57,72 %	
	Antal fäbodan i bruk som får ersättning	230 fäbodan	232	229	99,57 %	
	Areal betesmarker och slåtterängar, utpekade som Natura 2000-områden, som får ersättning för bevarande av betesmarker och slåtterängar	70 000 hektar	53 000	Uppgift saknas se fotnot ²	76 %	
	Resultat	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras:				
		- areal betesmarker med allmänna värden	260 000 hektar	230 300	221 891	85,34 %
		- areal betesmarker med särskilda värden	180 000 hektar	153 100	152 315	84,62 %
		- areal slåtterängar med allmänna värden	6 000 hektar	2 600	2 372	39,53 %
- areal slåtterängar med särskilda värden		6 000 hektar	5 700	6 070	101,17 %	
- areal alvarbeten		28 000 hektar	26 200	27 322	97,58 %	
	- areal skogsbeten	20 000 hektar	13 000	12 995	64,98 %	

Antal hektar som framgångsrikt brukas så att marker inte växer igen eller överges	500 000 hektar	457 100	422 965	84,59 %
Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	11 300 hektar	5930	6 522	57,72 %

1. När det gäller ersättning för skötsel av våtmarker ska målen vara uppfyllda år 2013

2. Betesmarker och slätterängar i Natura 2000-områden som får ersättning, beräknas vartannat år. Uppgifterna för 2008 är reviderade och uppgifter för 2009 beräknas inte. Måluppfyllelsen i % avser år 2008.

Betesmarker och slätterängar

När det gäller miljökvalitetsmålen kopplade till betesmarker och slätterängar som ska vara uppfyllda 2010 kommer en utvärdering att ske i samband med arbetet med de nya målen efter 2010. Det kan dock noteras att den totala arealen för betesmarker och slätterängar ligger under den areal man syftade till då målen skrevs som att ”samtliga marker ska bevaras”.

Minskningen av den totala anslutningen fortsatte även 2009 även om det finns ljuspunkter. En förklaring till den minskade anslutningen är att definitionen för betesmarker med allmänna värden har förändrats ytterligare en gång under 2009 samt att brukare inte väljer att förnya utgångna femårsåtaganden. Enligt de beräkningar som gjordes inför den sista ändringen av definitionen skulle ca 24 000 ha betesmark som tidigare berättigat till ersättning för allmänna värden kunna försvinna, av dessa skulle ca 5 000 ha försvinna redan 2009 och resten framåt i tiden. Arealen med allmänna värden har minskat med drygt 8 000 ha från 2008.

Markklasserna för slätterängar har ökat med 142 ha från 2008 till 2009. Här har också en omfördelning mellan allmänna värden och särskilda värden skett. Nu är arealen slätterängar med särskilda värden större än den med allmänna värden vilket bedöms vara positivt. Det totala målet för slätterängar är 12 000 ha varav åtminstone 6 000 ha ska ha särskilda värden. Detta minimimål för särskilda värden är nu nått och är tillsammans med den totala ökningen en positiv trend för natur- och kulturvärdena.

När det gäller måluppfyllelsen för antal fåbodar ligger denna i nivå med fastställda mål som är satta. Uppgifter för 2008 har korrigerats jämfört med årsrapporten för 2008, på grund av att det tidigare har varit problem med att få fram korrekt statistik ifrån Jordbruksverkets datasystem.

Skötsel av våtmarker

Under 2009 har 6 522 ha skötselersättningen. För att målet ska nås måste ytterligare 4 778 hektar anslutas till skötselersättningen. En förklaring till den låga måluppfyllelsen är att anläggningen av våtmarker ofta tar flera år att genomföra. Arealen våtmark som färdigställs och går in i skötselåtagande förväntas därför öka längre fram i programperioden. För att målet för skötselersättningen ska kunna nås krävs dock att takten för anläggning och restaurering av våtmarker ökar. Nuvarande takt behöver minst fördubblas. Jordbruksverket bedömer att målet kan bli svårt att uppnå under programperioden.

I den ändring av landsbygdsprogrammet som godkändes av EU-kommissionen i mars 2010 har ytterligare medel tillförts för att anlägga våtmarker.

3.6.2.2 Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och renskötselområdet

3.6.2.3 Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet

Stödet syftar till att bevara de biologiska och kulturella värdena av småbiotoper i odlingslandskapet i alla delar av landet och därmed bidra till miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Ersättningen begränsas till skötsel av värdefulla småbiotoper i eller i anslutning till åkermark.

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötelsesområdet

Stödet syftar till att bevara biologiska och kulturella värdena av småbiotoper i renskötelsesområdet.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %
Omfattning	Antal brukare som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet	15 000 brukare	12 207	12 367	82,45 %
	Antal samebyar, samiska organisationer eller förvaltare som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i områden präglade av renskötsel	200 byar etc.	223	320	160,00 %
	Areal åkermark som får ersättning	810 000 hektar	655 200	547 428	67,58 %
	Mark som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i områden präglade av renskötsel	2 500 hektar	2 093	2 840	113,60 %
	Totalt antal brukare som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och i områden präglade av renskötsel	15 200 brukare	12 430	12 687	83,47 %
Resultat	Antal hektar åkermark som framgångsrikt sätt brukas så att natur- och kulturmiljöer bevaras	810 000 hektar	655 200	547 428	67,58 %
	Antal hektar natur- och kulturmiljöer som framgångsrikt bevaras i områden präglade av renskötsel	2 500 hektar	2 093	2 840	113,60 %

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet

Från 2008 till 2009 har antalet anslutna brukare ökat något. Förklaringen till detta kan vara att den minskning i antalet anslutna brukare som kunde iaktas vid övergången mellan föregående och innevarande programperiod, nu, ett par år in i den nya programperioden, tycks ha upphört. Övergångseffekten verkar snarare ha vänt till en svag ökning. Utfallet i hektar fortsätter dock att minska. Det finns inget som tyder på att trenden skulle vända. Ersättningen kan förefalla låg i förhållande till ersättningsformens krav. Anslutningen minskar och Jordbruksverket bedömer att målen för miljöersättningen inte kommer att uppnås under programperioden.

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötelsesområdet

Från 2008 till 2009 har antalet hektar som fått ersättning för skötsel av renvallar och renstängsel ökat kraftigt. Ökningen som kunde iaktas från 2007 till 2008 fortsätter således.

Ökningen av antal åtaganden torde vara en fortsatt följd av att ersättningsformen blir alltmer känd hos målgruppen.

3.6.2.4 Regionalt prioriterade ersättningar

Syftet med regionalt prioriterade ersättningar (utvald miljö) är att bevara och förstärka landskapets natur-, kultur- och rekreationsvärden. Skillnaden mellan utvald miljö och de generella miljöersättningarna är att länsstyrelserna bedömer vilka projekt eller åtgärder som bäst gynnar natur-, kultur- och rekreationsvärden och som därför kan få ersättning i de enskilda länen.

Varje län har också en egen budget för utvald miljö. Prioriteringarna tas fram i samråd med regionala intressenter och anges i länets genomförandestrategi. Syftet med prioriteringen är att det ska vara möjligt att skraddarsy åtgärder utifrån regionala förhållanden och varje läns särskilda behov.

Utvald miljö består av insatser som kan vara i form av miljöinvesteringar eller i form av miljöersättningar. Miljöinvesteringarna kan antingen vara enligt faktiska kostnader eller med fast ersättning. Insatserna som är miljöersättningar kan antingen ingå i den fristående miljöersättningen Naturfrämjande insatser på åkermark eller vara komplement till de generella miljöersättningarna; Betesmarker och slätterängar, Natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet samt Natur- och kulturmiljöer i renskötselområdet.

Utvald miljö påbörjades 2007. Största delen av utvald miljö öppnades för anslutning under 2008. Inga insatser har tillkommit under 2009.

Insatserna inom utvald miljö är:

Miljöinvestering inom utvald miljö (åtgärdskod 216):

- Anläggning och restaurering av våtmarker
- Restaurering av betesmarker och slätterängar
- Markförbättrande insatser i renskötselområdet
- Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden
- Restaurering av byggnader vid samevisten
- Restaurering av överloppsbyggnader i odlingslandskapet
- Återuppbyggnad av trögärdesgård i odlingslandskapet
- Restaurering och återskapande av stenmur i odlingslandskapet
- Restaurering och återskapande av alléer
- Restaurering av bevarandevärda eller svårbrukade åkermarker
- Rensning av våtmark

Miljöersättning inom Utvald miljö (åtgärdskod 214):

- Bevarande av hotade åkerogräs
- Mångfaldsträda
- Fågelåker

- Skötsel av landskapselement med särskilda värden
- Särskild höhantering på slåtteräng
- Bränning
- Särskild skötsel av fäbodbeta
- Beta och slåtter på svårtillgängliga platser
- Mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker
- Restaurering av betesmarker och slåtterängar
- Rövning av stigar till samevisten

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009*	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal brukare som anlagt eller restaurerat våtmarker (åtgärdskod 216)	850 brukare	169	365	42,9 %
	Antal brukare som restaurerat betesmarker och slåtterängar (åtgärdskod 214 och 216)	650 brukare	232	768	118,15 %
	Total investeringsvolym (åtgärdskod 216, miljöinvest.)	700 mnkr (ME 77,8)	69	170	24 %
Resultat	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	24 800 hektar	2 091	5 488	22,1 %
	- marker inte växer igen eller överges	24 800 hektar	2 091	5 488	22,1 %
	- markkvaliteten förbättras	0 hektar	0	0	0
	- vattenkvaliteten förbättras	5 300 hektar	620	1 234	23,3 %
	- klimatförändring förhindras	0 hektar	0	0	0

*Utfall nyanslutning 2009

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 procent.

Anslutningstakten för utvald miljö har ökat under 2009. Budgeten för utvald miljö för hela programperioden, var i slutet av 2009 totalt 835,8 mnkr. I slutet av 2009 var ca 40 % av denna budget för utvald miljö in-tecknad i beslut. Ytterliga medel inom utvald miljö kommer att delas ut.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009*	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal hektar våtmarker som anlagts eller restaurerats under programperioden (åtgärdskod 216)	5 300 hektar	620	1 234	23,28 %

Antal hektar betesmarker och slätterängar som restaurerats under programperioden (åtgärdskod 214 och 216)	18 000 hektar	1 471	4 254	23,63 %
---	---------------	-------	-------	---------

*Ufall nyanslutning 2009

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 procent.

Anlagda och restaurerade våtmarker

Den areal våtmark som restaureras eller anläggs inom utvald miljö till och med år 2009 är 1234 hektar. Totalt har ca 536 hektar våtmarker färdigställts under 2007-2009 medan 698 hektar fortfarande är i anläggnings- eller restaureringsfasen.

Antal brukare som anlagt eller restaurerat våtmarker fram till och med år 2009 är uppe i det förväntade antalet för 2007-2009 även om det är långt till målet för programperioden. Däremot är antal hektar våtmark som anläggs eller restaureras betydligt lägre än vad som kan förväntas för perioden 2007-2009. Det tyder på att de våtmarker som anläggs är relativt små.

Restaurerade betesmarker och slätterängar

Den areal betesmark och slätteräng som till och med år 2009 restaureras inom utvald miljö är totalt 4 254 hektar. Av dessa restaureras 3 594 hektar inom markklassen för restaurering av betesmarker och slätteräng (åtgärdskod 214) och 660 hektar restaureras inom miljöinvesteringen för restaurering av betesmarker och slätterängar (åtgärdskod 216). Den färdigställda arealen under perioden 2007-2009 var 131 ha medan 4 123 hektar fortfarande är under restaurering. Det tar i regel 4-5 år att restaurera en betesmark eller slätteräng vilket gör att de flesta objekt kommer att bli färdigställda under senare delen av programperioden.

Målet för antalet brukare som restaurerar betesmarker och slätterängar är i nuläget uppnått. Däremot är det långt kvar till arealmålet för restaurering av betesmarker och slätterängar. Detta tyder på att de betesmarker och slätterängar som restaureras är relativt små.

3.6.2.5 Traditionella kulturväxter och husdjursraser

Traditionell odling av bruna bönor

Miljöersättningen för miljövänlig odling av bruna bönor på Öland ska bidra till att uppfylla miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Målet är att genom miljövänliga odlingsformer bevara lokala sorter och behålla den traditionella odlingen av bruna bönor på Öland.

Utrotningshotade husdjursraser och Rasbevarande husdjursföreningar

Miljöersättning lämnas för att bevara våra traditionella utrotningshotade svenska lantraser. Syftet är att bevara den genetiska resursen som våra husdjur utgör och därmed bidra till att uppnå det svenska miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*.

Ersättningar lämnas även till rasbevarande husdjursföreningar. Stödet till dessa har ingen djurartsbegränsning. Stödet har blivit ett viktigt redskap i bevarandearbetet för t.ex. fjäderfä och häst.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %
Omfattning	Antal brukare som får ersättning för odling av bruna bönor	70 brukare	42	40	57,14 %
	Antal brukare som får ersättning för bevarande traditionella husdjursraser	1 000 brukare	1 026	1 021	102,10 %
	Antal rasföreningar som får ersättning för bevarande av traditionella husdjursraser	15 föreningar	13	10	67 %
	Antal hektar mark som får ersättning för odling av bruna bönor	700 hektar	486	472	67,43 %
	Antal djurenheter (DE) som får ersättning för bevarande av traditionella husdjursraser	5 000 DE	6 121	6 315	126,30 %
Resultat	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att marker inte växer igen eller överges	700 hektar	486	472	67,43 %
	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att natur- och kulturvärden bevaras	700 hektar	486	472	67,43 %
	Antal DE som framgångsrikt skötts så att natur- och kulturvärden uppnås	5 000 DE	6 121	6 315	126,30 %

Traditionell odling av bruna bönor

Från 2008 till 2009 har den anslutna arealen minskat något (6 ha). Nivån verkar därmed ha stabiliserat sig efter den minskning som först kunde iakttagas vid övergången mellan det förra landsbygdsprogrammet och det innevarande. Den minskning som först iakttogs berodde på att de åtaganden som ingicks i början av det förra landsbygdsprogrammet avslutades och att flera brukare valde att inte förlänga eller förnya sina åtaganden. Detta berodde i sin tur sannolikt på en vikande efterfrågan från marknaden och att ersättningen sänktes från 2 700 kr/hektar till 1 400 kr/hektar. Ändrade prisrelationer mot spannmål kan också ha spelat in. Jordbruksverket bedömer att målen för miljöersättningen inte kommer att uppnås under programperioden.

Utrotningshotade husdjursraser

Inom landsbygdsprogrammet är målet för de utrotningshotade husdjursraserna att ”5000 djurenheter skall anslutas och att ingen ras skall klassificeras som kritisk för utrotning definierat enligt FAO:s system DAD-IS (Domestic Animal Diversity Information System)”. Jordbruksverket har de senaste åren gjort bedömningen att volymmålet ”5000 djurenheter” är uppnått men att vissa arter och raser ändå av olika skäl är hotade. Orsaken till detta är bl.a. litet djurantal, stark koncentration till vissa delar av landet och att för få handjur används i avel.

En studie av de djurslag som ingår i stödet till utrotningshotade husdjursraser visar att målet ”inte klassificeras som kritisk” inte är nått för tre fårraser, tre getraser och tre nötkreatursraser. Det antal djur som ”fattas” för att dessa raser också ska nå upp till målet uppskattas till cirka 1500 djurenheter. Målet för stödet skulle således behöva höjas med detta antal för att rymma måluppfyllelsen även för dessa raser. Vissa djurslag t.ex. fjäderfä omfattas inte av detta stöd. Flera raser är här starkt hotade. Jämfört med 2008 har en ökning skett och utfallet för 2009 ligger över målvärdet.

3.6.2.6 Minskade växtnäringsförluster från jordbruksmark

Minskat kväveläckage

Miljöersättningen för minskat kväveläckage syftar till att minska växtnäringsläckaget från jordbruksmark genom odling av fånggröda och genom vårbearbetning. Med fånggröda menas växtlighet, t.ex. vallgräs eller oljerättika, som har sin huvudsakliga tillväxt mellan två huvudgrödor. Med vårbearbetning menas att man inte jordbearbetar marken förrän tidigast den 1 januari året efter stödåret. Fånggröda och vårbearbetning kan kombineras på samma mark.

Skyddszoner

Miljöersättningen för skyddszoner ska bidra till att minska ytavrinningen och växtnäringsläckaget från åkermark. För att få ersättning ska lantbrukaren anlägga en skyddszon, d.v.s. en vallbevuxen åkermarksremsa, utmed ett vattenområde.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %
Omfattning	Antal brukare som får ersättning för minskat kväveläckage	10 000 brukare	5 900	5 570	55,70 %
	Antal brukare som får ersättning för anlagda skyddszoner mot vattendrag	4 500 brukare	2 700	1 752	38,93 %
	Antal hektar mark som får ersättning för minskat kväveläckage	240 000 hektar	134 500	120 322	50,13 %
	Antal hektar mark som får ersättning för anlagda skyddszoner mot vattendrag	9 000 hektar	7 000	4 949	54,99 %
Resultat	Antal hektar som brukas framgångsrikt så att växtnäringsförlusterna från jordbruksmarken minskar	249 000 hektar	141 500	125 271	50,31 %
	Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	249 000 hektar	141 500	125 271	50,31 %
	Antal hektar som bidrar till att markkvaliteten förbättras	249 000 hektar	141 500	125 271	50,31 %
	Insatsens bidrag för att förhindra klimatförändring	0 kton			
	Minskat kväveläckage per år	2 200 ton	Kan ej redovisas	Kan ej redovisas	Kan ej redovisas

Minskat kväveläckage

Målen för antalet brukare och antalet hektar har inte uppfyllts och anslutningen minskar i jämförelse med stödår 2008. Att målen inte har nåtts kan bero på att stödområdet begränsats samt att ersättningsbeloppen förändrats mot tidigare landsbygdsprogram. Målen förändras inför stödår 2010, detta på grund av att stödområdet utökas, men de nya målen ska appliceras även för stödår 2009. Detta leder till att måluppfyllelsen i procent ser sämre ut än vad den är i verkligheten.

Skyddszoner

Målen för antalet brukare och antalet hektar har inte uppfyllts. En minskning har skett jämfört

med stödår 2008. Många av de lantbrukare som tidigare haft ett åtagande för skydds-zoner har inte sökt ett nytt åtagande när det gamla löpt ut. Detta kan bero på att ersättningsnivån är lägre än i den tidigare programperioden och att det därför krävs större areal för att få utbetalning. Minskningen kan även bero på att stödområdet har begränsats. Från och med stödår 2010 kommer ersättningsnivån att höjas från 1 000 kr till 3 000 kr. Dessutom utökas stödområdet till att omfatta även stödområde 4b. Förhoppningsvis resulterar detta till en större anslutning kommande år.

3.6.2.7 Miljöskyddsåtgärder

Miljöersättningen miljöskyddsåtgärder syftar till att minska riskerna vid hantering av växtskyddsmedel och att minska läckaget av växtnäringsämnen. För att få ersättning ska lantbrukaren bl.a. göra en växtodlingsplan och markkartera åkermarken.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %
Omfattning	Antal brukare som får ersättning för miljöskyddsåtgärder	10 000 brukare	2 400	2 412	24,12 %
	Antal hektar mark som får ersättning för miljöskyddsåtgärder	600 000 hektar	241 000	246 417	41,07 %
Resultat	Antal hektar som framgångsrikt sätt brukas så att växtnäringsförlusterna och riskerna vid användning av växtskyddsmedel minskar	600 000 hektar	241 000	246 417	41,07 %
	Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	600 000 hektar	241 000	246 417	41,07 %
	Antal hektar som bidrar till att markkvaliteten förbättras	600 000 hektar	241 000	246 417	41,07 %

Anslutning till ersättningsformen har inte nått målen under stödår 2009. Att målen inte har uppnåtts kan bero på att ersättningsformen är ny för denna programperiod. Det finns även indikationer på att vissa villkor inom ersättningsformen upplevs som krångliga i förhållande till hur mycket ersättning som kan erhållas. Även begränsningen av ersättningen till maximalt 300 hektar kan ha lett till att större företag inte anslutit sig till ersättningsformen. Till stödår 2010 har dock denna begränsning tagits bort. Dessutom har ersättningen höjts. Detta leder förhoppningsvis till en större anslutning kommande år.

3.6.2.8 Certifierad ekologisk produktion och kretsloppsriktad produktion

Miljöersättningen för ekologiska produktionsformer och kretsloppsriktad produktion ska bidra till ett hållbart utnyttjande av jordbruksmarken. Ersättningsformen innebär att jordbrukare kan få ersättning för ekologisk odling och djurhållning.

Ersättning för ekologisk odling lämnas endast för odling på åkermark av grödor till livsmedel, foder, utsädesproduktion samt ettåriga grödor för industriändamål.

Ersättning för djurhållning lämnas i form av extra ersättning för ekologiskt odlad åkermark samt mark i åtagande för betesmarker och slätterängar. Den ersatta arealen står i direkt proportion till antalet mjölkkor, am- och dikor, ungnöt, tackor, getter (hondjur) och saggor inom företaget. I den nya ersättningsformen är det från 2007 dessutom möjligt att få ersättning för slaktsvin, värphönor och slaktkycklingar.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %
Omfattning	Antal brukare som får ersättning för certifierad ekologisk produktion (inkl. karens) eller för kretsloppsriktad produktion	21 000 brukare varav minst 12 000 brukare i certifierad ekologisk produktion	12 992 brukare varav 3 604 brukare i certifierad ekologisk produktion	11 051 brukare varav 4 268 brukare i certifierad ekologisk produktion	52,62 % varav 35,57 % i certifierad ekologisk produktion
	Antal hektar jordbruksmark som är ekologiskt certifierad	700 000 hektar varav minst 610 000 hektar i ekologiskt certifierad produktion	570 089 ha varav 336 439 ha jordbruksmark i certifierad produktion	565 152 ha varav 391 524 ha jordbruksmark i certifierad produktion	81 % varav 64 % jordbruksmark i certifierad produktion
			<u>Varav antal hektar som får ersättning:</u> 432 000 hektar varav 232 000 hektar i certifierad ekologiskt produktion	<u>Varav antal hektar som får ersättning:</u> 425 705 hektar varav 278 922 hektar i certifierad ekologisk produktion	<u>Utfall avseende den del som får ersättning:</u> Total areal 60,82 % Areal ekologisk certifierad produktion: 45,72 %
	Antal djurenheter i certifierad ekologisk produktion (inkl. karens) eller i kretsloppsriktad produktion	160 000 DE varav minst 150 000 DE i ekologiskt certifierad produktion	162 146 DE varav 106 208 DE i ekologiskt certifierad produktion	179 990 DE varav 137 951 DE i ekologiskt certifierad produktion	Totalt DE 112,49 % DE i certifierad ekologisk produktion: 91,97 %
Resultat	Antal hektar jordbruksmark som framgångsrikt brukas ekologiskt, certifierad (inkl. karens)	610 000 hektar	336 439	391 524	64 %
	Antal hektar jordbruksmark som framgångsrikt brukas så att marker inte växer igen eller överges	700 000 hektar	336 439	391 524	56 %
	Antal hektar jordbruksmark som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	700 000 hektar	336 439	391 524	56 %
	Antal hektar jordbruksmark som bidrar till att markkvaliteten förbättras	700 000 hektar	336 439	391 524	56 %

Antal hektar åkerareal som är ekologiskt certifierad i Götalands södra slättbygder och norra slättbygder samt Svealands slättbygder	210 000 hektar	124 530	391 524	Ej tillgängligt
---	----------------	---------	---------	-----------------

Resultatindikatorerna, med undantag för åkerareal i slättbygden, avser all jordbruksmark, dvs. inklusive betesmark. Detta gäller också det nationella målet för ekologisk produktion. Insatsen bidrar till en ökning av ekologiskt skött betesmark. Även omfattningen av areal åkermark redovisas.

För 2009 uppgick den certifierade åkerarealen, inklusive areal i karens, till ca 336 000 hektar. Den totala arealen åker i båda insatserna, certifierad ekologisk produktion och kretsloppsriktad produktion, var ca 426 000 ha. Uppgifterna om arealen jordbruksmark i certifierad ekologisk produktion 2009 har hämtats från godkända kontrollorgan.

I total areal jordbruksmark ingår både åkermark och betesmark. Uppgiften om arealen total betesmark i ekologisk produktion 2009 är beräknad. I beräkningen ingår all betesmark som enligt stödansökningarna finns hos jordbrukare som har betesdjur (nöt, får och getter) i insatsen kretsloppsriktad produktion. Till denna uppgift har lagts den areal jordbruksmark som certifieringsorganen rapporterat avseende 2009.

För stödåret 2009 har färre jordbrukare beviljats ersättning än 2008. Antalet certifierade producenter har emellertid ökat i antal vilket är positivt eftersom målet för ersättningsformen är antal brukare i certifierad ekologisk produktion. Antalet brukare med kretsloppsriktad produktion minskar. Det totalt sett minskade antalet brukare beror sannolikt på att de åtaganden som ingicks i förra programperioden börjar löpa ut och flera jordbrukare har valt att inte förlänga eller förnya sina åtaganden. En anledning är att möjligheten till ersättning för vall togs bort 2007. Utfallet kan emellertid ändras under 2010 då möjligheten till att få ersättning för certifierad vall återinförs.

Certifierad djurhållning, inklusive karens i ersättningsformen fortsätter att öka. Ökningen beror bland annat på att det i större utsträckning är gårdar med djurhållning som väljer att certifiera sin produktion. Djurhållarnas ersättning är högre per företag och då ger det högre stödet för certifierad ekologisk produktion större skillnad.

Även certifierad ekologisk areal (inklusive karens) ökar vilket gör att andelen stöd till certifierad ekologisk produktion ökar. Detta är i enlighet med målet att få ut mer ekologiska produkter på marknaden.

Trots den positiva trenden bedömer Jordbruksverket att det nationella målet om areal jordbruksmark i certifierad produktion, 20 % av jordbruksarealen, inte kommer att uppnås under programperioden.

3.6.2.9 Extensiv vallodling för miljön och det öppna landskapet

Miljöersättning för vallodling gäller för slätter-, betes- eller frövall på åkermark i hela landet. Syftet med ersättningen är att bidra till ett öppet och variationsrikt landskap. Vallodlingen bidrar också till att minska växtnäringssläckaget och erosionen från åkermark och till att begränsa användningen av växtskyddsmedel. Miljöersättningen är uppdelad i två delar:

Del A berättigar till ersättning i skogsdominerade områden och syftar till att främja den biologiska mångfalden.

Del B berättigar till ersättning i de södra delarna av Sverige. Här finns en intensiv

jordbruksnäring. Syftet med del B är att minska växtnäring förlusterna.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål per år	Utfall 2008	Utfall 2009	Utfall 2009, %
Omfattning	Antal brukare som får grundersättning för delinsats A	31 000 brukare	29 600	29 059	93,74 %
	Antal brukare som får grundersättning för delinsats B	10 000 brukare	9 900	9 892	98,92 %
	Antal hektar som får grundersättning för delinsats A	700 000 hektar	669 200	678 494	96,93 %
	Antal hektar som får grundersättning för delinsats B	200 000 hektar	226 100	231 928	115,96 %
	Antal hektar som får tilläggsersättning för delinsats A	500 000 hektar	441 000	441 795	88,36 %
Resultat	Antal hektar som framgångsrikt sätt brukas så att marker inte växer igen eller överges enligt delinsats A	700 000 hektar	669 200	678 494	96,93 %
	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att natur- och kulturvärden bevaras enligt delinsats A	700 000 hektar	669 200	678 494	96,93 %
	Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet enligt delinsats B	200 000 hektar	226 100	231 928	115,96 %
	Antal hektar som bidrar till att markkvaliteten förbättras enligt delinsats B	200 000 hektar	226 100	231 928	115,96 %
	Bidrag för att förhindra klimatförändring enligt A och B	0 kton			

Jämfört med utfallet för år 2008 har antal brukare som fått ersättning sjunkit markant för delinsats A men är i det närmast lika för delinsats B. Som ett resultat har också måluppfyllelsen försämrats för delinsats A. Eftersom areal med ersättning inte har minskat utan tvärtom ökat under samma tidsperiod kan förändringen spegla en trend med sammanslagning och rationalisering som pågår.

Utfallet av arealer har ökat jämfört med år 2008 för både delinsats A och B. Även arealen med tilläggsersättningen, som bara finns i delinsats A, har ökat från år 2008. Måluppfyllelsen för antal hektar jordbruksmark som får ersättning är låg för delinsats A men överstiger 115 % för delinsats B.

3.6.3 Icke-produktiva investeringar skog (227)

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall Ackumulerat, %
Omfattning	Antal skogsägare som får ersättning (åtgärdskod 227 Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald)	10 000 skogsägare	363	363	4

	Total investeringsvolym (åtgärdskod 227 Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald)	353 mnkr (M€ 39,2)	13	13	4
	Antal skogsägare som får ersättning (åtgärdskod 227 Öka arealen ädellövskog)	1 000 skogsägare	47	47	5
	Total investeringsvolym (åtgärdskod 227 Öka arealen ädellövskog)	80,1 mnkr (M€ 8,9)	4	4	5
Resultat	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	38 500 hektar	226	226	1
	- marker inte växer igen eller överges	0 hektar	0	0	0
	- markkvaliteten förbättras	0 hektar	0	0	0
	- vattenkvaliteten förbättras	0 hektar	0	0	0
	- klimatförändring förhindras	0 hektar	0	0	0

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 procent.

3.6.3.1 Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald

Stödet syftar till att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i svenska skogar och bidrar på så sätt till att uppfylla miljökvalitetsmålet Levande skogar. Stödet gick att söka ifrån årsskiftet 2008/2009. Inga utbetalningar har gjorts under år 2009.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal skogsägare som får ersättning	10 000 brukare	363	363	4 %
	Total investeringsvolym, Mkr	353 Mkr (M€ 39,2)	13	13	4 %
Resultat	Antal hektar som brukas för att bevara och utveckla höga natur- och kulturmiljövärden samt rekreationsvärden i skogen	36 000 hektar	141	141	0 %
	Antal hektar som målklassas för att bevara och utveckla höga natur- och kulturmiljövärden samt rekreationsvärden i skogen	150 000 hektar	56 277	56 277	38 %
	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras (gemensam med Öka arealen ädellövskog)	38 500 hektar	226	226	1 %
	Antal hektar som brukas med stöd från schablonersättning för att bevara och utveckla skogsmark med höga natur- och kulturmiljövärden samt rekreationsvärden i skogen	6 000 hektar	Ej tillgängligt	Ej tillgängligt	Ej tillgängligt

Skogsstyrelsen har tagit fram interna etappmål för stödet som tillåter en upptrappning av arbetet med att få ut det. Etappmålet för 2009 var att stöd skulle beviljas för skötselåtgärder på 1 950 hektar skog med naturvärden samt för målklassning av 15 000 hektar. Målklassningen ligger sedan till grund för skötselåtgärder inom stödet. Etappmålet för målklassning uppfylldes med råge (56 277 hektar) medan stöd endast beviljades till skötselåtgärder på 141 hektar skogsmark. Anledningen till den låga måluppfyllelsen när det gäller skötselåtgärder var till stor del att Skogsstyrelsen kom igång sent med handläggningen, eftersom IT-systemet var färdigt först under våren och att myndigheten prioriterade ansökningar inom Öka areal ädellövskog samt målklassning framför skötselåtgärder. Endast 8 av 197 inkomna ansökningar om skötselåtgärder beslutades under 2009. Inkomna, ej beslutade, ansökningar omfattar 1 134 hektar och räcker inte till för att täcka etappmålet.

Skogsstyrelsen bedriver också ett kompetensutvecklingsprojekt som stöttar stödet genom att erbjuda skogsägare fri rådgivning om lämpliga skötselåtgärder för att bevara, utveckla och restaurera miljövärden (inkl. kulturmiljö- och sociala värden) på deras fastigheter. Projektet, som också är en viktig länk i arbetet med att föra ut information om stödet, kom i gång under andra halvan av året och planeras att fortgå under hela programperioden. Ett stort antal rådgivningar utfördes i slutet på året (901 st. totalt varav 317 st. under nov-dec) varav ett antal rimligen borde resultera i ansökningar nu i vår. Vidare utgör den stora areal skogsmark som beviljats stöd till målklassning under 2009 en bra grund för skötselåtgärder för kommande år. Skogsstyrelsen bedömer därför att det finns förutsättningar för att arbeta in förseningen under resterande år av programperioden. Skogsstyrelsen kommer att följa utvecklingen av stödet noga och en utredning har påbörjats för att klargöra möjligheterna och de åtgärder som behövs för att nå målen för programperioden.

För att komma ifatt eftersläpningen i handläggningen har Skogsstyrelsen rekryterat ytterligare handläggare inom axel 2 samt arbetar aktivt på att förbättra kvaliteten på inkomna ansökningar för att minska behovet av kompletteringar.

Skogsstyrelsen har fått in signaler om att stödet uppfattas som komplicerat att söka. Ändringar har gjorts i stödets utformning som sannolikt ökar attraktionskraften hos stöden gentemot skogsägare. Sedan juli 2009 är det möjligt att söka schablonersättning för vissa skötselåtgärder vilket både underlättar ansökningsförfarandet och möjliggör för sökande att få ersättning för eget arbete. Vidare ersattes i mars 2010 de tre taknivåerna för manuella, maskinella och manu-maskinella åtgärder med en taknivå oavsett åtgärdstyp, vilket både möjliggör en högre ersättning per hektar för flertalet sökande och förenklar ansökan.

Införandet av schablonersättningar har medfört att en begäran har ställts till Kommissionen om att få justera ner arealmålet till 36 000 hektar från nuvarande 65 000 hektar. Detta eftersom schablonersättningarna framför allt riktar sig till punkt- och linjeelement som representerar en mindre areal.

3.6.3.2 Öka arealen ädellövskog

Stödet syftar till att utveckla bestånd av ädellövskog för att öka den biologiska mångfalden. Stödet gick att söka ifrån årsskiftet 2008/2009. Inga utbetalningar har gjorts under år 2009.

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal skogsägare som får ersättning	1000 brukare	47	47	5 %
	Total investeringsvolym, Mkr	80,1 Mkr (M€ 8,9)	4	4	5 %
Resultat	Antal hektar som på ett framgångsrikt sätt brukas för att bevara höga naturvärden i skogen.	2 500 hektar	85	85	3 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 procent

Skogsstyrelsen har tagit fram interna etappmål för stödet som tillåter en upptrappning av arbetet med att få ut det. Etappmålet för 2009 var att stöd skulle beviljas för nyanläggning av ädellövskog på 200 hektar, måluppfyllelsen blev 43 %. Anledningen till den låga måluppfyllelsen är till stor del att Skogsstyrelsen kom i gång sent med handläggningen eftersom IT-systemet var färdigt först under våren och att myndigheten bara hann en med en beslutsomgång i mitten av året. Totalt fattades beslut i 74 av 242 inkomna ansökningar. Inkomna, ej beslutade, ansökningar omfattar 549 hektar och omfattar mer än väl etappmålet som därför kommer hämtas in under 2010 allteftersom beslut tas i dessa ärenden. Skogsstyrelsen har rekryterat ytterligare handläggare för att komma i fas med handläggningen och arbetar med åtgärder för att höja kvaliteten på ansökningarna för att minska behovet av kompletteringar.

Skogsstyrelsen bedriver ett kompetensutvecklingsprojekt som stöttar stödet genom att erbjuda skogsägare fri rådgivning om nyanläggning och återskapande av ädellövskog. Projektet kom i gång ordentligt under hösten och är en viktig länk i arbetet med att föra ut information om stödet. Ambitionen är att det ska pågå under hela programperioden. Höstens aktiviteter bör ge full avkastning nu till våren eftersom det rimligen går en tid mellan det att rådgivningen utförs och ansökan kommer in till Skogsstyrelsen.

Ändringar har gjorts i stödets utformning som sannolikt ökar attraktionskraften hos stöden gentemot skogsägare. Sedan juli 2009 är det möjligt att få ersättning för att återskapa ädellövskog genom att röja och gallra fram ädellövskog ur blandskog vilket är en mer kostnadseffektiv åtgärd än nyanläggning av ädellövskog. I de områden där rådgivning om återskapande av ädellövskog har kommit igång upplevs ett stort intresse hos markägarna för denna åtgärd. Vidare höjdes den maximala ersättningen per hektar från 20 300 kr till 30 000 kr per hektar i mars 2010. Skogsstyrelsen bedömer att det finns förutsättningar för att arbeta i kapp förseningen och ta hela budgeten i anspråk under programperioden. Skogsstyrelsen kommer att följa utvecklingen av stödet noga och en utredning har påbörjats för att klargöra möjligheterna och de åtgärder som behövs för att nå målen för programperioden.

3.7 Axel 3

3.7.1 Diversifiering (311)

Stödet lämnas som företagsstöd till jordbruksföretag för investeringar eller köp av tjänster för att utveckla nya verksamhetsgrenar och på så sätt stärka lönsamheten inom dessa företag. Det lämnas också som projektstöd för att stimulera ekonomin på landsbygden för att därigenom indirekt skapa nya företag och arbetstillfällen. Syftet med stödet är att genom ett större utbud av tjänster och produkter stärka lanbruksföretagen och öka landsbygdens attraktionskraft för boende, företagande och turism.

Från och med år 2009 finns särskilda pengar avsatta inom landsbygdsprogrammet för investeringar i produktion och förädling av biogas. Totalt finns det 200 mnkr för perioden 2009-2013 till investeringsstöd inom åtgärderna 121 Modernisering av jordbruksföretag, 311 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk och 312 Affärsutveckling i mikroföretag.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal stödmottagare som beviljats stöd	2 450 stödmottagare	221	527	22 %
	Total investeringsvolym	1 960 mnkr (M€ 218)	262,7 mnkr (M€ 29,2)	581,9 mnkr (M€ 64,7)	30 %
Resultat	Antal avslutade insatser		147	231	
	Ökning av bruttoföredlingsvärde hos stödmottagare	2 000 mnkr (M€ 222)	21,6 mnkr (M€ 2,4)	32,4 mnkr (M€ 3,6)	2 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	3 700 arbetstillfällen	60	91	2 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under 2009 har 221 sökande fått ansökan om stöd beviljad och investeringsvolymen för år 2009 är totalt 262,7 mnkr. Måluppfyllelsen är klart lägre än vad den borde vara, dvs. 22 % respektive 30 % jämfört med målnivån 43 %.

Det beviljade stödet inom åtgärden är 185,6 mnkr av budgeten som är 490 mnkr, därmed har ca 38 % av budgeten utnyttjats. Däremot är det endast en lägre andel som har betalats ut.

En resultatindikator är bruttoökning av antal arbetstillfällen under programperioden. Utvecklingen fram till 2009 visar en ökning av antal arbetstillfällen med 0,5 per insats. Praktiskt taget hela ökningen faller på företagsstöden. Projektstöden har oftast karaktären av att vara företagsskapande och resulterar i ytterst få arbetstillfällen som ett direkt omedelbart resultat av ett avslutat projekt. Enligt CMEF-handboken (CMEF - Common Monitoring and Evaluation Framework) ska endast arbeten som skapas som en direkt följd av ett projekt räknas in. Indirekta effekter som uppstår i efterföljande projekt eller genom företagsinvesteringar ska inte räknas in. I många fall kan antas att projekten leder till just sådana effekter. Jordbruksverket kommer att analysera denna typ av effekter närmare under hösten 2010.

Målvärdet för arbetstillfällen är satt till 3700 för hela perioden. Utslaget på 2450 stödmottagare innebär detta ca 1,5 arbetstillfälle per insats. Målet är betydligt högre än de 0,5 arbetstillfällen per insats som hittills uppmätts från avslutade insatser.

En annan resultatindikator är ökning av bruttoförelägningsvärde under programperioden. Utvecklingen fram till 2009 visar en ökning med ca 160 000 kr per insats. Projektstöden ligger på en lägre nivå än företagsstöden (64 000 kr jämfört med 254 000 kr). En förklaring är att en del av projekten är förutsättningskapande och därför inte ger något bruttoförelägningsvärde direkt.

Det totala utfallet uppgår till 32,5 mnkr för perioden 2007-2009. Målvärdet för bruttoförelägningsvärdet är satt till 2000 mnkr för hela perioden motsvarande 800 000 per insats. Målvärdet överstiger betydligt vad som hittills kunnat uppmätas från avslutade insatser.

3.7.2 Mikroföretag (312)

Åtgärden avser till del företagsstöd till enskilda mikroföretagare i form av investeringsstöd eller köp av tjänster för utveckling av företaget. Den lämnas också som ett projektstöd med syfte att förbättra förutsättningarna i allmänhet för företag att utveckla sina verksamheter. Syftet med stödet är att företagen ska bli långsiktigt konkurrenskraftiga och lönsamma genom att främja en hållbar utveckling eller produktion av varor eller tjänster som efterfrågas på marknaden.

Från och med år 2009 finns särskilda pengar avsatta inom landsbygdsprogrammet för investeringar i produktion och förädling av biogas. Totalt finns det 200 miljoner kronor för perioden 2009-2013 till investeringsstöd inom åtgärderna 121 Modernisering av jordbruksföretag, 311 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk och 312 Affärsutveckling i mikroföretag.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal mikroföretag som beviljats stöd för att startat eller utvecklat sin verksamhet	3 500 företag	383	842	24 %
Resultat	Antal avslutade insatser		229	370	
	Ökning av bruttoförelägningsvärde hos stödmottagare	2 700 mnkr (M€ 300)	56,8 mnkr (M€ 6,3)	87,0 mnkr (M€ 9,7)	3,2 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	5 000 arbetstillfällen	196	300	6 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Total investeringsvolym	2 800 mnkr (M€ 311)	338,0 mnkr (M€ 37,6)	807,4 mnkr (M€ 89,7)	29 %

Riktvärdet för 2007-2009 är 42,8 %

Under 2009 har 383 sökande fått bifallsbeslut för ansökan om stöd. Ackumulerat har 24 % av målet uppnåtts. Investeringsvolymen var 2009 totalt 338 mnkr. Ackumulerat innebär detta att 29 % av målet har uppnåtts. Under de tre första åren i programmet har därmed drygt hälften av det ackumulerade målvärdet för 2007-2009 uppnåtts. Att antalet sökande i åtgärden är lägre än förväntat kan bero på att målgruppen är ny i landsbygdsprogrammet.

Det beviljade stödet inom åtgärden är 292,4 mnkr av budgeten som är 700 mnkr, därmed har ca 42 % av budgeten in-tecknats i beslut.

En *resultatindikator* är bruttoökning av antal arbetstillfällen under programperioden. Målet är 5 000 nya arbetstillfällen under hela stödperioden. För perioden 2007-2009 har 300 nya arbetstillfällen uppnåtts. Den främsta orsaken till att utfallet så kraftigt understiger målvärdet är att endast 370 insatser slutförts, dvs. knappt 10 % av vad som anges som antal i målvärdet. Däremot står emellertid inte uppmätta arbetstillfällen för avslutade insatser i paritet med målvärdet. Målvärdet utgår från ca 1,4 arbetstillfällen per insats medan den faktiska siffran stannar på ca 0,8. En annan resultatindikator är ökning i bruttofördlingsvärde. Denna har bedömts nå bara 3 % av målet. Här förklaras skillnaden nästan helt med skillnader i antal insatser medan genomsnittssiffran för bruttofördlingsvärde ligger på avsevärt lägre nivå i det som uppmätts, jämfört med målvärdeberäkningen.

3.7.3 Främjande av turistnäringen (313)

Åtgärden kan lämnas som företagsstöd till enskilda turistföretagare i form av stöd till investeringar eller för köp av tjänster för utveckling av företaget. Den lämnas också som ett projektstöd med syfte att allmänt förbättra förutsättningar för företag att utveckla sin turistverksamhet. Syftet med åtgärden är att företagen ska bli långsiktigt konkurrenskraftiga och lönsamma genom att främja en hållbar utveckling eller produktion av varor eller tjänster som efterfrågas på marknaden.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal nya turistverksamheter som beviljats stöd	3 500 verksamheter	253	598	17 %
	Total investeringsvolym	2 800 mnkr (M€ 311)	226,2 mnkr (M€ 25,1)	581,9 mnkr (M€ 64,6)	21 %
Resultat	Antal avslutade insatser		120	212	
	Ökning av bruttofördlingsvärde hos stödmottagare	2 400 mnkr (M€ 267)	27,8 mnkr (M€ 3,0)	43,8 mnkr (M€ 4,9)	1,8 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	4 400 arbets-tillfällen	86	139	3 %
	Ökat antal turister	350 000 turister	131 532	218 000	62 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under 2009 har 253 sökande fått bifallsbeslut för ansökan om stöd och investeringsvolymen för 2009 är totalt 226 mnkr. Antal stödmottagare är betydligt lägre än målet liksom för investeringsvolym. Att antalet sökande är lägre än förväntat kan bero på att målgruppen är ny i landsbygdsprogrammet.

Det beviljade stödet inom åtgärden är 264,4 mnkr av budgeten som är 700 mnkr, därmed är ca 38 % av budgeten in-tecknade i beslut om stöd.

Målvärdet för *resultatindikatorn* Bruttoökning av antal arbetstillfällen uppgår till 4 400 för hela programperioden. Motsvarande faktiska siffra för perioden 2007-2009 stannar vid 139 motsvarande drygt 3 % av målet. Huvudorsaken till den stora skillnaden är att siffran 4 400 utgår från 3 500 insatser för hela programperioden medan siffran 139 baseras på 212 insatser som slutförts under perioden 2007-2009. Antal arbetstillfällen per insats blir 0,65 som kan jämföras med målvärdet 1,25. Orsaken till den svagare utväxlingen kan vara det svaga konjunkturläget. För resultatindikatorn Ökning i bruttoförelingsvärde uppgår det faktiska värdet för perioden 2007-2009 till 43,8 mnkr baserat på 212 ärenden medan målvärdet uppgår till 400 mnkr fördelat på 3 500 ärenden. Räknat per insats är bruttoförelingsvärdet avsevärt lägre för perioden 2007-2009 än vad som räknas med i målvärdet. Resultatindikatorn Ökat antal turister visar en hög måluppfyllelse. Huvudorsaken är att vissa företag som fått stöd har en mycket hög tillströmning av turister när det gäller dagaktiviteter. Åtta företag svarar här för en ökad turisttillströmning med totalt 218 000.

3.7.4 Grundläggande tjänster (321)

Åtgärden avser till del företagsstöd till enskilda företagare, organisationer m.fl. i form av stöd till investeringar eller köp av tjänster. Det kan exempelvis röra sig om anpassning av byggnader och lokaler inom service- och tjänstsektorn, inköp av ny utrustning, marknadsundersökningar eller om småskalig infrastruktur. Åtgärden lämnas också som ett projektstöd för generella insatser som syftar till att förbättra förutsättningarna för en bättre livskvalitet på landsbygden i form av lokal kommersiell och offentlig service samt kultur- och fritidsaktiviteter.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal aktiviteter som beviljats stöd	500 aktiviteter	68	105	21 %
	Total investeringsvolym	378 mnkr (M€ 42)	66,1 mnkr (M€ 7,3)	97,5 mnkr (M€ 10,8)	26 %
Resultat	Antal avslutade insatser		17	21	
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	11 000 personer	3 500	3 500	32 %
	Ökad tillgång till bredband på landsbygden	17 000 personer	108	472	3 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under 2009 har 68 sökande fått bifallsbeslut för ansökan om stöd och investeringsvolymen år 2009 är på totalt 66 mnkr. Måluppfyllelsen för antal aktiviteter och investeringsvolymen är ungefär hälften av målvärdet för 2007 – 2009.

En av svårigheterna för att öka antalet sökande till åtgärden har varit en oklar gränsdragning mot det nationella stödet för kommersiell service, samt mot tjänster inom vård och omsorg som det offentliga enligt lag ska svara för. Jordbruksverket tog under hösten 2008 fram riktlinjer till länsstyrelserna för hur gränsdragningar ska göras samt att programtexten ändrats för att förtydligats i förhållande till stödet för kommersiell service. Antal beviljade aktiviteter 2009 är ungefär dubbelt så många som för 2008. Det kan tyda på att riktlinjerna och programändringen har haft viss effekt.

Det beviljade stödet inom åtgärden är 60,2 mnkr av budgeten som är 189 mnkr, därmed är ca 32 % av budgeten in-tecknad i beslut om stöd.

Resultatindikatorn Befolkning som gynnas av förbättrad service har uppmätts genom att beräkna antal personer som antas vara direkt berörda av den förbättrade servicen. 32 % av målet beräknas vara uppfyllt, vilket överensstämmer med in-tecknad andel av budgeten. Däremot ligger utfallet för resultatindikatorn Ökad tillgång till bredband långt ifrån det uppsatta målet även med beaktande av tidseftersläpningen från beslut till faktiskt genomförande. Från 2010 görs särskilda satsningar för att öka tillgången till bredband på landsbygden genom de totalt 253 mnkr som tillförs åtgärden.

3.7.5 Förnyelse och utveckling i byarna (322)

Åtgärden avser uteslutande projektstöd till insatser som ökar möjligheterna för boende och utkomst, samt allmänt stärker bygdernas attraktionskraft. Insatserna ska bidra till ett hållbart nyttjande av bygdens samlade resurser.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall, ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal byar/lokal grupper som beviljats stöd	1 200 byar	58	152	13 %
	Total investeringsvolym	490 mnkr (M€ 54,4)	32,7 mnkr (M€ 3,6)	77,1 mnkr (M€ 8,6)	16 %
Resultat	Antal avslutade insatser		37	68	
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	68 000 personer	11 320	24 620	36 %
	Ökad tillgång till bredband på landsbygden	17 000 personer	0	0	0

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under 2009 har 58 sökande fått bifallsbeslut för ansökan om stöd och investeringsvolymen för 2009 är totalt 32,7 mnkr. Med ett utfall på endast 13 procent av de målsatta indikatorerna för antalet byar/lokala grupper och 16 procent kan konstateras att åtgärden ännu inte har fått förväntad omfattning.

En av orsakerna till den låga måluppfyllelsen kan vara att sökande som vill utveckla sin bygd vänder sig till leader. Leader har större möjligheter att initiera och stötta bildandet av sådana projekt än övriga stödmyndigheter.

Det beviljade stödet inom åtgärden är 52,6 mnkr av budgeten som är 245 mnkr, därmed är ca 22 % av budgeten in-tecknad i beslut om stöd.

Resultatindikatorn Befolkning som gynnas av förbättrad service har tagits fram genom att beräkna antal personer som antas vara direkt berörda av den förbättrade servicen. 36 procent av målet beräknas vara uppfyllt. Det tangerar målvärdet för 2007 – 2009. Av 68 avslutade insatser avser 24 förutsättningsskapande medan resterande 42 ger direkta resultat i form av förbättrad service. 35 av dessa berörde orter med upp till 1 000 invånare och 9 stycken avsåg orter med mellan 1 000 och 5 000 invånare. Resterande två projekt avsåg orter med mer än 5 000 invånare. Resultat för projekt som rör orter med fler än 5 000 invånare har inte tagits med i redovisningen, beroende på att dessa orter har bedömts vara av en storlek som överstiger vad som avses med ”by” i åtgärden.

Måluppfyllelsen för resultatindikatorn Ökad tillgång till bredband är noll. De projekt som genomfört bredbands-satsningar har fått stöd genom åtgärd Grundläggande service (321).

3.7.6 Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden (323)

Åtgärden avser till del företagsstöd till enskilda företagare, organisationer m.fl. i form av stöd till investeringar eller köp av tjänster. Det kan exempelvis röra sig om restaurering av kulturhistoriskt intressanta byggnader för användning inom ett nytt område eller om restaurering, underhåll och uppgradering av det lokala natur- och kulturlandskapet. Åtgärden kan också avse projektstöd för generella insatser som syftar att förbättra förutsättningarna enligt ovan.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal aktiviteter som beviljats stöd	600 aktiviteter	43	93	16 %
	Total investeringsvolym	238 mnkr (M€ 26,4)	24,9 mnkr (M€ 2,8)	53,7 mnkr (M€ 5,97)	23 %
Resultat	Antal avslutade insatser		19	33	
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	136 000 personer	5 320	10 790	8 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall, ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Resultat	Antal restaurerade byggnader	350 byggnader	6	15	4 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under 2009 har 43 sökande fått bifallsbeslut för ansökan om stöd och investeringsvolymen är totalt 25 mnkr. Måluppfyllelsen ligger för antal aktiviteter på 16 procent och för investeringsvolymen på 23 % mot förväntade 43 %. Resultatet antyder att investeringsvolymen per projekt är något högre än förväntat.

Det beviljade stödet inom åtgärden är 40,6 mnkr av budgeten som är 119 mnkr, därmed är ca 34 % av budgeten in-tecknade i beslut om stöd.

Det är sannolikt att sökande som avser att uppgradera natur- och kulturmiljöer i första hand vänder sig till leader på samma sätt som när det gäller byutvecklingsåtgärder.

Resultatindikatorn Befolkning som gynnas av förbättrad service har tagits fram genom att beräkna antal personer som antas vara direkt berörda av den förbättrade servicen. Endast 8 % procent av målet beräknas vara uppfyllt. Om utvecklingen går i samma takt som hittills och man bortser från tidsfördröjningen mellan tidpunkten för beviljande av stöd tills dess projektet ger fullt resultat pekar utfallet på en måluppfyllelse på cirka 60 %.

Antalet restaurerade byggnader är totalt 15 stycken vilket motsvarar 4 % av målet. Det finns projekt inom åtgärden för byutveckling (322) som berör ytterligare åtta restaurerade byggnader.

3.7.7 Kompetensutvecklings- och informationsinsatser (331)

Kompetensutvecklingen inom axeln ska underlätta anpassningen för landsbygdens aktörer utanför jordbrukssektorn till nya förutsättningar för en ökad kvalitet i produktionen av varor och tjänster.

Dessutom ska den stärka företagens utvecklingsförmåga och konkurrenskraft. Kompetensutveckling av företagen och kunskapsuppbyggnad hos företagen är viktig för att uppnå målen för axel 3. Aktiviteter utförs både nationellt och regionalt med utgångspunkt i nationella och regionala strategier för landsbygdsutveckling. Åtgärden är uppdelad mellan projektstöd och företagsstöd.

Målgrupp för åtgärden är aktörer inom axeln som har behov av kompetensutveckling för att förstärka övriga åtgärder inom axeln.

Målområden

Kompetensutvecklingen genomförs under det gemensamma namnet ”Landet lär”, som också innefattar axel 1. Verksamheten har delats in i olika målområden, vilka för axel 3 har en koppling till regional utveckling.

Målområdet företagsutveckling

Kompetensutveckling inom målområdet ska medverka till att öka kvaliteten i produktionen av varor och tjänster och för att stärka företagens utvecklingsförmåga och konkurrenskraft. Målområdet är uppdelat på företag inom de gröna näringarna (insatser inom axel 1) och företag utanför de gröna näringarna (insatser inom axel 3).

Målområdet landsbygdsutveckling

Kompetensutveckling inom målområdet ska bidra till att få en ökad livskvalitet på landsbygden genom kompetenshöjande åtgärder inom områdena service, bygdeutveckling och utveckling och bevarande av natur- och kulturarvet.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall, ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal ekonomiska aktörer som deltagit i aktiviteter som fått stöd	105 000 aktörer	13 999	20 165	19 %
	Antal utbildningsdagar	210 000 dagar	14 630	26 368	12,5 %
Resultat	Antal deltagare som fullföljt utbildningar	105 000 deltagare	13 999	20 165	19 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Sammanlagt har 13 999 personer, varav 6 816 är män och 7 183 är kvinnor, deltagit i olika aktiviteter under 2009.

Under perioden 2007-2009 har stöd beviljats för 138 mnkr, vilket utgör 29 % av budgeten för åtgärden. Beslutens nivå och indikatorvärdena i tabellen ligger på en nivå som innebär att det förefaller vara osäkert om målen uppnås under programperioden.

Tilläggs bör att sifferuppgifterna som lämnades i årsrapport för 2007 var preliminära och har justerats i tabellen ovan.

Siffrorna för *resultatindikatorn* har uppskattats. En enkät har producerats och skickats ut mitten av mars 2010 i samarbete med SCB till 8 000 personer som deltagit i utbildningsaktiviteter där EU-kommissionens frågor gällande resultatindikatorn är med.

3.7.8 Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier (341)

Åtgärden avser projektstöd till potentiella LAG, främst under förberedelsefasen för studier i området, lokala informations- och mobiliseringsinsatser samt framtagande av underlag inför utarbetandet av lokala utvecklingsstrategier inom leader. Åtgärden avslutades 2009.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal kompetensutvecklings- och animationsaktiviteter	200 aktiviteter	24	1 011	505 %
	Antal deltagare i aktiviteter	10 000 deltagare	321	13 527	142 %
Resultat	Antal deltagare i fullföljda insatser	10 000 deltagare	321	13 527	142 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Mål och utfall för programspecifika indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Resultat	Antal bildade LAG-grupper	60 grupper	21	63	105 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

De allra flesta av de 63 lokala partnerskap som till och med 2009 lämnat in ansökningar i form av lokala utvecklingsstrategier för att bilda leaderområden har fått del av åtgärdens medel. Huvuddelen av åtgärdens medel har beviljats under 2008.

Medlen inom åtgärden har beviljats av länsstyrelserna till partnerskap inom deras region efter analys och prövning mot målen. Därigenom har medlen allokerats mycket effektivt och främjat uppsatta mål. Av de 63 grupper som sammanlagt ansökt om att bli leaderområde har 21 beslutats som LAG inom landsbygdprogrammet under 2009. Utfallet för hela programperioden av antal partnerskap har överstigit målet i mindre omfattning. Utfallet av aktiviteter och deltagare har överträffat uppsatta mål väsentligt. Samtliga deltagare i olika former av utbildningar som kurser och dylikt, har fullföljt dessa. Åtgärden är avslutad.

3.8 Axel 4

3.8.1 Genomförande av lokala utvecklingsstrategier (411, 412 och 413)

Syftet med stöden är att genomföra lokala utvecklingsstrategier som verkar för att uppfylla målen för en eller flera av de tre axlarna i landsbygdsprogrammet. Varje LAG genomför sin strategi utifrån ett underifrånperspektiv och väljer ut projekt som stärker landsbygdens utveckling inom ett geografiskt avgränsat leaderområde.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal LAG-grupper	60 grupper	20	63	105 %
	Storlek på Leaderområden (kvadrat kilometer)	300 000 km ²	186 045	408 145	136 %
	Total befolkning i Leaderområdet	3,9 miljoner invånare	0,932	3,813	98 %
	Antal projekt finansierade av LAG	4 500 projekt	721	809	18 %
	Antal stödmottagare	3 500 stödmottagare	624	624	18 %
Resultat	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	5 600 arbetstillfällen	25	25	0,5 %
	Antal deltagare som fullföljt utbildningar	15 000 deltagare	170	170	1 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Under året har ytterligare 20 sökande lokala utvecklingsgrupper beslutats som LAG och är därmed helt klara och beslutsmässiga inom landsbygdsprogrammet. Sverige har nu totalt 63 godkända LAG. Målet om 60 LAG har därmed uppnåtts och överträffats. Den sammanlagda ytan för samtliga leaderområden täcker över 400 000 km² och motsvarar en måluppfyllelse på 136 %. Under 2009 har dessutom två LAG önskat att få utöka sin geografiska yta, vilket kommer att genomföras under 2010. Målet för total befolkning i leaderområden är nästan också uppfyllt (98 %). Måluppfyllelsen, för de tre nämnda omfattningsindikatorerna, är ett tydligt resultat av framgångsrikt informations- och mobiliseringsarbete, som berörda myndigheter genomfört. Leader har etablerats i så gott som alla Sveriges landsbygdsområden.

För ungefär hälften av alla LAG har 2009 varit en uppstartsperiod med krav på att genomföra kompetensutveckling, organisationsfrågor och ytterligare förankrings- och marknadsföringsarbete av den lokala utvecklingsstrategin. Detta har påverkat nivån på antalet beslutade projekt. Även om ökningen varit påtaglig under 2009 är det först under 2010 som vi kommer att se en än tydligare ökning av projektbesluten inom leader.

Jordbruksverket har tagit fram broschyrer och inspirationsmaterial för att komplettera LAG:s egna informationsinsatser. Myndigheten genomför också regelbundna insatser riktade till LAG för att öka LAG:s kunskaper om genomförandet av landsbygdsprogrammet.

Antalet projekt som avslutats t.o.m. 2009 är 62 stycken, varav huvuddelen blivit klara under senare delen av 2009.

Över hälften av de avslutade projekten handlar om olika slag av förstudier och kartläggningar. Det rör sig därför om ett begränsat antal projekt som hittills kan visa resultat i form av tillkommande arbetstillfällen och deltagare som fullföljt utbildningar.

3.8.2 Samarbete (421)

Åtgärden omfattar nationella eller transnationella samarbetsprojekt mellan LAG, eller mellan LAG och leaderliknande grupper. Projekten verkar för att uppfylla målen för en eller flera av de tre axlarna samt för att skapa mervärden för ett leaderområde genom utbyte och samverkan med ett eller flera andra områden. Stöd kan också lämnas för kontaktskapande och förberedelser inför samarbetsprojekt.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal stödda projekt	300 projekt	18	18	6 %
	Antal LAG-grupper som deltar i samarbete	60 grupper	15	18	30 %
Resultat	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	150 arbetstillfällen	0	0	-

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Eftersom flera LAG blev beslutsmässiga först under senare delen av året påverkar det delvis utfallet för 2009. Ytterligare anledningar till ett lågt utfall kan vara att det bedöms ta längre tid att förbereda ett samarbetsprojekt och att LAG också har upplevt det som en något mer komplicerad hantering med samarbetsprojekt än med andra projekt. Vi kan notera en klar ökning av antalet samarbetsprojekt 2009 jämfört med föregående år vilket tyder på att LAG börjar hitta former även för denna typ av projekt. Förvaltningsmyndigheten har under 2009 förtydligat informationen om samarbetsåtgärden, vilket förhoppningsvis ska leda till ytterligare ökning.

Utfallet av antalet nya arbetstillfällen identifieras efter projektens avslut. Inga samarbetsprojekt har avslutats till och med 2009 och något utfall har därför inte uppmätts.

3.8.3 Driftkostnader för LAG samt informations- och animationsinsatser (431)

LAG:s insatser för att administrera genomförandet av lokala utvecklingsstrategier samt kompetensutvecklings- och animeringsinsatser för att stödja genomförandet av axel 4 inom leaderområden redovisas nedan.

Mål och utfall för EU gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2009	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning	Antal informations- och animationsinsatser	10 000 insatser	3 200	4 060	41 %
	Antal deltagare i olika aktiviteter	210 000 deltagare	86 900	97 200	46 %
Resultat	Antal insatser för vilka uppställda mål har nåtts	10 000 insatser	3 200	4 050	41 %

Fortfarande kan under 2009 noteras en ojämn fördelning av informations- och animationsinsatser vid jämförelser mellan LAG. Detta beror på att starttidpunkterna för LAG har en spridning över en tvåårsperiod. Samtliga LAG har dock rapporterat aktiviteter under 2009. Måluppfyllelsen är nu i paritet med ackumulerade målvärden för 2007 – 2009. Jämfört med 2008 har antalet insatser och deltagare ökat markant under 2009, vilket gjort att värdena för ackumulerade utfall ökat från under 10 till över 40 %.

3.8.4 Utvecklingen av leader under programperioden

Under senare delen av 2006 påbörjade Jordbruksverket informationsinsatser kopplade till införandet av leader i landsbygdsprogrammet. Informationsträffar genomfördes på ett flertal platser runt om i landet.

Det svenska landsbygdsprogrammet blev godkänt i juni 2007. Arbetet med mobilisering tog vid och lokala utvecklingsstrategier arbetades fram. Vid denna tidpunkt fanns det ett stort informationsbehov om hur införandet av leader skulle gå till. Jordbruksverket bildade resursgruppen Team landsbygd i syfte att underlätta och stärka införandet av leader.

Under 2007 kom större delen av Sveriges landsbygd att täckas av leaderområden. Trots ett stort intresse visade det sig att förutsättningarna och mognaden för införandet i de tilltänkta leaderområdena skiftade. Införandeprocessen pågick under två år, fram till slutet av 2009. Då leaderområdena kom igång vid olika tidpunkter påverkade detta beslutstakten inom leader under programmets inledande tre år.

Avgörande orsaker till att införandeprocessen har tagit lång tid:

- Godkännandet av landsbygdsprogrammet dröjde till maj 2007. Först efter godkännandet kunde processerna påbörjas lokalt i landet.
- Att få en samsyn kring strategin har tagit tid. Inom vissa leaderområden har det även funnits en del samarbetsproblem i uppstarten, vilket har inneburit att dessa områden fått göra nystart i processen kring framtagandet av strategin.
- Några områden avslutade Leader+ samtidigt som de skulle starta upp det nya programmet, vilket har inneburit fördröjningar.
- Det har genomförts omfattande informationsinsatser både för LAG och Länsstyrelsen eftersom metoden var helt ny för stora delar av landet. De leaderområden för vilka metoden var ny, kunde inte påbörja processen fullt ut förrän de tagit del av informationen.
- Leadermetoden bygger på bl. a. på samarbete, underifrånperspektiv och långsiktighet. Det ligger därför i sakens natur att processen måste få ta den tid som krävs för att bygga en stabil grund att utgå ifrån på lokal nivå.

Det är först 2010 som vi kan se en beslutstakt i axel 4 utifrån att alla leaderområden är etablerade och igång. LAG har generellt sett en mindre budget att tillgå i innevarande programperiod jämfört med tidigare programperiod. Detta kan innebära att tilldelade medel förbrukas i högre takt i innevarande programperiod än i tidigare programperiod.

Det har funnits administrativa inkörningsproblem som bland annat lett till långa handläggningstider. Detta har påverkat beslutstakten. Jordbruksverket har genomfört ett stort antal utbildnings- och informationsinsatser gällande IT-system, regler och införandet. Målgruppen har varit LAG, länsstyrelsens och leaderkontorens handläggare.

Jordbruksverket kommer löpande att göra insatser inom särskilda områden för att uppnå målen för axel 4. Bland annat ska informationsinsatser genomföras under 2010 för att synliggöra möjligheter för leader inom axel 1 och 2. Det finns också en beredskap för att flytta pengar mellan LAG-grupperna om det skulle visa sig att vissa LAG har svårt att besluta om tilldelade medel.

Erfarenheter från Leader+ visar en liknande införandeprocess med en något utdragen startsträcka. Resultatet visade trots det en förbrukad andel projektstöd på 95 %.

För större delen av Sveriges landsbygd är leader en helt ny arbetsmetod för lokal landsbygdsutveckling. För att säkra genomförandet har detta inledningsvis krävt stora kompetensutvecklingsinsatser.

4 Programmens finansiella genomförande

4.1 Generellt om det finansiella genomförandet

Totalt för kalenderåret 2009 har redovisats 347,7 mneuro i utbetalningar för programmets åtgärder, vilket motsvarar 3 646,4 mnkr. Växelkursen mellan krona och euro var därmed 10,49. Motsvarande siffror för 2008 var 402,2 mneuro i utbetalningar motsvarande 3 929,1 mnkr. Växelkursen var då 9,77. Som framgår var utbetalningarna något lägre 2009 jämfört med 2008, vilket främst beror på problemet med nya betsmarksdefinitioner som försenade utbetalningarna. Den relativa minskningen är större för utbetalningarna uttryckta i euro, -12 %, än uttryckta i kronor, - 5 %. Detta speglar kronans stora försvagning mot euron 2009.

4.2 Axelvis redovisning av utbetalade belopp

I nedanstående tabell redovisas totala offentliga medel, således både EU och nationella, som har utbetalats till stödmottagarna under kalenderåret 2009. Överskjutande nationell finansiering (sk top-up) och utbetalade förskott ingår inte. Med övergångsutgifter i tabellen avses betalningar till stödmottagarna som baseras på beslut fattade under den förra programperioden inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006. Utbetalningar inom ramen för Leader + och mål 1 är inte inkluderade.

Av tabellen nedan framgår utbetalningar per axel och till EU redovisade belopp i euro under kalenderåret 2009 respektive kumulerat för kalenderåren 2007-2009. Utbetalningarna för kvartal 4 2006 ingår inte i den kumulerade siffran. Av bilaga 3 framgår utbetalningarna per åtgärd och axel kumulerat från och med kvartal 4 2006 till och med 2009.

Belopp utbetalade till stödmottagarna

Axel	Utbetalat stöd kalenderår 2009 (euro)	Utbetalat stöd kumulativt från år 2007 till år 2009 (euro)
Axel 1	59 191 815	143 528 446
Därav övergångsutgifter	0	19 416 696
Axel 2	244 920 919	851 432 282
Därav övergångsutgifter	26 295 370	172 512 919
Axel 3	24 666 214	42 513 708
Därav övergångsutgifter	0	1 802 925
Axel 4	3 858 131	4 053 833
Därav övergångsutgifter	0	0
Tekniskt stöd	15 091 783	38 546 735
Därav övergångsutgifter	0	0
Totalt för programmet	347 728 862	1 080 075 004
Därav övergångsutgifter	26 295 370	193 732 540

Programmets budget i form av medel från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdens utveckling, ”landsbygdsfonden” (EJFLU) uppgick före programändringen som godkändes i början av år 2010 till 1 825 648 000 euro.

Budgeten från EJFLU motsvarar 260 806 000 euro per år i genomsnitt. För tre år motsvarar detta 782 418 000 euro. Utgifterna har under treårsperioden 2007-2009 uppgått till 509 064 000 euro i fondmedel. Programmets utgifter för perioden 2007-2009 understiger därmed genomsnittligt budgetbelopp för treårsperioden med 273 354 000 euro, vilket innebär att utnyttjandet har varit 65 %. Förbrukningen under de följande åren måste således öka relativt kraftigt för att kompensera ett lågt utnyttjande 2007-2009.

Det förslag till programändring som Sverige överlämnade till kommissionen i juli 2009 innehåller delar som kommer att innebära att förbrukningen av medel kommer att öka. En anledning till detta är att flera ersättningar höjts från och med år 2010 i syfte att få till stånd en bättre måluppfyllelse. Anslutningen till miljöersättningarna väntas därför öka.

Av *bilaga 2* till denna rapport framgår beslutade belopp per åtgärd 2007-2009 uttryckt i euro och sek och av *bilaga 3* utbetalade belopp för samma tidsperiod.

5 Pågående utvärdering av programmet

5.1 Viktiga händelser under året när det gäller pågående utvärdering

Under 2009 har Jordbruksverket byggt upp en organisation för att hantera den omfattande information som vi nu ska hantera. Ett särskilt IT system (EVALD) har satts i drift under året se vidare avsnitt 5.4 nedan.

5.1.1 Förberedelser för halvtidsutvärdering och ex post utvärdering

5.1.1.1 Halvtidsutvärdering

Regeringen har i regeringsbeslut JO2009/270 uppdragit åt Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) att genomföra den halvtidsutvärdering som ska utföras enligt rådets förordning (EG) nr 1698/2005. Uppgifterna som hör till utvärderingsuppdraget sammanfattas i följande huvudpunkter:

- Utvärderingen ska göras gentemot de mål som finns angivna i den nationella strategin för landsbygdsprogrammet samt för landsbygdsprogrammet för Sverige 2007–2013, Jo 08.007, Jordbruksdepartementet, 2008.
- Utvärderaren ska ta upp dels de frågor som är specifika för det svenska programmet, dels de gemensamma utvärderingsfrågorna och svara på de frågor och indikatorer som följer av artiklarna 61 och 62 i kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006.
- Utvärderaren ska i sin analys ta hänsyn till åtgärdsprogrammen enligt Ramdirektivet för vatten 2000/60/EG.
- Utvärderaren ska analysera programmets effekter utifrån gemenskapens prioriteringar och utmaningar.
- Utvärderaren ska granska hur de finansiella resurserna använts, huruvida stödet använts på ett effektivt sätt och om målen nåtts.
- Utvärderaren ska analysera hur arbetet med leader fungerat hittills.
- Utöver de kvantitativa effekterna av insatserna inom programmet, ska utvärderaren även bedöma de kvalitativa effekterna av insatserna.
- Utvärderaren ska, utifrån sina slutsatser, lämna förslag till möjliga kvalitetshöjande åtgärder och eventuella omprioriteringar för programmet och dess genomförande.
- Utvärderaren ska, utifrån sina slutsatser, lämna förslag till möjliga förbättringar och/eller kompletteringar av de indikatorer som ingår i programmet.
- Utvärderaren ska redovisa de administrativa effekterna, för såväl stödmottagare som myndigheter, av föreslagna åtgärder eller justeringar.
- Utvärderaren ska särskilt belysa möjligheter till förenklingar inom programmet.
- Utvärderaren ska beakta förhandsbedömningens slutsatser.
- Utvärderaren ska beakta resultaten från uppföljningar, utvärderingar och analyser inom området som görs av Jordbruksverket, så som den löpande uppföljningen av programmet och uppföljningen av CAP:s miljöeffekter.

- Utvärderaren ska beakta slutsatserna från slututvärderingen av Miljö- och landsbygdsprogrammet 2000–2006.
- Utvärderarens analys ska resultera i konkreta slutsatser om programmets effekter. Det ska tydligt framgå vilka förslag till justeringar som rekommenderas inom pågående programperiod och vilka förslag till förändringar som rekommenderas på längre sikt.
- Utvärderaren ska beakta Miljömålsrådets fördjupade utvärdering av de nationella miljö kvalitetsmålen 2008.

Under utvärderingen ska kontakt hållas med en referensgrupp och en jämförelse med utvärderingsarbetet i EU:s medlemsstater som gränsar till Östersjön. Det står utvärderaren fritt att belysa andra uppkomna effekter än dem som föreskrivs i programmet.

De metodologiska erfarenheter som gjordes vid slututvärderingen av Miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006 ska tas tillvara.

Slutrapporten ska lämnas den 1 november 2010 med en delrapportering i april/maj 2010. Den 1 december 2010 skall projektet slutredovisas.

5.1.1.2 Ex post utvärdering

När det gäller Ex post utvärdering har inga förberedelser vidtagits under året.

5.2 Utvärderingssystem och utvärderingsplan

Arbetet styrs i huvudsak av EU-kommissionens riktlinjer för utvärderingen. En helpdeskfunktion finns inrättad som ska hjälpa medlemsländerna med frågor rörande utvärdering. För helpdeskfunktionen ansvarar Rural Evaluation Helpdesk.

I Sverige är det programmets förvaltningsmyndighet, Jordbruksverket, som ansvarar för den löpande uppföljningen av landsbygdsprogrammets omfattnings- och resultatmål.

Redan 2008 påbörjades ett arbete med central uppgiftsinsamling och registrering av insatser inom axlarna 1, 3 och 4. Processen bygger på att länsstyrelsen skickar in kopior på ansökningshandlingar, affärsplaner/projektplaner och slutrapporter till Jordbruksverket. Under 2009 har ett särskilt IT-system (Evald) byggts upp för att registrera och hantera uppgifterna. I december driftsattes systemet och arbetet med registreringen kunde påbörjas. Via besök på länsstyrelserna och skriftliga instruktioner har länsstyrelserna informerats om vikten av att skicka in aktuella handlingar till Jordbruksverket. Flertalet länsstyrelser har skött detta arbete mycket bra.

För företagsstöden är informationen i affärsplanerna och ansökningsblanketten ofta inte tillräckligt långtgående för att möta utvärderingskraven. För att förbättra underlaget genomför Jordbruksverket en fördjupad undersökning till ca hälften av samtliga företagare som fått sin ansökan beviljad. LRF Konsult har på Jordbruksverkets uppdrag skött denna uppgiftsinsamling via särskilda för utvärderingen upprättade affärsplaner. För företagsstöd inom axel 3 har Jordbruksverket dock själva mer och mer tagit över den fördjupade uppgiftsinsamlingen. Hittills har det fördjupade underlaget hämtats in via telefonkontakter men på sikt planeras att fördjupningar sker genom bl.a. postenkäter.

Projektstöden är komplexa att utvärdera och riktlinjerna från EU är inte heltäckande. För att få en så god flexibilitet som möjligt i utvärderingsarbetet samt för att underlaget ska hålla en god kvalitet hanterar Jordbruksverket uppgiftsinsamling själva liksom all uppgiftshantering. Liksom för företagsstöden utgör kopior på ansökningshandlingar och projektplaner från länen grunden för detta arbete. I IT-systemet Evald registreras många olika typer av uppgifter. För

de stora och komplexa projekten planeras under 2010 att göra fördjupade studier. Övriga stöd kommer huvudsakligen att följas upp på stickprovsbasis. För de minsta projekten kommer mycket glesa stickprov att tillämpas.

För insatser som rör kompetensutveckling finns ett särskilt IT-system utvecklat på Jordbruksverket (KOMPIS). Systemet innehåller bl.a. uppgifter om personer som deltagit i olika kompetensutvecklingsaktiviteter. Under 2009 har detta system kvalitetsförbättrats och utgör numera grunden för utvärderingsarbetet. Slutligen har en enkät skickats ut under början av 2010 till personer som deltagit i kompetensutvecklingsaktiviteter. Syftet med enkäten är att ha ett förbättrat underlag för att utvärdera åtgärden.

Under 2009 har Jordbruksverket fortsatt att utreda principiella frågor kring indikatorerna utifrån riktlinjerna i EU-kommissionens handbok för indikatorarbetet. Kontakter har tagits med Rural Evaluation Helpdesk som är en institution i Bryssel, som tjänstgör som helpdesk för medlemsstaterna i utvärderingsfrågor. Det mesta är nu utrett men vissa principiella frågor är fortfarande olösta. Detta gäller i synnerhet frågor kring hur projektstöd av förutsättningsskapande karaktär ska utredas och utvärderas.

Den löpande uppföljningen redovisas årligen i årsrapporter som skickas till EU-kommissionen.

Programmets effekter kommer att mätas vid två fastställda tillfällen. Dels när halva programperioden förflutit, dels efter det att programmet har avslutats.

5.2.1 Urvalet av utvärderare för halvtidsutvärderingen och ex post utvärderingen

Utvärderarna som kontrakterats för halvtidsutvärderingen är utvalda enligt gällande svenska upphandlingsregler.

Upphandlingsunderlagen togs fram av Jordbruksdepartementet som även gjorde själva upphandlingen. Jordbruksverket har fått ta del av utkast och lämna synpunkter på upphandlingsunderlagen.

För ex post utvärderingen kommer en ny upphandling att göras.

5.2.2 Samordning med intressenter för halvtidsutvärderingen

Till halvtidsutvärderingen har knutits en referensgrupp. Referensgruppen har följande sammansättning: Leif Berndtsson (Landsbygdsnätverket), Thomas Bertilsson (Lantbrukarnas Riksförbund), Maggie Javelius (Naturvårdsverket), Lars-Ove Jonsson (Sametinget), Inger Normark (Tillväxtanalys), Lars Pettersson (Jordbruksverket), Gun Rudquist (Svenska Naturskyddsföreningen), Hans-Olof Stålgren (Landsbygdsnätverket) och Inger Öhlund (Lantmäteriet).

Enligt plan kommer referensgruppen att träffas tre gånger under utvärderingens gång. På dessa möten kommer bl.a. preliminära resultat att presenteras och diskuteras. Utvärderarna har haft ett metodseminarium med forskare inom området under 2010, då var även EU-kommissionen representerade. Utvärderarna har under år 2010 en stående punkt på Övervakningskommittens möten. Utvärderarna får då presentera hur deras arbete fortskrider.

5.3 Utvärderingsaktiviteter i relation till utvärderingsplanen

Jordbruksverket har vid tre tillfällen haft enskilda möten med Rural Evaluation Helpdesk som

svarar för helpdeskfunktionen som ska hjälpa medlemsstaterna med praktiskt/tekniska frågor. Inför varje möte har Sverige tagit fram material med praktiska och principiella frågor kring hur vi i Sverige på lämpligt sätt bör hantera indikatorerna.

För att på djupet diskutera mer komplicerade frågeställningar har EU-kommissionen arrangerat två särskilda seminarier under året. I samband med dessa seminarier har EU-kommissionen och Rural Evaluation Helpdesk tagit fram ett omfattande material med klargöranden och rekommendationer (best practices). Materialet har under våren kompletterats och justerats och en definitiv rapport finns nu framme². I rapporten behandlas metoder för att skatta effektindikatorer.

Jordbruksverkets allmänna bedömning av utvärderingsarbetet under 2009 är att EU-kommissionen försökt att lösa principiella frågor och hitta praktiska lösningar på många av de problem som finns kring regelverket. Fortfarande återstår att lösa en del frågor, särskilt när det gäller hur man ska utvärdera projektstöden.

För att klara ut dessa frågor har Jordbruksverket tagit initiativ till bilaterala sammankomster med representanter för EU-kommissionens helpdesk för utvärderingsfrågor. Slutsatserna från dessa möten är att det inte är möjligt att få fullständiga riktlinjer över hur varje medlemsstat bör utvärdera programmet. Det finns olika möjligheter som respektive medlemsstat själv får ta ställning till. För att det inte längre fram ska ifrågasättas vilken/vilka metoder Sverige väljer har Jordbruksverket i sina kontakter med helpdesk tydligt beskrivit på vilket sätt siffror för utvärderingen tas fram i Sverige. Helpdesk har därmed haft möjlighet att reagera på detta arbetssätt och om man bedömt att det på något sätt står i strid med de allmänna riktlinjerna. Vid de möten som varit har helpdesk inte haft några sådana invändningar utan tvärtom framhållit att metoderna är väl i linje med EU-kommissionens intentioner.

I EU-kommissionens allmänna riktlinjer för utvärderingen finns vissa nyckelindikatorer. En nyckelindikator är ”förändring i bruttoförelingsvärde” som är komplicerad från både teoretisk och datateknisk synpunkt. I juni presenterade EU-kommissionen en delvis ny definition på bruttoförelingsvärde som var betydligt klarare än den ganska diffusa definition som tidigare fanns med i CMEF - Common Monitoring and Evaluation Framework. Planeringen av uppgiftsinsamlingen försvårades dock av att man i ett så sent skede i utvärderingen gör ändringar. Detta har i någon mån försenat arbetet med uppgiftsinsamlingen.

Under året har Jordbruksverkets arbete med utvärderingen delats upp på mindre team som arbetar med olika delar av programmet. För varje team finns en huvudansvarig. Indelning i team har gjorts enligt följande.

Team 1 Företagsstöd

Team 2 Projektstöd inkl. leader

Team 3 Kompetensutveckling

Team 4 Baselineindikatorer inkl. LFA

Team 5 Miljöersättningar (åtgärd 214)

5.3.1 Reflektioner inom det nationella Landsbygdsnätverket

För att fånga upp Landsbygdsnätverkets bild av 2009 års utfall och resultat, har en virtuell

² Approaches for assessing the impacts of the Rural development programmes in the context of multiple intervening factors (march 2010).

tankesmedja anordnas. Ett syfte med tankesmedjorna var att diskutera programmets genomförande med dem som berörs av programmet för att ta reda på vad som behöver göras för att bidra till en mer framgångsrik landsbygdsutveckling. Resultaten från tankesmedjan har använts som ett av flera underlag för reflektioner och diskussioner som ska leda till en kvalitativ analys.

Huvudfrågorna för smedjan var I) varför ser den statistiskt redovisade måluppfyllelsen ut som den gör i dagsläget och II) förslag till åtgärder? Dessa frågor diskuterades inom områdena:

1. Jämställdhet
2. Integration
3. Utvald Miljö
4. Företagsstöd inom axel 3
5. Ökad livskvalitet
6. Leader i axel 1 och 2
7. Att driva projekt inom landsbygdsprogrammet

Alla nätverkets medlemsorganisationer, inkl alla LAG och länsstyrelser hade inbjudits att delta. Sammantaget var det 96 deltagare fördelade i 15 grupper (telefonmöten) över de 7 olika teman som valts. Eftersom ett antal personer deltog i flera grupper var det totalt 64 olika individer som medverkade. Deltagarna kom från länsstyrelser, leadergrupper, Skogsstyrelsen och andra myndigheter, från Hela Sverige ska Leva, LRF, Hushållningssällskapen och andra organisationer.

För åtgärder med låg måluppfyllelse framfördes bl.a. följande som problem och hinder. En lång startsträcka för igångsättning av programmet, behov av att utveckla informations- och kommunikationsarbetet, behov av att utveckla samverkansformer, behov av ett utvecklat stöd i handläggningen, att vissa åtgärder upplevs som komplicerade, likviditetsproblem för projektägaren, rädsla för sanktioner och inte minst: att redovisningskraven upplevs som omfattande. Många av de problem som tas upp och de förslag som läggs pekar på generell problematik snarare än åtgärdspecifik.

I tankesmedjorna efterlystes en analys för att se vilka länsstyrelser som lyckats bättre än andra med att komma igång med programmet och varför, så att dessa erfarenheter kan spridas till övriga. Om några länsstyrelser hittat bra rutiner, får ut medlen till målgruppen, uppnår målen, så borde det vara något för alla att ta del av.

Hantering av horisontella mål

För jämställdhet efterfrågas att man fullföljer skrivningar på övergripande nivå ner till operativ nivå, på ett sådant sätt att man avkräver ett resonemang från alla projektägare avseende projektets konsekvenser för jämställdhet på kort och lång sikt. Vikten av att bedriva riktad uppsökande verksamhet mot just kvinnor påtalas.

Det senare gäller även för frågan om integration. Eftersom länsstyrelsens traditionella kanaler normalt inte inkluderar dessa nya grupper måste man ut och lära känna de nya målgrupperna och deras behov, för att kunna peka på deras möjligheter i programmet.

Behov av information och samarbete

Flera diskussioner, även bland de medverkande tjänstemännen vid stödhandläggande myndigheter, kom att kretsa kring vad som är tillåtet eller inte. Det indikerar, enligt flera kommentarer från deltagarna, att programmet är så komplext att vi inte ens nu i halvtid har

tillräckligt bra förutsättningar för att mobilisera och utveckla insatser som leder till uppsatta mål. Förslag till lösningar som diskuterades var:

- mer regionalt samarbete mellan länsstyrelsernas olika enheter, Skogsstyrelsen, leader och andra regionala organ i såväl informationsinsatser som erfarenhetsutbyte
- riktad information utifrån målgruppsanalyser, gärna grundat på goda exempel och i sammanhang där målgruppen redan samlas
- uppmuntra aktörer att söka tillsammans, t ex via större aktör
- skapa möjligheter för fler som hjälper företagare och organisationer att söka (coacher/katalysatorer)
- öka samstämmigheten i information från olika ansvariga på Jordbruksverket samt mellan verk och länsstyrelse så att entydiga besked ges
- jobba mer på att förenkla regelverk och skapa enklare rutiner, t ex minskat dubbelarbete och dubbelkontroller
- arbeta medvetet med kvalitativa uppföljningar (inte bara siffror) för att kunna fånga och sprida goda erfarenheter såväl som lära av misstag.

Det finns behov av en ökad samverkan kring programmet. Samverkansbehov som nämns är: flera aktörer bakom en projektansökan, flera aktörer som synar och bekräftar en förändring i en blankett, flera myndigheter som bekantar sig med varandras åtgärder för att se synergieffekter och ta inspiration av varandras handläggningsrutiner, flera incitament för att motivera projektägarna och entreprenörer att ta egen tid till att bekosta ett projekt eller företagssatsning som delvis är av allmännyttig karaktär, etc. Utvald miljö är ett område där man ser möjligheter med ökad samverkan. Åtgärdens bredd med många insatsområden och komplexa regler gör att man pekar på behovet av en form av regionala samordnare som kan hjälpa aktörer att gå samman och se möjligheter där insatser inom utvald miljö blir till nytta för till exempel turismen och vice versa. Man pekar på att leader kan bidra med en sådan samverkan inom utvald miljö.

En annan aspekt på samverkan är den som sker med övriga sektorer i samhället och som handlar om att samverka mellan olika intressen. Ett förslag är att i högre grad nyttja kommunernas tillämpning av Plan- och bygglagstiftning för att främja denna form av samverkan. Om man som kommun gjort sin hemläxa och tillämpat Plan- och bygglagstiftningen som ett dialog- och utvecklingsinstrument även för landsbygden så har man också tagit itu med olika intressekonflikter och i brett samförstånd lagt grunden för en vision om vad som ska göras. Då blir det också enklare att nyttja landsbygdsprogrammet som ett smörjmedel för insatser lokalt.

Projektägarens finansiella risker

Flera kommentarer handlade om att projektägarna tar betydande finansiella risker om de går in i åtgärder inom programmet. De risker man pekar på är att man inte kan få täckning för alla kostnader, framför allt inte tid, att man måste ligga ute med pengar till dess att alla rekvisitioner och redovisningar är godkända och att man kan drabbas av sanktioner om man råkar göra fel i redovisningen. Det framfördes synpunkter på att om vi har en önskan om att betala för vissa kollektiva nyttigheter med hjälp av skattemedel så bör vi se till att de som åtar sig uppgiften och fullgör den går skadeslösa ur ett sådant uppdrag.

5.3.2 Analysdag

Som en del i den pågående utvärderingen av landsbygdsprogrammet, har Jordbruksverket för

andra året i rad anordnat en s.k. analysdag för personer från förvaltningsmyndigheten, utbetalande organ och kontrollfunktion som på olika sätt arbetar med landsbygdsprogrammet.

Syftet med sådana dagar är att man genom gemensam analys:

- tillsammans lär sig om hur landsbygdsprogrammet går framåt
- stärker den gemensamma helhetssynen på programmet
- tillsammans bidrar till analys av måluppfyllelsen

Alla organisatoriska delar är viktiga för att nå målen, därför behöver man också regelbundet och återkommande tillsammans reflektera över hur programmet fortlöper. Varför ser utfallet ut som det gör? Går det åt rätt håll? Görs rätt prioriteringar? Vilka är problemen och möjligheterna?

Som underlag till analysdagen ligger statistik om hur de olika åtgärderna inom landsbygdsprogrammet har utnyttjats. Även resultatet från Landsbygdsnätverkets virtuella tankesmedja kring läget i programmet har utgjort underlag för analysdagen, se vidare om tankesmedjan i avsnitt 5.3.1 ovan.

Första delen av dagen ägnades åt de tankesmedjor som hade genomförts tidigare i år. Här fångade föredragshållare från olika enheter väl in vad som hade diskuterats i smedjorna.

Några punkter:

- Temat jämställdhet och integration: Handläggarnas kompetens är helt avgörande för att nå framgång. Ett proaktivt jobb ska ligga ”i ryggmärgen”. Det ska vara ett krav i ansökan att redovisa hur temat påverkas. Länsledningarna måste vara drivande. Det är svårt att alltid på åtgärdsnivå få en koppling. Lotsar behövs för att hjälpa intresset hos invandrare. Blanketterna måste vara enkla att förstå för invandrare.
- Temat företagsstöd och projektstöd: Krångligt med affärsplanerna. Bättre coaching efterfrågas. Sök via stor aktör som bra klarar av det administrativa kravet i stöden. Skapa ett processprojekt för att hitta förenklingar.
- Tema leader: Svårt att få igång projekt inom leader 1 och Leader 2 (alltså leaderprojekt med mål enligt axel 1 respektive axel 2). Image för leader måste förbättras. Kontakterna med länen måste bli bättre. Kompetensen i LAG måste höjas.

Eftermiddagen innehöll information från olika enheter om hur programmet fortskrider.

Några glimtar:

- De många insatser som man gjort för stöden inom axel 1, 3 och 4 för att öka intresset har fått god effekt. Man har exempelvis haft regelbundna telefonmöten där samtliga länsstyrelser deltar samtidigt för att diskutera gemensamma frågor.
- Det redovisade utfallet för miljöersättningarna visar att vissa ersättningar ligger på över 80 % måluppfyllelse. Ekostödet och kulturstöden ligger långt under målvärdet.
- Beslut om stöd avseende bioenergi ligger ännu långt under tilldelade medel.
- En redovisning av olika typer av utvärderingar som görs av miljöersättningar. En viktig indikator är index för fåglar i jordbrukslandskapet.

Dagen avslutades med en diskussion där utgångspunkterna var vad vi lärt oss och vad vi ska göra mer.

Lärt oss:	Göra mer:
<ul style="list-style-type: none"> • Helhetsbilden har blivit klarare där vi ser att alla axlar egentligen hör ihop • Fortlöpande erfarenhetsutbyte är viktigt • Bättre koppling behövs mellan miljömål och sysselsättningsmål • Målen bör gynna varandra – det är bra att jobba i flera axlar så att man t.ex. kan prioritera projekt som är bra både för miljön och gynna turism • Det finns många tänkbara synergier – hur hittar vi dem? • Leader är ett verktyg för att länka resurser • Programmet är till viss del ett trubbigt medel – ses över till nästa programperiod • Man bör inte dra för stora slutsatser av indikatorernas utfall – de är bra för att indikera vissa förhållanden men de visar inte vad effekten är 	<ul style="list-style-type: none"> • Tankesmedjor bör förbättras – bra tips har lämnats under dagen • De horisontella målen behöver konkretiseras • Incitament behövs för axelövergripande arbete • Framgångsfaktorer bör studeras närmare • Indikatorer: jämföra med andra länder, lägga till nöjdhets indikator

Statistiken, resultaten från tankesmedjorna och analysdagens reflektioner ger kunskap om vad som behöver göras för att bidra till en mer framgångsrik landsbygdsutveckling. Underlaget och diskussionen är med andra ord ett viktigt instrument för lärande och samverkan.

5.3.3 Jordbruksverkets rapporter, studier och undersökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2009

5.3.3.1 CAP:s miljöeffekter

Inom Jordbruksverkets projekt CAP:s miljöeffekter (dvs. miljöeffekter avseende Common Agricultural Policy eller den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP)) genomförs olika studier av vilka effekter jordbrukspolitiken har på miljön. Projektet drivs av Jordbruksverket i samarbete med Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet. Studierna kan rikta in sig på kompletta reformpaket, enskilda direktstöd eller miljöersättningar och andra styrmedel. Under 2009 anknöt följande studier just till landsbygdsprogrammet.

Miljöeffekter av hälsokontrollen

En utvärdering av miljöeffekterna av den senaste CAP-reformen, den s.k. hälsokontrollen, påbörjades 2009. Hälsokontrollen innebär att reformarbetet inom jordbrukspolitiken fortsätter mot minskad produktionsstyrning och större fokus på miljö och landsbygdsåtgärder. Miljö och landsbygdsåtgärder är till stor del nationellt bestämda. I första hand ska miljöeffekterna av förändringen av de gemensamma delarna av CAP analyseras. De förändringar som utvärderas är borttaget handjursbidrag, regionalisering av stödrätter, borttagen uttagsplikt, avskaffade mjölkkvoter, 4-hektars gräns för gårdsstöd och förändringar i vallstöd och betesmarksstöd. De miljöeffekter som analyseras är hur utlakning, biodiversitet, klimat,

växtskydd och markanvändning påverkas. Rapporten beräknas vara färdig under 2010.

Uppföljning av träd-, busk- och impedimentsrika betesmarker och slätterängar

Jordbruksverkets projekt ska följa upp utvecklingen av träd- busk- och impedimentrika betesmarker och slätterängar utifrån de nya ängs- och betesmarksregler som gäller från 2009. Fokus ligger på att utvärdera vilka miljöeffekter det nya regelverket får. Detta inkluderar dels effekter som beror på ändrad skötsel av marker som fortsättningsvis har stöd och ska följa regelverket, dels effekter som uppstår om stödanslutningen minskar. Projektets ska bedöma i vilken mån dagens regelverk utgör ett hinder för att miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* nås.

Vid behov ska justeringar av regelutformningen föreslås med syfte att bidra till förbättrade möjligheter för måluppfyllelse. Projektet pågår under 2010.

5.3.3.2 Ängs- och betesmarksinventeringen

Jordbruksverket uppdaterar tillsammans med länsstyrelserna löpande ängs- och betesmarksinventeringen. Fokus ligger på att alla nya marker med särskilda värden ska läggas in i inventeringens databas TUVÅ. Vissa ominventeringar görs också då större förändringar sker på redan kända ängs- och betesmarker. Huvudsyftet är att TUVÅ ska vara ett lättillgängligt underlag för utvärdering och uppföljning av natur- och kulturmiljö kvaliteter i ängs- och betesmarker. Inventeringen ska dessutom fungera som underlag för ärendehantering och fysisk planering.

Analys av miljö stöd i TUVÅ-marker

Syftet med Jordbruksverkets projekt är att undersöka hur stor del och vilka marker i databasen TUVÅ som saknar miljö stöd. Syftet är även att undersöka om man kan se några specifika faktorer som ligger till grund för de marker som inte är anslutna till stödsystemet, t.ex. skiftets storlek eller avstånd från brukningscentrum. Arealen Natura 2000 med miljö stöd skall också utvärderas.

Resultatet bidrar till en större förståelse kring hur miljö stöden fungerar i praktiken samt kan för länsstyrelserna utgöra en grund för riktade insatser mot enskilda regioner eller brukare. Projektet ska slutrapporteras 2010.

5.3.3.3 Övriga projekt med syfte att utvärdera axel 2 i landsbygdsprogrammet

Jordbruksverket arbetar fortlöpande med utvärdering av miljöersättningar och regelverk inom axel 2 i landsbygdsprogrammet. Många av utvärderingarna genomförs i form av olika uppdrag till forskare och konsulter men en del projekt sker även internt på Jordbruksverket. Följande projekt har pågått under 2009.

Hur styr miljöersättningen för ekologisk produktion? – effekter på marknad och miljö (Jordbruksverkets rapport 2010:1)

Miljöersättningen för ekologiska produktionsformer ändrades i det nya landsbygdsprogrammet (2007-2013). Inom projektet analyserades hur den förändrade miljöersättningen har påverkat marknad och miljö i Sverige mellan år 2006 och 2008.

Den certifierade produktionen har ökat och samtidigt volymerna ekologiska livsmedel på marknaden. Miljöersättningen har större påverkan för produktionsökningen inom växtodling än på till exempel mjölkproduktion och grönsaksodling där istället merpriset på den ekologiska produkten har en avgörande betydelse. Den nya miljöersättningen har under 2006-2008 medfört små förändringar på användningen av växtskyddsmedel, risken för

växtnäringsläckage, den biologiska mångfalden och klimatet. Syftet med den nya ersättningen har uppnåtts på så vis att den certifierade arealen och djurhållningen har ökat medan vallarealen som får ersättning har minskat.

Utvärdering av skötsel av småbiotoper i slättbygd

Inom landsbygdsprogrammet finns ersättningar för skötsel av landskapselement och andra småbiotoper, som t.ex. mångfaldsträda (bioträda), för att gynna natur- och kulturvärden. Inga utvärderingar finns dock om vilken effekt skötseln har på biologiska värden knutna till småbiotoper. Resultaten från detta projekt visar att mångfalden av fåglar och blomflugor missgynnas av skötsel av småbiotoper i form av röjning av vedartad vegetation. Detsamma gäller blommande och bärande träd och buskar. Övriga kärlväxter är opåverkade av skötsel, medan humlor tycks gynnas av skötsel. Sammanfattningsvis fann man alltså för biologisk mångfald enbart ett mycket svagt stöd för de nuvarande skötselkraven av småbiotoper. Särskilt tveksamt framstår det att alla småbiotoper inom en åtagandeenhet måste uppfylla skötselkraven. Det finns vissa gynnsamma effekter av skötsel, men även mycket tydliga negativa effekter. En heterogenitet, med vissa skötta och andra mer igenvuxna småbiotoper, är troligen det bästa för biologisk mångfald.

Utveckling av en standardiserad metodik för uppföljning av biologisk mångfald i anlagda våtmarker (Jordbruksverkets rapport 2010:3)

Inom landsbygdsprogrammet finns ersättningar för anläggning och restaurering av våtmarker. Våtmarker anläggs både med syftet att gynna biologisk mångfald och för att reducera närsaltsläckage till omgivande vattendrag. Hittills har en standardiserad uppföljningsmetodik för att utvärdera anlagda och restaurerade våtmarkers effekt på biologisk mångfald saknats. Inom projektet har en sådan metodik tagits fram med syfte att användas för att utvärdera effekten av anlagda våtmarker på biologisk mångfald. En fortsättning på projektet startade 2010 där metodiken tillämpas i utvärderingssyfte.

Gräsröjarens effekt på floran i en artrik slättermark

Regelverket kring miljöersättningen för skötsel av slätterängar kräver att klippande eller skärande redskap ska användas. Varför denna begränsning finns är oklar och vetenskapliga stöd för förbudet mot användandet av andra redskap, som t.ex. gräsröjare, saknas. Projektet utvärderade de biologiska effekterna av att använda gräsröjare i stället för klippande och skärande redskap vid slätter av gräsmarker. Resultaten visar att efter åtta års hävd med gräsröjare fanns inga tydliga negativa floraeffekter jämfört med marker där skärande redskap använts. Resultaten ska dock inte tolkas att det är fritt fram att använda gräsröjare i stället för skärande redskap. I marker med en lång kontinuitet av t.ex. lieslätter bör detta givetvis fortsätta, men i marker där hävden upphört och igenväxning pågår är gräsröjaren ett alternativ.

Fröblandningar för den biologiska mångfalden i slättlandskapet

Numera är det tillåtet med insädd av fågel- och insektsgynnande fröblandningar på skyddszoner och på mångfaldsträda. Men vilka fröblandningar klarar att etablera sig och vilka är bäst utifrån ett biologiskt mångfaldsperspektiv? Inom projektet har en sammanställning gjorts över olika fröblandningars lämplighet, både utifrån svenska som utländska erfarenheter. Bland de ettåriga pollen- och nektarproducerande arterna verkar honungsört, ringblomma och blåklint vara extra odlingsvärda. Bland de fleråriga växterna är ärtväxter och korgblommiga växter mest populära bland de blombesökande insekterna. Röd- och vitklöver, rödklint och prästkrage är exempel på arter som gynnar lång- och korttungade humlor, solitära bin och blomflugor. I rapporten beskrivs även var fröblandningar kan passa att så in, hur de kan etableras och hur de kan skötas.

Mindre fosfor och kväve från jordbrukslandskapet – Utvärdering av anlagda våtmarker inom miljö- och landsbygdsprogrammet (LBU) och det nya landsbygdsprogrammet (LBP)

Syftet med projektet var dels att få en uppfattning av anlagda våtmarkers effekt avseende retention av kväve och fosfor och ge underlag för förbättringar vid anläggande av nya våtmarker. Resultaten visar att våtmarker som anlagts med projektstöd eller miljöinvestering efter 2002 generellt förefaller ha högre kväveretention och effektivitet i form av minskad transport till havet än tidigare anlagda våtmarker med projektstöd. Den utökade jämförelsen mellan olika urvalsgrupper för våtmarker för vilka stöd erhöles 2003 – 2008 visar att helt olika nivåer avseende både kväve- och fosforretention erhålls beroende av syfte och län. Den stora spännvidden mellan olika våtmarker i retention och effekt i form av minskad växtnäringstransport till havet visar att betydligt högre retention av växtnäring skulle kunna erhållas om lokalisering och dimensionering av våtmarkerna konsekvent skedde på ett sätt som var än mer inriktat på detta. Utvärderingen visar också att anläggning av våtmarker kan vara en mycket kostnadseffektiv åtgärd avseende växtnäringsretention. Beräknade kostnader står sig mycket väl i jämförelse med andra åtgärder i jordbruket.

Övriga projekt som pågår inom axel 2 och som kommer att slutredovisas 2010 eller senare

Hävdtidpunkt för skötsel av gräsmarker; Naturvårdsbränning i ogödslade ängs- och betesmarker; Utvärdering av skyddszoners betydelse för biologisk mångfald; Utvärdering av behovet av alternativ skötsel av ängs- och betesmarker; Utvärdering av miljöersättningens effekter i betesmarker och slåtterängar via NILS (Nationell inventering av landskapet i Sverige); Nattfjärilsdiversitet i jordbrukslandskapet – markanvändning som en nyckel till ökad mångfald i slättbygd; Evertebrater i småvatten; Mångfald i våtmarker – fältinventering och metodutveckling; Anpassning av Svensk Häckfågeltaxerings data till odlingslandskapet (Farmland Bird Index); Läckage av kväve från svensk åkermark för år 2007 och 2008 beräknat med PLC5-metodik; Minskat kväveläckage-erfarenheter av odling av fånggrödor; Fosfor - Belastningsminskning av skyddszon.

5.3.3.4 Pågående projekt om åtgärderna kompetensutveckling axel 1 och 3

Jordbruksverket har gett Statistiska centralbyrån i uppdrag att genomföra en enkätundersökning riktad till målgruppen för åtgärden kompetensutveckling inom landsbygdsprogrammet. Syftet med enkäten är att utvärdera åtgärden för att kunna få svar på frågor kopplade till EU-indikatorer men också för att kunna förbättra verksamheten. En enkät har gått ut till 8 000 i mitten av mars 2010 till dem som deltagit i en kurs eller fått rådgivning. I enkäten finns frågor om vad man tycker om den kompetensutveckling man fått, vad man har lärt sig och om man har genomfört några åtgärder utifrån den kunskap man fått. Resultatet av undersökningen kommer att presenteras i en rapport.

5.3.3.5 Kartläggning av de areella näringarnas energianvändning

Jordbruksverket arbetar med en kartläggning av de areella näringarnas energianvändning. I uppdraget ingår också att ge förslag på möjliga åtgärder för energieffektivisering. Uppdraget delas med Energimyndigheten, Skogsstyrelsen, Fiskeriverket och Sametinget och ska presenteras under våren 2010.

De åtgärdsförslag som tagits fram kopplar i följande fall till landsbygdsprogrammet: Jordbruksverket bör utreda hur krav på energiplan kan ställas för beviljande av investeringsstöd, Jordbruksverket bör följa möjligheterna till investeringsstöd för energismarta växthus och överväga öronmärkta medel, Möjligheter att prioritera energieffektivisering i nuvarande och kommande landsbygdsprogram bör utredas, Satsning på rådgivning kring energieffektivitet och energihushållning bör ske via

kompetensutvecklingsmedel i landsbygdsprogrammet samt föreslås att möjligheten till ett kompletterande stöd till Energimyndighetens energikartläggningscheckar ska utredas, så att också mindre lantbruksföretagare har möjlighet att kartlägga sin energianvändning.

5.3.3.6 Sektorsövergripande biogasstrategi

Jordbruksverket arbetar tillsammans med Energimyndigheten (Energimyndigheten den myndighet som är huvudansvarig) och Naturvårdsverket med att utveckla en sektorsövergripande biogasstrategi. En delrapport ska överlämnas till regeringen den 10 mars och slutrapporten ska redovisas den 12 maj 2010. I detta sammanhang har det befintliga biogasstödet inom landsbygdsprogrammet diskuterats eftersom det hittills endast blygsamt bidragit till en utbyggnad av biogasanläggningar på landsbygden.

5.3.3.7 Handlingsplan för minskade växthusgas- och växtnäringsförluster från jordbruket

Jordbruksverket har tagit fram ett förslag till handlingsplan för minskade växthusgas- och växtnäringsförluster från jordbruket. Förslaget gäller perioden 2011 till 2016 – med utblick till 2020 – och har överlämnats till regeringen. I rapporten diskuteras flera av de befintliga stöden inom landsbygdsprogrammet, samt behov av och möjligheter till utveckling.

5.3.3.8 Ökad jämställdhet och integration

I landsbygdsprogrammet finns ett antal utvecklingsområden och prioriteringar som ska vara vägledande för hur olika aktörer ska arbeta med programmet. Ett område handlar om att unga, kvinnor och personer med utländsk bakgrund är underrepresenterade inom jord- och skogsbrukssektorn och att dessa behövs för att stärka jämställdheten och för att utveckla landsbygdens ekonomiska och sociala liv. Ökad jämställdhet mellan kvinnor och män är också en horisontell prioritering i den svenska strategin.

I programmet står det bland annat under åtgärden affärsutveckling i mikroföretag att särskild uppmärksamhet bör riktas mot insatser som undanröjer hinder för kvinnors och ungdomars samt invandrades möjligheter till eget företagande.

Eftersom landsbygdsprogrammet har som mål att öka antalet företag som drivs av kvinnor och personer med utländsk bakgrund är det angeläget att detta följs upp löpande under programperioden. Jordbruksverket har därför under hösten 2009 gjort en studie för att kartlägga hur det ser ut när det gäller vem som leder landsbygdsföretagen och hur fördelningen ser ut bland företagen som har fått företagsstöd utifrån kön och födelseland.

Studien omfattar inte projektstöden. Projektstöden är dock också viktiga för att öka jämställdhet och integration, då de i stor utsträckning är förutsättningsskapande och kan ha stor effekt för kvinnors och utlandsföddas företagande. Lyckade projektsatsningar för exempelvis ökad jämställdhet kan leda till att fler kvinnor söker företagsstöd. Företagsstöden är på så sätt delvis en måttstock på vilken effekt andra insatser inom programmet har.

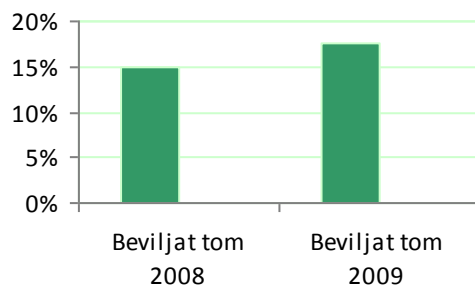
Att programmets företagsstöd fortfarande till stor del domineras av jordbruksrelaterade stödformer påverkar naturligtvis andelen kvinnor och utlandsfödda jämfört med landet som helhet, eftersom mångfalden inom denna sektor är relativt låg. Det påverkar också möjligheterna för stödmyndigheterna att på kort sikt förändra den rådande bilden.

Kvinnors företagande

En fjärdedel av alla företag i Sverige drivs av en kvinna med en viss skillnad mellan stad och land. Andelen är högre i stadsområdena än i landsbygdsdominerade kommuner. Bland de

företag som har fått företagsstöd genom landsbygdsprogrammet till och med 2009 är andelen kvinnor 18 %, vilket är en ökning med tre procentenheter jämfört med 2008.

Andel av beviljade företagsstöd till kvinnor

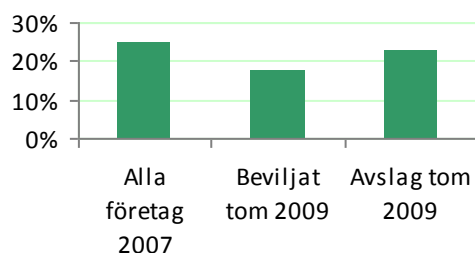

Källa: Jordbruksverket

Utlandsföddas företagande

Andelen företag med en utlandsfödd företagsledare är lägre på landsbygden än i stan och ännu lägre bland de företag som beviljats stöd inom landsbygdsprogrammet.

Andel beviljade företagsstöd till personer födda utanför Norden

Källa: Jordbruksverket

5.3.4 Länsstyrelserna rapporter, studier och undersökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2009

Under 2009 har nio länsstyrelser genomfört ett gemensamt projekt. Syftet med projektet var att följa upp verksamheten, få fram underlag till förbättringsarbete, jämföra arbetet i de olika länen och att få inspiration av varandra.

En del av projektet var en brukarundersökning, som riktade sig till samtliga *beviljade* ansökningar om företagsstöd som fått beslut om sista utbetalning. Syftet med undersökningen var främst att få veta stödmottagarnas erfarenheter av handläggningen av företagsstöd på länsstyrelsen. För genomförandet anlidade länsstyrelserna ett undersökningsföretag, som använde sig av telefonintervjuer. Frågorna berörde personalens bemötande, kompetens och tillgänglighet. Vidare fanns frågor om blanketter, beslut och handläggningstid.

Totalt sett var 75 % mycket nöjda eller ganska nöjda med länsstyrelsernas sätt att hantera ansökan om företagsstöd. Bra bemötande fick allra högst betyg av stödmottagarna. Endast 5 procent var ganska eller mycket missnöjda med länsstyrelsen hantering. De frågor som fick

lägre poäng handlade om komplexa ansökningsblanketter och omfattande ansökningsunderlag.

5.3.5 Skogsstyrelsens rapporter, studier och undersökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2009

Skogsstyrelsen har gjort en utvärdering av informationsinsatser och marknadsföring av de stöd myndigheten hanterar. Skogsstyrelsen har också tagit fram ett förslag på HNV-skog (High Nature Value) som sedan kommer att utnyttjas för att bedöma hur skötselåtgärder inom icke-produktiva investeringar bidrar till att bevara och utveckla dessa värden. Vidare har Skogsstyrelsen tillsammans med Göteborgs Universitet tagit fram en metod för att utvärdera nyetablerade ädellövskogar potential att på sikt hysa höga naturvärden relaterade till ädellövskog.

5.3.5.1 Utvärdering av informationsinsatser

En utvärdering har gjorts av Skogsstyrelsens externa informationsarbete t.o.m. november 2009. Utvärderingen är utförd av extern konsult och omfattar 700 intervjuer med skogsägare samt fokusgrupper, dels med externa stödsökande inom kompetensutveckling, dels skogsägare. De viktigaste slutsatserna i utvärderingen är att mellan 36 och 50 % av skogsägare har nåtts av information om stöden. De viktigaste kanalerna är SkogsEko, artiklar i andra tidningar, brev från Skogsstyrelsen samt personlig information. Erfarenheterna från utvärderingen har tagits till vara vid revideringen av kommunikationsstrategin för Skogsstyrelsens arbete med landsbygdsprogrammet samt vid utformningen av 2010 års kommunikationsplaner.

5.3.5.2 Värde av nyetablerade ädellövskogar

En metod har för att bedöma potentialen hos en nyanlagd ädellövskog att på lång sikt hysa höga naturvärden har tagits fram av Professor Frank Götmark, som ansvarig för Ekprojektet vid Göteborgs Universitet, i samråd med Skogsstyrelsen. Bedömningen görs via en modell där olika faktorer som gynnar den biologiska mångfalden poängsätts och sedan summeras ihop. Utifrån totalsumman klassificeras sedan objektet i olika kategorier från liten till mycket god potential att skapa biologisk mångfald. Faktorer som ingår i bedömningen är bland annat objektets storlek, karaktär innan plantering, omgivande landskap. De faktorer som ingår i modellen utgår från allmän kunskap om naturvårdsbiologi och på den kunskap som har tagits fram inom Ekprojektet om hur naturvärden i ädellövskog förhåller sig till olika skötselåtgärder och omgivande landskap. Modellen kommer att användas i utvärderingen av den icke produktiva investeringen öka arealen ädellövskog inom axel 2.

5.3.5.3 High Nature Value för skog

Skogsstyrelsen har tagit fram ett förslag på den areal som utgör High Nature Value för skog (HNV-skog).

Uppgifterna om arealen med höga natur- och kulturmiljövärden är baserade på en GIS-analys av befintliga kartskikt med polygoner för olika objekt. Arealen omfattar nationalparker, naturreservat, skog inom Natura 2000-områden, biotopskyddsområden, naturvårdsavtal, nyckelbiotoper, och andra registrerade objekt med naturvärden. Genom GIS-analysen har dubbelräkning av samma areal som omfattas av flera objekt undvikits. Uppgifterna avser arealer för polygoner framtagna vid olika år. Exempelvis är skikten med biotopskydd och naturvårdsavtal från 2008 medan skikten med nationalparker och naturreservat ligger längre bakåt i tiden. Arealen HNV-skog är drygt 2 986 000 hektar.

5.3.6 Förberedelseaktiviteter för halvtidsutvärderingen

Efter utarbetandet av projektplan i oktober startade arbetet med axelgruppernas projektplaner och ett metodseminarium hålls i januari. Vid detta metodseminarium ska särskild vikt läggas vid samordning mellan axlar och inom utvärderingsgruppen. Vidare ska möten hållas med referensgruppen vid tre olika tillfällen: inför datainsamling, i samband med delrapport och i samband med slutrapportskrivningen. Till dessa tillfällen kommer statusrapporter ges och, vid behov, särskilda problemställningar tas upp.

Datum för milstolpar:

Metodseminarium: januari 2010
Referensgrupp 1: februari 2010
Referensgrupp 2: april 2010
Referensgrupp 3: september 2010
Slutrapport: den 1 november 2010

5.3.6.1 Uppföljning av tidigare utvärderingar

Ex post utvärderingen för landsbygdsprogrammet 2000-2006

Landsbygdsprogrammet 2000-2006 var indelat i insatsområdet ett ekologiskt hållbart jordbruk och insatsområdet en ekonomiskt och socialt hållbar landsbygd. Den operativa måluppfyllelsen för det förstnämnda var generellt sett högt. Operativa mål relaterade till biologisk mångfald, kulturmiljö och öppet landskap uppfylldes. Utredningen ansåg det dock svårt att bedöma stödets egentliga miljöeffekter dvs. att kunna skilja stödets inverkan på målen från långsiktiga trendmässiga förändringar. Vidare ansågs effektiviteten kunna öka genom vissa stödomläggningar.

För insatsområdet en ekonomiskt och socialt hållbar landsbygd är slutsatsen att stöden med undantag för kompensationsbidraget inte haft de förväntade effekterna. Projektstöden tycks ha gått till företag som haft goda förutsättningar att genomföra projekten också utan stöden, förädlingsstödet föreföll inte ha haft någon effekt alls medan investeringsstödet inte tycktes ha haft de förväntade effekterna. Startstödet som skall gynna ungt företagande gavs under perioden till i genomsnitt allt äldre mottagare.

Ex ante utvärderingen av landsbygdsutvecklingsprogrammet för 2007-2013

Utvärderaren tog utgångspunkt i ekonomiska teorier kring marknadsmisslyckanden i förhandsbedömningen av det nationella programmet och kom fram till att en del av stöden kan ses som kompensation för marknadsmisslyckande medan andra inte kan göra det. I de fall där stöden inte kompenserar för marknadsmisslyckanden riskeras negativa effekter av stöden: undanträngningseffekter och snedvridningar. Inom axel 1, 3 och 4 kan kompetensutveckling, lokal infrastruktur, byutveckling samt bevarande av natur och kulturmiljöer ses som kompensation för produktion av kollektiva nyttigheter. Miljöstöden inom axel 2 kan ses som en åtgärd för att minska negativa externa effekter. Dessa grupper av stöd skulle ha större möjligheter att leda till en effektiv måluppfyllelse. Miljöersättningarna bedöms vidare ha positiva miljöeffekter.

Ex ante utvärderaren gjorde också bedömningen att uppföljningen av indikatorer kan vara svårt vad det gäller effektindikatorer eftersom dessa rör en aggregerad nivå (BNP/capita, sysselsättningsgrad etc.) då sådana indikatorer också påverkas av omvärldsfaktorer. Inom miljöområdet torde det dock låta sig göras eftersom förändringar i indikatorerna troligen är en

följd av ett förändrat beteende hos mottagaren. Med kontrafaktiska undersökningar (exempelvis genom tidsserier) borde man också kunna se generella förändringar som kan bero på stöden. Detta kan vara svårare när det gäller stöd inom axel 1 och 3 eftersom det är svårt att sammanställa data för de grupper som behöver jämföras.

Andra utvärderingar och analyser

Jordbruksverket arbetar löpande med uppföljning av landsbygdsutvecklingspolitiken genom årsrapportering av programmet samt en rad analyser och rapporter. Dessa kommer att tas i beaktande i utvärderingen genom att de ingår i litteraturstudier som görs inför utvärderingen.

Utvärderaren skall enligt uppdraget också beakta utvärderingen av de nationella miljökvalitetsmålen. Också detta kommer att utgöra en del i litteraturstudier.

Uppföljningen av halvtidsutvärderingen av Leader+

Någon slututvärdering av Leader+ har inte gjorts i Sverige, men den uppföljning av halvtidsutvärderingen som Glesbygdverket lät göra visade att Leader+ var på god väg att uppfylla sina mål. Det gällde dock ej de horisontella målen, som antingen hade haft litet genomslag (t.ex. integration) eller var svåra att följa upp på grund av hur projekt klassificerats (t.ex. jämställdhet).

5.3.6.2 Särskilda utvärderingsmetoder och beställda undersökningar

Utredningens arbete kommer att präglas av ett vetenskapligt angreppssätt. Analyserna kommer att utgå från studierna av relevant vetenskaplig litteratur. De tidigare gjorda litteraturgenomgångarna kommer att kompletteras med nyligen publicerade studier och resultat från pågående projekt. Många åtgärder i det nuvarande landsbygdsutvecklingsprogrammet har även funnits i de tidigare programmen. Erfarenheterna från de tidigare utvärderingarna kommer därför att vara mycket väsentliga för utredningsarbetet. I och med att det blir möjligt att utöka analysperioden kommer man kunna kontrollera om tidigare resultat håller i ett längre perspektiv.

En mängd olika, vetenskapligt beprövade metoder både kvantitativa (statistiska analyser baserade på paneldata och *surveys*) och kvalitativa (intervjuer och fallstudier) kommer att användas beroende på utvärderingsfrågornas karaktär och tillgången till data.

Utvärderaren skall för de implementerade åtgärderna besvara samtliga av de åtgärdsspecifika och de generella utvärderingsfrågorna. För uppföljning av de enskilda åtgärderna kommer indikatorer att användas. Dessa tas fram av Jordbruksverket. En uppföljning illustrerar vad som har hänt efter att en åtgärd har införts men svarar inte på frågan vilken effekt åtgärden egentligen har haft eftersom det observerade utfallet kunde ha berott på andra faktorer. Uppföljningarna kommer därför så långt som det blir möjligt med hänsyn till tids- och datatillgången att kompletteras med en kontrafaktisk analys så att, exempelvis, ett urval av företag som har fått stöd jämförs med en kontrollgrupp bestående av ett urval av företag som inte fått stöd. I de fall där detta inte låter sig göras och analyserna i huvudsak kommer att grunda sig på en uppföljning kommer det vara väsentligt att diskutera de omvärldsfaktorer som kan ha påverkat utfallet.

Liksom tidigare utvärderingar kommer även denna utvärdering att så långt som möjligt bygga på data från befintliga register. Kompletterande datainsamlingar via enkäter och intervjuer kommer dock att behövas främst för den kontrafaktiska analysen. Vissa data kommer vidare att behöva inköpas från SCB.

Utvärderaren har beslutat dela upp arbetet per de fyra axlarna och koppla in erfarna forskare att ansvara för dessa. I och med detta kommer arbetet att vila på vetenskaplig grund och det

finns möjlighet att fördjupa analysen ytterligare inom forskarnas specialområden. För att ytterligare stärka den vetenskapliga kompetensen kommer ett metodseminarium/minikonferens att anordnas i januari för samtliga deltagande forskarna och inbjudna gäster (utländska forskare, deltagare i de tidigare utvärderingarna). Till seminariet kommer även ledande internationella specialister på landsbygdsutvärderingsmetoder att bjudas. Avsikten är att fördjupa metodkunskaperna hos de deltagande utvärderarna, att försäkra sig om att analysmetoderna och arbetssätt är konsistenta mellan delprojekten samt att ta tillvara eventuella synergier mellan analyserna av de enskilda utvärderingsfrågorna. Vidare skall detta metodseminarium behandla målsynen inom utvärderingsgruppen för att försäkra en gemensam syn på vad som skall vara resultatet av arbetet, samt hur detta skall rapporteras.

De generella frågorna som också ska besvaras är mycket breda och griper över hela programmet. Att besvara dessa blir främst sekretariatets uppgift. Analysen kommer i huvudsak att bygga på en syntes av resultat från de åtgärdsspecifika genomgångarna samt på kompletterade undersökningar och sammanställningar som genomförs av sekretariatet. Utvärderarna av de åtgärdsspecifika frågorna kommer vidare att uppmanas att i mån av relevans beakta de övergripande frågorna vid de åtgärdsspecifika analyserna. Dessutom kommer synpunkter att inhämtas från referensgruppen, Övervakningskommitté samt andra forskare.

I axel 1 och delar av axel 3 har utvärderaren valt att med utgångspunkt i utvärderingsfrågorna som är knutna till de ingående åtgärderna bestämma varierande metoder. Såväl enkäter som registerdata kommer att utgöra grunden för analysen. En uppföljning av resultaten i slututvärderingen i det förra programmet för åtgärderna 111, 114 ingår också i denna utvärderingsdel.

I axel 2 kommer framförallt en uppföljning av tidigare analyser av effekter att göras genom litteraturstudier. Utöver det grundläggande arbetet med indikatoruppföljning och utvärderingsfrågor skall utvärderaren analysera effekter av stöd med hjälp av GIS.

Två forskargrupper kommer att arbeta med axel 3: en med en kvantitativ utgångspunkt och en med kvalitativ utgångspunkt. Det innebär att fallstudier kommer att göras för axel 3 utöver de ovan nämnda analyserna.

I Axel 4 har utvärderaren valt att tematisera analysen utifrån övergripande mål för leader samtidigt som information om de separata åtgärderna samlas. Tematiseringen omfattar följande delområden: leader som arbetsform, igångsättande av leader och administrationen, leaders bidrag till måluppfyllelse i de olika axlarna samt leader- metodens övergripande och långsiktiga bidrag till livskvalitet och styre.

Utvärderaren har för avsikt att utbyta erfarenheter med halvtidsutvärderarna i EU-länderna kopplade till BSAP (Baltic Sea Action Plan) kring de slutsatser som har bäring på arbetet inom BSAP. Att i detalj planera detta samarbete på nuvarande stadiet är inte möjligt eftersom inte alla utvärderare är utsedda. Det första steget i processen kommer att bli att identifiera halvtidsutvärderarna i respektive land, kontakta dessa för att utröna om ett intresse för samarbetet finns samt att diskutera lämpliga former för detta.

5.4 Datainsamling

Under 2009 har Jordbruksverket byggt upp en organisation för att hantera den omfattande information som nu ska hanteras. Ett särskilt IT system EVALD (Evaluation database) har satts i drift under året. I EVALD registreras uppgifter för företagsstöd och projektstöd som är intressanta för indikatorarbetet. En viktig del i den nya processen är att länsstyrelserna

skickar in kopior på relevanta delar i ansökningsakterna. Sammanfattningsvis upplever Jordbruksverket att länsstyrelserna skött detta bra under 2009 vilket gjort att verket på allvar kommit igång med registrering av uppgifter i EVALD. För företagsstöden tar Jordbruksverket även in akter för alla som fått bifall på sin ansökan men ännu inte fullföljt investeringen. Detta för att kunna göra en tidig uppföljning av ärendena. För projektstöd och leader tar verket bara in akterna efter det att slututbetalning skett. Erfarenheterna visar att många projekt genomgår förändringar i omfattning och innehåll under projekttiden och att det därför inte är meningsfullt att ta in uppgifterna förrän projektet är helt genomfört.

Liksom tidigare gör Jordbruksverket en hel del kompletterande uppgiftsinsamling genom LRF Konsult via upphandlingar. För baselineindikatorerna som rör nationalräkenskaperna hjälper SCB som tidigare till med en del datauttag från byråns centrala databaser. För axel 2 görs uttag från Jordbruksverkets ordinarie IT system. Jordbruksverket har sedan tidigare ett speciellt uppbyggt system för kompetensutveckling (det s.k. KOMPIS). Detta system utgör grunden för utvärdering av kompetensutvecklingsinsatser. Tyvärr har detta system kvalitetsbrister som Jordbruksverket arbetat mycket med att överbrygga. Idag bedömer verket att KOMPIS-systemet är så pass förbättrat att det kan användas i utvärderingsarbetet.

Under 2009 har Jordbruksverket anlitat bemanningsföretag för att klara registreringsarbetet i EVALD.

5.4.1 Huvudsakliga datakällor och typer som används

Jordbruksverkets IT-system ARARAT, LB samt databaserna EVALD och KOMPIS är centrala datakällor. För baselineindikatorerna som rör nationalräkenskaperna hjälper Statistiska centralbyrån till med en del datauttag från byråns centrala databaser.

5.4.2 Översikt över kvalitetshöjande åtgärder för datainsamling

Jordbruksverkets system för kompetensutveckling, KOMPIS utgör grunden för utvärdering av kompetensutvecklingsinsatser. Detta system har kvalitetsbrister som Jordbruksverket arbetat mycket med att överbrygga.

Kvalitetsbristerna har varit av skiftande karaktär. I huvudsak har det varit felregistreringar på grund av att systemet saknat kontroller eller att handläggaren tolkat instruktionerna fel. För att förbättra kvalitén på data som finns i KOMPIS har det gjorts driftdataändringar. Vid dessa ändringar har man rättat uppgifter som varit bristfälliga och systemet har kompletterats med automatiska kontroller mot LB-systemet för att förhindra framtida felregistreringar. Vidare har ändringar gjorts i systemet för att göra det mer användarvänligt och manualen har omarbetats så att den ska vara lättare att använda.

5.4.3 Tillhandahållande av data till utvärderarna

Jordbruksverkets utvärderingsgrupp överlämnar fortlöpande uppgifter på begäran av utvärderarna.

5.5 Nätverksaktiviteter i samband med pågående utvärdering

5.5.1 Deltagande i nätverk på programnivå, nationell och europeisk nivå

5.5.1.1 Expertgruppsmöten

Under 2009 har EU-kommissionen hållit tre expertgruppsmöten med medlemsländerna där frågor av gemensamt intresse har diskuterats. En helpdeskfunktion finns inrättad som ska hjälpa medlemsländerna med praktiskt/tekniska frågor. Sverige har vid tre tillfällen haft enskilda möten med Rural Evaluation Helpdesk som svarar för helpdeskfunktionen. För att på djupet diskutera mer komplicerade frågeställningar har EU-kommissionen arrangerat två särskilda seminarier under året, se avsnitt 5.2 ovan.

5.5.1.2 Vetenskapliga rådet

Ett vetenskapligt råd har inrättats av Landsbygdsnätverket och Forskningsrådet Formas, som är ett statligt forskningsråd med uppgift att främja och stödja grundforskning och behovsmotiverad forskning inom områdena miljö, areella näringar och samhällsbyggande.

Det vetenskapliga rådet är en tvärvetenskapligt sammansatt grupp med tio namnkunniga forskare som ska överblicka landsbygdsforskningen. Rådet bildades den 25 november 2008.

Rådets uppgifter är följande:

- Vara omvärldsbevakande och analyserande till stöd för landsbygdsprogrammets genomförande, men också för landsbygdsutveckling i allmänhet.
- Identifiera ”forskningskuggor” inom landsbygdsforskningen, vilket också ska ske i dialog med övriga aktörer i Landsbygdsnätverket.
- Reflektera över behovet av framtida insatser, bl.a. kopplingarna mellan CAP och sammanhållningspolitiken, den sektoriella dimensionen kopplad till den territoriella. Göra insatser för ökade resurser inom landsbygdsforskningen.
- Vara en resurs vid nätverksträffar och för nätverkets tematiska arbetsgrupper, t.ex. bistå med synpunkter inför den vetenskapliga konferensen ”Nordic Rural Future”, maj 2010.

5.5.2 Syfte, resultat och uppföljning av nätverksevenemang, workshops och seminarier

Bakgrunden till bildandet är att såväl Landsbygdsnätverket som Formas har en uttalad ambition att stimulera ökad samverkan mellan forskare.

Syftet med det vetenskapliga rådet är formulerat på följande sätt:

1. Understödja erfarenhetsutbytet mellan pågående och färdig forskning,
2. Identifiera nya forskningsbehov (bl.a. genom dialog med nätverkets aktörer)
3. Inspirera till bildandet av forskningsteam för nya angelägna forskningsprojekt.

Därtill kommer en vilja att rådet kan bidra till att öka förståelsen för värdet av landsbygdsforskning, inte minst mellan olika vetenskapsområden.

Under 2009 har rådet haft två möten.

5.5.2.1 Hänvisningar till ytterligare dokumentation av dessa nätverkshändelser

Information om det vetenskapliga rådets arbete och landsbygdsnätverkets publikationer och dokumentation från nätverksaktiviteter i övrigt finns på www.landsbygdsnatverket.se.

5.5.2.2 Åtgärder för kapacitetsuppbyggnad inom området för utvärdering

Nästa nätverksträff som ska hållas i slutet av 2010 ska ägnas åt halvtidsutvärderingen med presentationer och diskussioner om resultaten.

5.6 Problem som uppstått och behov av ytterligare arbete

De stora svårigheterna med att uppfylla EU-kraven är att EU-kommissionen vill att man ska följa upp insatser över tiden med syfte att få fram det resultat som insatsen lett till när stödet gett full effekt, dvs. konstaterade effekter. Material som finns i akter hos länsstyrelser innehåller bara förväntade resultat vilka inte utan vidare kan användas för att mäta faktiskt utfall som ofta uppstår två eller flera år efter det att investeringen/projektet är avslutat och hela stödbeloppet är utbetalt. För att få fram efterfrågade uppgifter krävs att särskilda undersökningar genomförs i efterhand.

För indikatorer som rör sysselsättning och ekonomi är dessa undersökningar komplicerade då en fullständig genomlysning måste göras av den eller de företag som berörs av stödet. En annan svårighet är att få fram siffror för effektindikatorerna. Här vill EU-kommissionen att man i första hand ska skapa en jämförelsegrupp som består av företag/projekt som inte fått stöd men som uppvisar samma karaktäristika som de företag/projekt som fått stöd. Här saknas data från officiell statistik och från andra källor vilket gör att särskilda studier måste genomföras för dessa jämförelsegrupper. De nu nämnda svårigheterna rör i första hand axlarna 1,3 och 4. För axel 2 har diskussionen mycket handlat om att hitta bra definitioner på High Nature Value (områden med höga naturvärden) samt att tekniskt kunna mäta förändringar i Farmland Bird Index (Index för jordbrukslandskapets fåglar). Även här är frågor kring skattningar av kontrafaktisk situation (för effektindikatorerna) centrala.

Ett problem när det gäller resultatindikatorerna är också att EU:s gemensamma indikatorer inte riktigt passar ihop med den profil på projektstödsinsatser som genomförs i Sverige. Dessa är många gånger av förutsättningsskapande karaktär och leder inte till några direkta resultat på det sätt som ger utfall i indikatorerna. Siffran för resultatindikatorn blir därmed oftast 0 trots att projektet kan ha gett stor effekt genom att ge god stimulans för efterföljande investeringar.

5.6.1 Planerade och genomförda lösningar på problemen

Från svensk sida har vi flera gånger påtalat svårigheterna med att få fram jämförbara kontrollgrupper för effektindikatorerna för företagsstöd och projektstöd. Vi har tagit fram en alternativ metod som innebär att man endast arbetar med stödpopulationen och utgår från läget före och efter investeringen/projektets början och slut. I den rekommendation avseende god praxis som EU-kommissionen ställt samman i marsrapporten finns denna metod omnämnd som ett möjligt tillvägagångssätt.

Inom axel 2 är Farmland Bird Index och High Nature Value viktiga indikatorer. I marsrapporten finns exempel på ”good practices” för dessa indikatorer. Vi har i Sverige inte stämt av hur våra definitioner överensstämmer med riktlinjer som anges i marsrapporten. Vi har heller inte deltagit i seminariediskussioner kring dessa frågor.

Sverige har för EU-kommissionen påtalat ovan redovisade problem om att resultatindikatorerna för projektstödsinsatser inte ger utslag för de effekter som insatserna haft. Frågan kommer att diskuteras vidare bl.a. på ett seminarium i april månad 2010.

6 Åtgärder för att garantera kvalitet och måluppfyllelse

6.1 Övervaknings- och utvärderingsåtgärder

Kvalitet och effektivitet i genomförandet av programmet säkerställs främst genom information till stödmottagarna om villkor för stöden, goda IT-system, samt genom administrativa system och fysiska kontroller.

6.1.1 Administrativa system och kontroller

Information om hur ansökan går till och om vilka villkor som gäller för stöd till miljövänligt jordbruk (åtgärd 214) och stöd för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter (åtgärd 211) skickas årligen ut per post till alla som tidigare sökt något arealbaserat stöd eller registrerat sig som nya intressenter. Det var cirka 88 000 som fick utskicket 2009.

Det är samma ansökningsförfarande vid ansökan om utbetalning (SAM-ansökan) för arealbaserade stöd inom CAP:s pelare II och för stöd inom pelare I. På så sätt behöver stödmottagaren endast uppge arealerna en gång vilket gör att risken för att denne gör fel minskar. Dessutom underlättas de administrativa kontrollerna av stöden både inom pelare I och pelare II.

En stor del av de kundspecifika uppgifterna i blanketten förtrycks, även detta underlättar för både den sökande och vid kontrollerna. Blanketterna scannas in i IT-systemet, vilket minskar risken för registreringsfel. Fler och fler ansökningar görs elektroniskt, antingen via filer som konsulter skickar in eller via Jordbruksverkets e-tjänst SAM Internet. År 2009 var nästan 50 000 ansökningar elektroniska, totalt cirka 62 procent av alla ansökningar (inklusive gårdsstödet). (Se vidare avsnitt 6.4.9) Det är en ökning på cirka 5 procentenheter jämfört med 2008. Elektroniska ansökningar förkortar stödprocessen avsevärt genom att registreringsmomentet på länsstyrelserna försvinner samt att felen i ansökningarna minimeras eftersom det finns inbyggda kontroller. Vid länsstyrelsernas handläggning av ansökningar finns ett inbyggt verktyg i IT-systemet som snabbar upp felsökningar.

För stöden inom axel 1, 3 och 4 samt åtgärder för icke-produktiva investeringar inom jord- och skogsbruk (axel 2) finns ett särskilt IT-system. Systemet ger signaler om handläggaren har glömt att registrera uppgifter eller om uppgifter som registreras är ologiska. Det finns dessutom särskilda checkpunkter inbyggda. Detta gör att handläggarna inte behöver ha en manuell checklista vid sidan om. Handläggaren måste gå igenom samtliga checkpunkter i systemet innan ett beslut kan fattas.

För alla stöd inom landsbygdsprogrammet har Jordbruksverket tagit fram föreskrifter för handläggningen. I Ackrediteringsförordningen (EG) nr 885/2006 ställs krav på att utbetalande myndighet ska fastställa detaljerade rutinbeskrivningar för hantering av stöden vid delegerade organ. Inför 2009 års uppdatering av föreskrifterna ändrades dessa för företagsstöd- och projektstöd så att de uppfyller kravet på att de detaljerade rutinbeskrivningarna ska vara fastställda. Kopplat till föreskrifterna finns en elektronisk handbok, Handläggarstödet. I Handläggarstödet finns bl.a. processbeskrivningar och arbetsrutiner för handläggningen, kontroller på plats, relevant regelverk, IT-manualer och beskrivning av hur olika felkoder i systemen ska hanteras. Alla handläggare har tillgång till Handläggarstödet och genom att den är elektronisk så har handläggarna alltid tillgång till den aktuella informationen.

Upplägget för den administrativa hanteringen följer regelverket för landsbygdsfonden. Förvaltningsmyndigheten föreskriver för stödmyndigheterna (behöriga myndigheterna) om hur handläggningen av stödärendena ska gå till. I samband med att utbetalningsunderlag skickas till utbetalningsmyndigheten, ska stödmyndigheten intyga att den följt bestämmelserna i Ackrediteringsförordningen (EG) nr 885/2006 och Jordbruksverkets föreskrifter om handläggningsrutiner (GAR). Om så inte är fallet kommer utbetalningsmyndigheten inte att verkställa utbetalningen.

I Jordbruksverkets roll som utbetalningsmyndighet ingår att övervaka alla nivåer i verksamheten. Övervakningen avser bl.a. de organ som ansvarar för att utföra kontroller och andra uppgifter för att säkerställa en korrekt tillämpning av regler och riktlinjer. Övervakningen genomförs bl.a. genom s.k. 885-besök (Ackrediteringsförordningens regelverk) på ett antal länsstyrelser varje år samt vid Sametinget och Skogsstyrelsen. Under 2008 besöktes fem länsstyrelser och Sametinget. Under 2009 har 8 länsstyrelser, Sametinget och Skogsstyrelsen besökts. De besök som genomförts det senaste året har primärt varit inriktade på länsstyrelsens handläggning av företagsstöd och projektstöd, det senare främst inom leader. Efter besöken skickas en rapport som visar resultatet av ärendegranskningen till respektive myndighet.

6.1.2 Kontroller på plats

Varje år genomför länsstyrelserna, Sametinget och Jordbruksverkets granskningsenhet kontroller på plats enligt kommissionens förordning (EG) nr 1975/2006.

6.1.2.1 Kontroller inom axel 2

Kontrollerna inom axel 2 (LFA och miljöersättningar, åtgärd 211-212 och 214) utförs av länsstyrelserna men det är Jordbruksverket som beslutar om kontrollfrekvensen för varje stödform och län. Analys och beslut är uppdelat i två delar. Det första beslutet baseras på en analys av föregående års utfall av fältkontrollerna. Detta beslut togs i februari 2009. Enligt de krav som ställs i kommissionens förordning (EG) nr 1975/2006 ska det också genomföras en analys under innevarande år för att se om en ytterligare utökning är nödvändig. Denna analys ska genomföras utifrån de resultat som under kontrollsäsongen har framkommit. Analys och beslut genomfördes i september 2009 och innebar att det för några län blev en utökning av kontrollfrekvensen jämfört med det beslut som togs i februari. Urval av vilka brukare som ska kontrolleras av länsstyrelserna görs både av Jordbruksverket och länsstyrelserna i form av slumpmässigt uttag och med riskanalys. Riskanalysurvalet sker dels med hjälp av den IT-baserade riskanalysen som finns inbyggd i IT-systemet JBR, dels genom ett manuellt uttag som genomförs av länsstyrelserna. Som grund för urvalet ska den av Jordbruksverket beslutade riskanalysen användas. Genomförandet av kontrollerna sker på brukarnivå (axel 2) och samordnas ofta med direktstöden (pelare I) så att alla stöd på företaget kontrolleras.

För att säkerställa att de av Jordbruksverket beslutade kontrollinstruktionerna följs och att rutinerna i övrigt kring kontrollarbetet fungerar på länsstyrelserna genomför Jordbruksverkets kontrollenhet granskningsbesök på länsstyrelserna. Urvalet av länsstyrelser som ska besökas sker dels utifrån en riskanalys men också utifrån hur lång tid som passerat sedan föregående besök genomfördes. Besöket omfattar dels genomgång av urvals- och registreringsrutiner men också om kontroller på plats avseende redan genomförda kontroller på plats. Som tidigare nämnts samordnas länsstyrelserna kontrollerna inom axel 2 och direktstöden där så är möjligt.

Det innebär att den granskning som kontrollenheten genomför inte enbart omfattar stöd inom axel 2.

Under 2009 genomförde kontrollenheten 10 granskningar med fokus på arealbaserade kontroller och 5 granskningar med fokus på djurbaserade kontroller. Utfallet av revisionen dokumenteras i en rapport.

6.1.2.2 Kontroller inom axel 1, 3, 4 och del av axel 2

Jordbruksverket genomför kontroller på plats för 5 % av utbetalt belopp samt kontroller i efterhand för 1 % av beloppet som finns i populationen för investeringar med femårsåtagande. Under 2009 har Jordbruksverket genomfört 151 kontroller. Uppskattningsvis kommer Jordbruksverket att göra omkring 150 kontroller årligen under perioden 2009-2015, dvs. omkring 1 000 kontrollbesök. Kontroller på plats fortgår tills det sista utbetalningsåret, dvs. år 2015, även om programperioden endast pågår till år 2013. Kontroller i efterhand kan komma att fortsätta efter 2015 p.g.a. att femårsåtaganden för de sista investeringarna, som beslutas inom programperioden, troligtvis sträcker sig längre än så.

Skogsstyrelsen är ansvarig för kontrollerna av sina stöd inom inom axel 1 (åtgärd 111 Kompetensutveckling) och axel 2 (åtgärd 227 icke produktiva investeringar - skog). För att hantera kontrollerna har myndigheten utsett en kontrollansvarig och upprättat en kontrollstrategi som beskriver de långsiktiga övervägandena för kontrollarbetet. Det konkreta kontrollarbetet har formaliserats i rutiner och instruktioner. Urval sker med utgångspunkt i en riskanalys och kontrollarbetet utförs av kontrollanter. Sammanställning, analys och årsrapportering görs av den kontrollansvarige på Skogsstyrelsen som också lämnar rapport om avvikelser till handläggare för åtgärd. För de faktiska kontrollerna har Skogsstyrelsens anlitat kontrollanter på Jordbruksverkets granskningsenhet. En särskild överenskommelse mellan myndigheterna finns. Eventuella avvikelser dokumenteras i en revisionsrapport som delges stödmottagaren och Skogsstyrelsens förvaltning (handläggning), som fattar beslut om eventuella återkrav eller åtalsanmälan om det gäller allvarliga fel.

Granskningsenheten på Jordbruksverket genomför riskanalys och urval för de aktuella åtgärderna som ska kontrolleras. Jordbruksverket gör även granskningar på uppdrag av Skogsstyrelsen för åtgärden kompetensutveckling med skoglig inriktning (särskild överenskommelse finns). Sannolikt kommer samma ordning gälla för Sametinget från 2010 för insatser där Sametinget är behörig myndighet.

Utifrån en bedömning i varje enskilt ärende genomförs granskning av samtliga åtaganden inom axel 1, 3 och 4 som en stödmottagare fått stöd för under innevarande året. Även kontroller inom axel 2 – miljöinvesteringar och stöd till rasföreningar – genomförs. För investeringsinsatser inom axel 1, 3 och 4 genomförs också kontroller i efterhand för att säkerställa insatsernas varaktighet i fem år.

För genomförande av kontrollerna finns checklistor och manualer för granskarna. Uppföljning av revisionsresultaten sker kontinuerligt vid riskanalys och urval. Kvalitetsgranskning sker genom att en viss andel av alla ärenden granskas av enhetschef.

6.1.3 Utbildningar m.m.

Ett flertal utbildningar i regelverk, rutiner för handläggning och IT-system för handläggare och beslutsfattare har genomförts under året. Det har också genomförts ett antal handläggare- och dialogträffar. Vid utbildningarna och på träffarna har personal från Jordbruksverket, länsstyrelserna, Skogsstyrelsen, Sametinget, ledamöter i LAG och handläggare på leaderkontor deltagit.

6.1.3.1 Miljöersättningar och miljöinvesteringar

Information

Nyheter i handläggningsrutiner har publicerats löpande som miljö- och regionalstödsmeddelanden under våren 2009.

Ett telefonmöte har genomförts om handläggning av betesmarker.

Utbildning i regelverk

Jordbruksverket har under året medverkat vid utbildningar för de handläggare på länsstyrelserna som hanterar ansökningar om miljöersättningar och regionala stöd samt utvald miljö inom axel 2.

Ett seminarium för rådgivare och handläggare av utvald miljö har genomförts.

Jordbruksverket har genomfört kontrollkurs för länsstyrelsepersonal.

Under 2009 höll Jordbruksverket en kurs för handläggare av åtagandeplaner. Innehållet på kursen bestod av ny betesmarksdefinition, ägoslagsbedömning, gränsdragningar, åtagandeplanens innehåll, handläggning, system för kvalitetsgranskning av åtagandeplaner.

Riktlinjer och rutiner

Riktlinjerna för länsstyrelsens arbete med åtagandeplaner uppdaterades med anledning av den nya betesmarksdefinitionen. Handläggarna har haft mycket arbete med uppdatering av åtaganden efter blockinventering, särskilt i de fall då inventeringen inte varit rätt utförd.

Riktlinjerna och rutinerna för betesmarker har blivit mer komplexa på grund av den nya betesmarksdefinitionen. Generellt sett innebär det ökad tid i fält och på kontoret. En stor förändring är trädräkning som behöver göras. Handläggningen har blivit mer tidskrävande p.g.a. att reglerna för gårdsstöd och miljöersättning på betesmarker är olika. En annan förändring är att Jordbruksverket rekommenderat länsstyrelserna att mäta upp även allmänna värden om särskilda värden har sökts.

Ett nytt sätt att arbeta med jordbrukarstödsrutinerna påbörjades under hösten 2009. Rutinerna har förberetts av Jordbruksverket innan det gemensamma arbetet tillsammans med länsstyrelsen påbörjades. Efter arbetet tillsammans med de olika grupperna har rutinerna gått ut på samråd till samtliga länsstyrelser. Ett av samråden skedde innan årsskiftet.

6.1.3.2 Icke-produktiva investeringar skog

Skogsstyrelsen påbörjade handläggningen av de icke produktiva investeringarna inom axel 2 under 2009 och höll i samband med detta en utbildning för handläggarna. Som en del av utbildningen fick handläggarna även delta i arbetet med att utveckla IT-systemet och medverka i framtagandet av rutiner för handläggningen.

6.1.3.3 Projekt- och företagsstöd

Information

Jordbruksverket har telefonjour för frågor om projekt- och företagsstöd.

Jordbruksverket har haft månatliga telefonmöten med länsstyrelserna

Likaså har Jordbruksverket haft träffar med projektägare och även hållit tankesmedjor för näringen och myndigheter, bl.a. på temat OH-kostnader.

En utbildningsfilm om hur man i leader tillämpar offentlig medfinansiering har tagits fram. Filmen finns att ladda ner på webben.

Regelhantering

Jordbruksverket har en regeltolkningsgrupp för stöden i axel 1 och 3, som träffas var tredje vecka. Gruppen ser till att beslut fattas om tolkningar. Ett exempel på fråga som har förankrats i gruppen är ändrade föreskrifter och ändrad tillämpning av klardatum (sista datum för att slutredovisa projekt och företagsstöd) för att minska sanktioner.

För att underlätta projekthanteringen för privata projektägare har Jordbruksverket slopat kravet på offentlig medfinansiering för de privata projektägarna.

Utbildning av stödmottagare

Jordbruksverket genomför årligen en utbildning som vänder sig till projektadministratörerna i de nationella projekt som fått beviljat stöd under året. Utbildningen genomförs gemensamt av förvaltningsmyndigheten och utbetalande myndighet. Vid utbildningen informerar vi om hur projektet ska redovisa kostnader och betalningar på ett riktigt sätt. Syftet är att stödmottagaren ska lämna riktiga redovisningar som inte leder till avdrag och att utbetalande myndighet ska få in kompletta utbetalningsansökningar som går snabbt att handlägga.

Utbyte mellan stödmyndigheterna och Jordbruksverket

Jordbruksverket har genomfört en handläggartäff tillsammans med handläggare på länsstyrelsen och Sametinget. Temat för träffen var stödet för högre värde (123) även kallat förädlingsstödet. Både handläggningsfrågor och regelfrågor diskuterades. Jordbruksverket kommer att fortsätta med handläggarmöten med andra tema. Dessa kommer framförallt att genomföras i form av telefon- och nätmöten.

Under året har Jordbruksverket i dialog med Länsstyrelserna uppfattat osäkerheter kring handläggningen av det nya företagsstödet till biogasinvesteringar. Det har också funnits många frågor kring lagstiftning och tillsyn kopplat till biogasanläggningar. Därför ordnades en handläggartäff i Jönköping där handläggare från länsstyrelserna tillsammans med stödansvariga och tillsynsansvariga på Jordbruksverket och på länsstyrelser fick diskutera strategin för biogasstödet, tillsynslagstiftningen för animaliska biprodukter och miljöprövningen på länsstyrelserna. Det gavs även utrymme för att diskutera affärsplaner och klimatnytta för biogasinvesteringar, samt funderingar för eventuellt framtida prioritering av stödmedel mellan ansökningar.

Jordbruksverket har i samarbete med landsbygdsnätverket genomfört ett dialogforum med handläggare från stödmyndigheterna och representanter från leader. Temat för träffen var hur vi med hjälp av landsbygdsprogrammet ska kunna påverka mot en positiv utveckling på landsbygden. Dels hölls inspirerande föreläsningar och dels ingick diskussioner för att hitta vägar för ett bättre genomförande av programmet.

Utbildning i regelverk och rutiner för handläggning av stöd

Jordbruksverket har under 2009 ökat detaljeringsgraden i de föreskrifter som reglerar handläggningar av företags- och projektstöd samt miljöinvesteringar. Utöver föreskrifterna finns även utförliga rutiner för handläggningen i det IT-baserade handläggartödet. Det finns dessutom andra svenska lagar och förordningar som ställer flera krav på ärendehandläggningen vid myndigheterna. För att kunna erbjuda utbildningen till alla handläggare på de olika stödmyndigheterna och på leaderkontoren genomfördes utbildningarna via telefon- och internet. Deltagandet var mycket stort.

6.1.3.4 Leader

Under 2009 har Jordbruksverket genomfört utbildningsinsatser riktade till ledamöter i LAG, handläggare på leaderkontor och leaderhandläggare på länsstyrelsen för att underlätta genomförandet av leader. Utbildningen är uppdelad i tre steg.

Steg 1 handlar om grunderna i leadermetoden och de regler som finns. Innehållet består av många praktiska övningar för att deltagarna lättare ska förstå metoden. Utbildningen omfattar två dagar. Denna del är obligatorisk för verksamhetsledare och LAG-ordförande.

Steg 2 handlar om processen och IT-system för handläggning av projekt inom leader. Denna utbildning vänder sig till handläggare på leaderkontor. Utbildningen omfattade till en början två dagar men komprimerades till en dag under senare delen av året.

Steg 3 handlar om projektredovisning och om ansökan om utbetalning. Utbildningen tar upp regler och praktiska exempel. Utbildningen vänder sig till verksamhetsledare, leaderhandläggare och konsulter som har uppdrag att redovisa leaderprojekt.

Utbildningarna har haft stor efterfrågan från både LAG och handläggare på leaderkontor och länsstyrelsen. Jordbruksverket har prioriterat dessa utbildningar och låtit efterfrågan väga tungt i planering av utbildningsinsatserna. Dessa utbildningar kommer fortsättningsvis att genomföras men i mindre omfattning.

Utöver dessa insatser har Jordbruksverket genomfört särskilda utbildningar för leaderhandläggare på länsstyrelsen. Träffarna har under året varit endagskonferenser då Jordbruksverket har informerat om förändringar och förenklingar. Träffarna är viktiga för erfarenhetsutbyte mellan handläggarna då de oftast är väldigt ensamma med leaderansvaret i sitt län. Länsstyrelsens leaderhandläggare har under året fått stor kompetens inom Leader, vilket underlättar genomförandet av programmet. Utvärderingar från träffarna visade upprepade gånger på ett stort behov av att träffas under två sammanhängande dagar vilket Jordbruksverket kommer att hörsamma under 2010.

Utöver Jordbruksverkets egna utbildningsinsatser medverkar verket också på regionala leaderkonferenser då oftast länsstyrelsen står som inbjudare. Under dessa konferenser informerar och utbildar Jordbruksverket om utvalda delar utifrån behovet i den specifika regionen. Vid dessa konferenser medverkar ofta ett större antal av LAG-ledamöterna.

Två gånger per år arrangerar Landsbygdsnätverket en nationell leadernätverksträff då även förvaltningsmyndigheten deltar med egna dialogpass i syfte att reda ut och uppmärksamma LAG på eventuella förenklingar eller svårigheter.

Totalt genomfördes 5 steg 1-utbildningar, 6 steg 2-utbildningar, 5 steg 3-utbildningar och 3 länsstyrelseutbildningar under 2009. Steg 2 har följts upp med 2 repetitionstillfällen i form av telefon- och nätutbildning. Jordbruksverket har också medverkat på 12 konferenser i andra regi för att informera om leadermetoden och regelverket. 9 nätkonferenser har genomförts med rutinuppdateringar. Totalt har 306 personer deltagit på steg 1-3 utbildningarna.

För att förenkla genomförandet av leader har Jordbruksverket under året tagit fram hjälpande verktyg för det löpande arbetet. Verktygen består av bl.a. en projekthandbok, förtydligande PM, inspirationsblad och OH-presentationer. Materialet kan användas av både LAG:s och länsstyrelsens handläggare.

LAG har upplevt det svårt med gränsdragningen mellan projektstöd och företagsstöd. För att underlätta arbetet med att stimulera fram näringslivsinriktade projektsatsningar har Jordbruksverket tagit fram förtydligande dokument och exempelsamlingar från genomförda leaderprojekt. Materialet har tagits emot väl. Trots detta finns det fortfarande en viss osäkerhet kring gränsdragningen.

Jordbruksverket har också noterat att det finns svårigheter med att få fram projekt inom åtgärd 411 och 412. Ett arbete inleddes därför under året med att ta fram förtydligande dokument och exempelsamlingar liknade det som togs fram för näringslivsinriktade satsningar inom åtgärd 413. Arbetet kommer att bli klart under första delen av 2010.

För att marknadsföra leader i Sverige och underlätta kontaktskapandet mellan leaderområden både nationellt och internationellt har Jordbruksverket arbetat med att ta fram en leaderkatalog som presenterar alla 63 leaderområden. Katalogen kommer att finnas både på svenska och på engelska. Leaderkatalogen visar en resa genom Sveriges landsbygd både i text och i bild. Materialet i katalogen har tagits fram i samarbete med alla leaderområden. Leaderkatalogen visar på en positiv framtidstro och fungerar som en bra PR för leader och den svenska landsbygden.

6.2 Sammanfattning av större problem som uppstått vid förvaltningen av programmet och hur dessa har åtgärdats

Några större problem som uppstått vid förvaltningen av programmet har inte rapporterats. Däremot har handläggningstider för ansökningar om stöd och ansökningar om utbetalning uppmärksammats under året. Åtgärder har vidtagits för att minska handläggningstiderna och därmed öka effektiviteten i genomförandet av programmet.

När det gäller insamling av indikatorer, se vidare kapitel 5.6 angående problem som uppstått och behov av ytterligare arbete.

6.2.1 Statistik och trender för handläggningstider

Stödmyndigheterna har haft i uppdrag under 2009 att öka effektiviteten i genomförandet av landsbygdsprogrammet, särskilt med fokus på att minska handläggningstiderna.

6.2.1.1 Stöd inom axel 1, 3, 4 och Utvald miljö (axel 2)

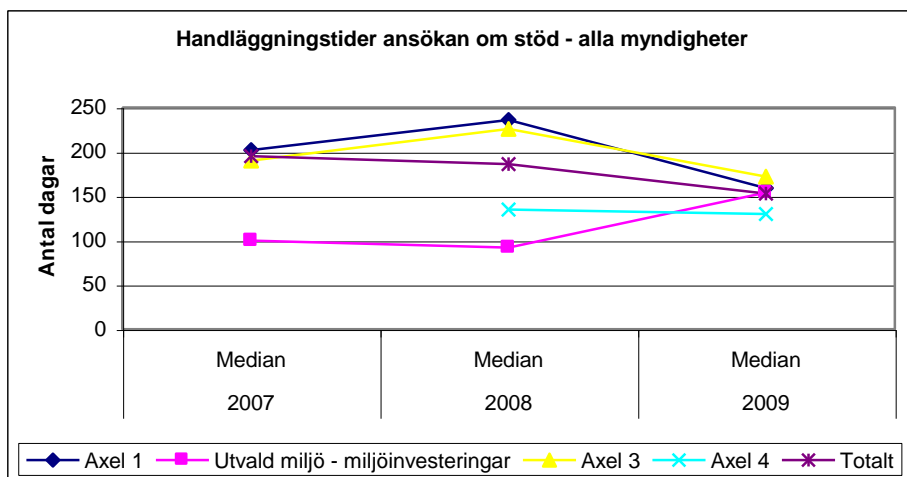
Handläggningstiderna för ansökan om stöd har sedan 2007 sjunkit, medan handläggningstiderna för ansökan om utbetalning ökat - sett utifrån alla axlar och alla myndigheter.³ För båda typerna av ansökningar har antalet ärenden ökat avsevärt ju fler år som landsbygdsprogrammet pågått. Se tabell nedan.

³ Uppgifterna grundar sig på statistik ur Jordbruksverkets IT-system (DAWA) framtagen den 7 maj 2010. Statistiken omfattar stöd inom axel 1, 3, 4 och inom axel 2 för Utvald miljö - miljöinvesteringar och stöd till rasföreningar för alla stödmyndigheter dvs. länsstyrelserna, Sametinget, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket och LAG (Local Action Group). Status för ärendena i statistiken har varit BESL, vilket innefattar både beslut om bifall och beslut om avslag. Statistiken i DAWA omfattar hela ärendehantering. Handläggningstiden omfattar därför även liggtiden hos den stödsökande, i de fall den stödsökande behöver komplettera sin ansökan. I handläggningstiden för utbetalningar är inte hanteringen för hela utbetalningskedjan medräknad. Uppgifter för handläggningstiden på Jordbruksverket fram till utbetalning verkställs saknas, eftersom det inte varit möjligt att få fram uppgifter för denna del i handläggningen från de olika IT-systemen. Hanteringen med utbetalningar på Jordbruksverket sker en gång per månad och tar cirka 30-40 dagar.

Alla myndigheter	2007		2008		2009	
	Median	Antal ärenden	Median	Antal ärenden	Median	Antal ärenden
Ansökan om stöd	195	1 590	186	4 825	155	6 606
Ansökan om utbetalning⁴	30	323	31	3 491	34	5 457

Handläggningstider ansökan om stöd

Statistiken visar att handläggningstiderna vid ansökan om stöd för axel 1 och 3 ökade mellan 2007 och 2008, medan handläggningstiderna för axel 2 sjönk något. Det omvända förhållandet skedde mellan 2008 och 2009, det vill säga handläggningstiderna för axel 1 och 3 sjönk, medan tiderna för axel 2 ökade. Handläggningstiderna i axel 4 var i stort sett oförändrade. Generellt kan man därför konstatera att trenden för axel 1 och 3 initialt är positiv, medan trenden för axel 2 har varit den motsatta. Generellt sett har handläggningstiderna sammantaget för alla stödmyndigheter gått från ett medianvärde på 195 dagar år 2007 till ett medianvärde på 155 dagar år 2009 (Axel 1 – från 202 dagar till 159 dagar, Axel 2 – från 100 dagar till 154 dagar, Axel 3 från 190 dagar till 172 dagar samt Axel 4 – från 135 dagar⁵ till 130 dagar). Samtidigt har antalet ärenden under åren 2007-2009 ökat kraftigt från totalt drygt 1600 till över 6000.

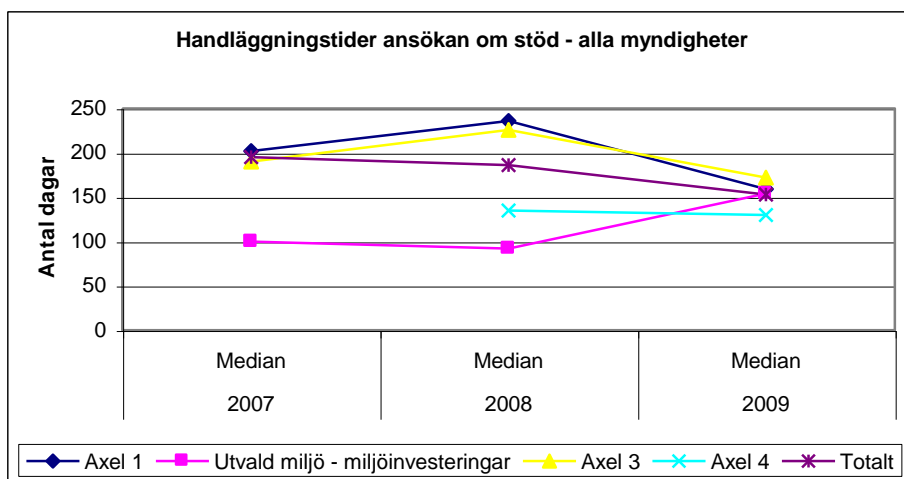
Handläggningstider ansökan om utbetalning

För ansökningar om utbetalning har handläggningstiderna mellan 2008 och 2009 ökat något inom alla axlar. Generellt sett har handläggningstiderna sammantaget för alla stödmyndigheter gått från ett medianvärde på 30 dagar år 2007 till ett medianvärde på 34 dagar år 2009 (Axel 1 – från 34 dagar till 35 dagar, Axel 2 – från 11 dagar till 22 dagar, Axel 3 från 24 dagar till 40 dagar samt Axel 4 – från 26 dagar⁶ till 33 dagar). Samtidigt har antalet ärenden under åren 2007-2009 ökat kraftigt från totalt drygt 300 till nästan 5 500.

⁴ I statistiken för axel 2 ingår inte de skogliga åtgärderna, eftersom det inte förekommit några ansökningar om utbetalningar för dessa åtgärder under 2007-2009.

⁵ År 2008

⁶ År 2008

Mål för handläggningstider

Vissa stödmyndigheter har gjort s.k. serviceåtaganden för hanteringen av ansökningar om stöd respektive ansökningar om utbetalning. Se tabell nedan.

Stödmyndighet ⁷	Mål ⁸
Ansökan om stöd	
Gävleborgs län	90 dagar som mål för handläggning av ärenden axel 1 och 3
Norrbottnens län	90 dagar som mål
Södermanlands län	Beslut inom tre månader (90 dagar) efter att ansökan kommit in
Uppsala län	6 á 8 veckor för en komplett ansökan från ankomst till beslut om stöd
Skåne län	Median på 180 dagar (mål för 2010)
Jordbruksverket	2 månader Berör nationella projekt och gäller efter att en komplett ansökan kommit in
Ansökan om utbetalning	
Västerbottens län	Utbetalning ska ske vid närmast följande utbetalningstillfälle efter ansökan
Övriga länsstyrelser	Flera länsstyrelser anger att ”pengarna i de allra flesta fallen betalas ut i nästkommande utbetalning efter det att ansökan kommit in”.
Jordbruksverket	6 veckor Berör nationella projekt och gäller efter att en komplett ansökan kommit in

Problem och åtgärder

Det finns fortfarande problem med långa handläggningstider och eftersläpning i handläggningen. Baserat på länsstyrelsernas redovisningar bedömer Jordbruksverket att detta beror delvis på otillräcklig bemanning bland handläggarna och delvis på komplicerade

⁷ Stödmyndigheter som inte har satt upp några mål för handläggningstider för ansökan om stöd respektive ansökan om utbetalning finns inte med i tabellen.

⁸ Jordbruksverket håller på att bearbeta statistiken för handläggningstider år 2007-2009. Syftet är bl.a. att jämföra statistik för handläggningstider med de uppsatta målen för handläggningstider. Bearbetningen ska vara klar i maj 2010 och redovisas i ett PM.

ansökningar med förhållandevis låg kvalitet som kräver kompletteringar. Nya frågor dyker också upp i takt med att ansökningar handläggs. Ändringar i regelverk har i vissa fall krävt omarbetning av IT-system, handläggarrutiner och blanketter. I axel 2 påverkas handläggningstiden bl.a. av tiden som processen om miljöprövning tar i anspråk. Komplexiteten i landsbygdsprogrammet och den osäkerhet som har funnits både på Jordbruksverket och på länsstyrelserna kring tolkningar av olika regler och förordningar har också haft betydelse.

Åtgärder har vidtagits för att öka handläggningsskapaciteten och få ner handläggningstiderna. Därutöver pågår arbete med att förbättra anvisningarna till ansökningsblanketterna och höja kunskapen om stöden hos rådgivare och stödsökande. Här följer exempel på åtgärder som har vidtagits på regional nivå för att minska handläggningstiderna:

- Processanalyser/processgenomgång av ärendehantering
- Samordning av ärenden
- Mer aktiv ärendehantering t.ex. genom att sätta tidsgränser för att lämna in komplettering och pröva nya modeller för att begära in kompletteringar
- Organisationsöversyn och tydligare ansvarsfördelning mellan olika handläggare
- Temamöten och handläggarräffor för att säkerställa en hög och jämn kunskapsnivå samt ett breddat kunnande över axlarna bland handläggarna
- Förbättrade rutiner för information angående ändringar av regelverk
- Anpassning av konton för tidsredovisning och uppföljning av ärendebalanser minst en gång per månad
- Utökade kontakterna med den sökande i ansökningsskedet
- Riktade informationsinsatser och dialogmöten med intressenter, målgrupp och sökande, ofta i samarbete med andra aktörers informationstillfällen
- Utvecklad webbplatsen för att underlätta för sökande att hitta information och för att visa på goda exempel på en komplett ansökan.

6.2.1.2 Miljöersättningar (axel 2)

Under 2009 har det varit en utmaning för länsstyrelserna som handlägger utbetalningar av miljöersättningarna att få ut utbetalningarna i tid. Förändringar i blockdatabasen till följd av den stora blockinventering som har skett av jordbruksmark i Sverige har försenat utbetalningarna. (Jämför med kapitel 2.3)

Handläggningssystemen har under året förbättrats för att kunna hantera den stora mängden ändringar av arealer, men mycket arbete har tagit längre tid än vanligt. Utöver förbättrade handläggningssystem så har det även hållits regelbundna telefonmöten för att snabbt lösa de problem som har funnits. Problemen har drabbat alla miljöersättningar och direktstöd men de största förändringarna har varit i de utbetalningar som går till betesmarker.

6.3 Användning av tekniskt stöd

70 mneuro eller ca 630 mnkr av programmets budget har avsatts för tekniskt stöd, (TA-medel). Detta utgör ca 1,8 % av de offentliga utgifterna eller 1,3 % av den totala programbudgeten.

Användningen av TA-medel regleras i Rådets förordning (EG) nr 1698/2005, artikel 66. Enligt förordningen kan EJFLU finansiera förberedelser, administration, övervakning, utvärdering, information och kontroller. Användningen regleras också i kapitel 16 i landsbygdsprogrammet samt i regleringsbrevet för Jordbruksverket. I regleringsbrevet fastställs årligen beloppet för respektive berörd myndighet fördelat på olika användningsområden. I nedanstående tabell redovisas den i regleringsbrevet fastställda TA-budgeten för år 2009 samt utbetalt belopp per myndighet och användningsområde.

Som framgår av utfallet har den totala budgeten utnyttjats relativt väl under 2009. Ett flertal delposter har dock ett lågt utnyttjande.

Övervakningskommitténs låga utnyttjande beror främst på att kommittén inte haft så många möten under året. Fr.o.m. 2010 är fler möten inplanerade. Även förmöten och tvådagars möten med studiebesök kommer att genomföras under 2010.

Det låga utnyttjandet av budgeten för uppföljning och utvärdering beror på att undersökningar av biologisk mångfald inom axel 2 inte utfördes i den utsträckning som var planerad under 2009 och på att en del av de planerade upphandlingarna fördröjdes av upphandlingstekniska skäl.

Delposten införande och igångsättning av det reviderade programmet inför 2010 kom igång senare än beräknat varför utfallet är lägre än budget. Delposten Förberedelser och igångsättning (SJV), består till största delen av utvecklingskostnader för landsbygdsprogrammet. Den totala kostnaden som kommer att belasta TA-budgeten uppgår nu till ca 72 mnkr. Huvuddelen (ca 61 mnkr) av dessa kostnader betraktas som en investering varför kostnaderna aktiveras som en immateriell anläggningstillgång och skrivs av under fem år och därmed kommer att belasta kommande års TA-budget t.o.m. år 2014. Skogsstyrelsen och länsstyrelserna har utnyttjat tilldelade medel i stort sett fullt ut.

Sametinget har utnyttjat 74 % av tilldelade medel. Enligt regleringsbrev 2010 har Sametinget fått möjlighet att disponera outnyttjade medel från 2009 för kostnader avseende 2009. Outnyttjade medel från 2009 har rekvirerats i början av 2010.

TA-medel, fastställd budget 2009, utbetalt 2009, fördelat per myndighet och användningsområde, tkr

Myndighet	Användningsområde	Budget 2009, tkr	Utbetalat 2009, tkr	Utnyttjandegrad, %
Jordbruksverket	Nationella landsbygdsnätverket	13 530	13 494	100 %
	Övervakningskommittén	2 800	1 410	50 %
	Uppföljning och utvärdering	28 000	20 256	72 %
	Införande och igångsättning av det reviderade landsbygdsprogrammet inför 2010.	3 670	2 086	57 %
	Förberedelser och igångsättning av programmets genomförande	11 700	8 394	72 %
	Kostnader för arbete med blockdatabasen	17 900	17 900	100 %

Skogsstyrelsen	Igångsättning av programmets genomförande	6 100	6 100	100 %
Sametinget	Programmets genomförande	2 300	1 710	74 %
Länsstyrelserna	Programmets genomförande i syfte att få tillstånd ett effektivt genomförande av programmet och minskade handläggningstider samt för merarbete med den nya definitionen av betesmark	98 000	97 404	99 %
SUMMA		184 000	168 744	92 %

6.3.1 Redovisning per myndighet och användningsområde

I detta avsnitt redovisas Jordbruksverkets, Länsstyrelsernas och Skogsstyrelsens användning av TA-medel per användningsområde. För Sametinget saknas detaljerade uppgifter.

6.3.1.1 Jordbruksverket

Landsbygdsnätverket

I landsbygdsprogrammet anges att merparten av Landsbygdsnätverkets verksamhet ska genomföras av dess ingående aktörer. Därför utarbetades och genomförs nätverkets handlingsplan i bred samverkan med aktörer av betydelse för programmets genomförande.

Vid utgången av 2009 hade Landsbygdsnätverket sammanlagt 96 nationella aktörer och 63 leadergrupper som medlemmar. Styrgruppen består av 13 ledamöter med representation från myndigheter och organisationer som representerar den ideella och kommersiella sektorn. Styrgruppen har haft fem styrgruppsmöten under året och har i konsensus prioriterat och följt verksamheten enligt den årliga aktivitetsplan som de upprättade vid årets första möte. Under 2009 har följande områden varit prioriterade enligt aktivitetsplanen:

- mångfald i programgenomförande,
- miljöutmaningarna,
- de underutnyttjade åtgärderna i axel 1 och 3,
- leader och
- ökad samverkan

Styrgruppen har under 2009 beslutat om totalt 19 aktiviteter som finansieras via de s.k. nätverkscheckarna. Dessa har prioriterats utifrån behoven av kapacitetsbyggande i programgenomförandet. En del av dessa aktiviteter utgörs av åtta checkar till inspiratörer hos olika aktörer inom nätverket. Inspiratörerna ska öka den egna organisationens förmåga att verka för målen med programmet samt öka samverkan med andra aktörer. Bland annat har det konstaterats att kommunerna borde engageras mer i programgenomförandet och därför har Sveriges kommuner och landsting i samarbete med Småkom (ett nationellt nätverk för små kommuner) haft två kommuninspiratörer verksamma inom ramen för nätverket. Sju av de s.k. nätverkscheckarna som styrgruppen beslutat om gäller konferenser och seminarier som initierats och genomförts av medlemsorganisationer. Det har bl.a. handlat om metoder för miljö- och resursmässiga bygdebanser, skärgårdsungdomar, integration, samverkan för naturturism och vandringsleder, m.m.

Därutöver har kansliet under 2009 arrangerat fem nationella nätverksträffar med teman så som gemensamma reflektioner om läget i programmet, utvärderingsmetoder och erfarenheter som är till nytta vid utformning av framtida landsbygdsprogram.

Sedan starten år 2007 har det genom nätverket genomförts ett femtiotal seminarier och konferenser med över 7000 deltagare. Dessa seminarier får överlag goda betyg avseende bredare erfarenhetsutbyte och spridning av information om programmet samt stärkt dialog mellan lokal, regional och nationell nivå.

Under 2009 har fyra nätverkscheckar beslutats av styrgruppen för internationellt erfarenhetsutbyte för LAG, vilket i praktiken innebär att LAG kan göra studiebesök för att ta del av goda exempel i andra länder och förbereda samarbetsprojekt inom något område. Under året har det europeiska nätverket tagit fart. Det kommer ofta förfrågningar om erfarenhetsutbyte inom olika ämnen och genom nätverkskansliet har kontakter kring frågor av olika slag kommit igång mellan enskilda medlemsorganisationer i nätverket och aktörer i andra medlemsländer. Två sådana exempel är att svenska experter från LRF och Skogsstyrelsen deltar i fokusgrupper inom europeiska nätverket om grön omsorg och skogen som resurs i lokal utveckling.

Jordbruksdepartementet bjöd in Landsbygdsnätverket att delta i Kick Off mötet för Priority Area 9 i oktober 2009 i Helsingfors. Inom Östersjöstrategins Priority Area 9 finns ett flaggskeppsprojekt med namnet "Sustainable Rural Development". Både Sverige och Polen är utnämnda till lead partners för detta flaggskeppsprojekt. Mot bakgrund av medverkan i mötet i Helsingfors och ämnesområdet landsbygdsutveckling, fick nätverket i uppgift att fungera som den svenska lead partnern.

Tillsammans med representanter från det polska Jord- och landsbygdsministeriet har Landsbygdsnätverket genomfört en enkät för att få förslag på viktiga tematiska områden att belysa i ett flaggskeppsprojekt om hållbar landsbygdsutveckling från förvaltningsmyndigheter och landsbygdsnätverk i alla medlemsstater runt Östersjön. Resultaten av denna enkät bildade underlaget för en diskussion vid det andra mötet för Priority Area 9, som arrangerades i Helsingfors i slutet av januari 2010. Vid mötet bestämde de inblandade parterna att inskränka ämnesområdet till att fokusera på "Ungdomar på landsbygden" och "Hur ett innovationsvänligt klimat kan skapas på landsbygden".

En andra enkät är utskickad till Landsbygdsnätverken, deras leadergrupper och till förvaltningsmyndigheterna för landsbygdsprogrammen för att få fram goda exempel på existerande lokala, regionala, nationella och transnationella initiativ på de två teman. Resultaten av denna enkät diskuterades på ett möte med de nordisk-baltiska landsbygdsnätverken i slutet av april 2010 i Lettland.

Under Landsbygdsriksdagen i Sunne 5-9 maj 2010 kommer frågan att diskuteras vidare. Förhoppningen är att finna ett antal goda exempel på initiativ som kan knytas ihop i flaggskeppsprojektet. Det kan finnas möjligheter att "uppgradera" projekten till transnationella projekt via gemensamma konferenser och andra aktiviteter inom landsbygdsprogrammet eller i andra sammanhang.

Eftersom både ungdomsfrågor och innovationer nämns i många olika sammanhang i Östersjöstrategin är det också viktigt att hålla en god kommunikation med andra aktörer inom strategin och i de olika program som finansierar sådana satsningar.

Andra exempel på aktiviteter som nätverket har genomfört under 2009 är tre virtuella tankesmedjor där över 150 deltagare har fått möjlighet till erfarenhetsutbyte, utveckla samarbete och diskutera programgenomförandet.

Fyra tematiska arbetsgrupper har varit verksamma med att samla lärande metodexempel, sprida dessa och inspirera och motivera till metodutveckling och ökad förmåga bland olika aktörer i landsbygdsutveckling.

Bland annat har tematiska arbetsgruppen för jämställdhet tagit fram ett inspirations- och diskussionsmaterial. Detta finns tillgängligt på nätverkets webbplats och har laddats ner av över 300 användare. En annan mycket uppskattad aktivitet för att sprida inspirerande goda exempel är utdelningen av årets Ullbaggar inom sju kategorier. Länsstyrelserna och leadergrupperna har nominerat sina bästa satsningar och efter ett röstningsförfarande belönades dessa under 2009 års Landsbygds gala.

En broschyr på både svenska och engelska och filmer över de nominerade har tagits fram och spridits brett. Broschyren har spridits i 900 exemplar och filmerna har laddats ner av över 522 användare. Nätverkets vetenskapliga råd har träffats vid två tillfällen och vid dessa, men även däremellan, har man bland annat verkat för en ökad möjlighet till finansiering av tvärvetenskaplig forskning om landsbygdens utveckling. Landsbygdsnätverkets webbplats har fått ett utökat innehåll och servicen gentemot medlemmarna har därmed förbättrats.

Nyhetsbrevet, som alla kan prenumerera på via webbplatsen, har utkommit åtta gånger under året. En betydande del av aktiviteterna har inriktats på att stärka leader. En samverkansgrupp med ordförande och verksamhetsledare har inrättats. Mentorsprogrammet, som finns till för att överföra erfarenheter från Leader+ till nya leadergrupper, har fortgått under år 2009 och inom ramen för samma satsning har det genomförts regionala leaderträffar.

Företaget OpenEye Innovation Management AB har följt upp nätverkets verksamhet och i rapporten som lämnades i november konstateras att Landsbygdsnätverket har lyckats med mobilisering, kontaktskapande och med en bred verksamhet. Konsulternas rekommendation är att arbetet framöver fokuserar och fördjupar arbetet inom ett färre antal områden med sämre programgenomförande. Att nätverket jobbar mer med fördjupning av metodkunskaper och främjande av samverkan inom dessa mest behövande områden.

Kansliet är förlagt till Jordbruksverket och personalen har under 2009 bestått av en verksamhetsansvarig, en handläggare, en assistent, en webbredaktör/informatör samt en expert inom forskarsamverkan omfattande 0,25 årsperson. Två experter inom leader har upphandlats till storleksordningen 1,1 årsperson. Tidvis har även annan personal anlåtits för vissa specifika uppgifter inom kansliet.

I tabellen nedan redovisas Landsbygdsnätverkets utgifter för 2009 och i nästföljande tabell redovisas fördelningen mellan Inrättande och Drift samt Genomförande.

Landsbygdsnätverket utfall, tkr

Delpost	2009
Löner	2 459
Nätverkscheckar	4 507
Övrigt	6 518
Summa	13 484

Landsbygdsnätverket, fördelat på

Inrättande och drift samt Genomförande utfall, tkr

Delpost	2009	Andel, %
Inrättande och drift	2 379	17,6 %
Genomförande	11 105	82,4 %
SUMMA	13 484	100 %

I kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006, artikel 41.2 begränsas användningen av medel för Inrättande och drift till maximalt 25 % av nätverkets totala kostnader. I landsbygdsprogrammet är det fastställt att ca 15 mnkr av totalt 70 mnkr, dvs. 21 %, får användas för detta ändamål. 2009 har det utbetalda beloppet fördelats så att knappt 18 % avser Inrättande och drift och 82 % avser Genomförande. Utbetalningarna av nätverkscheckar ingår i Genomförande och uppgick till 4 507 tkr för 2009.

Övervakningskommitténs sekretariat

Omkring 1 173 tkr av utbetalningarna för övervakningskommitténs sekretariat avser lönekostnader. Merparten av detta avser sekretariatets personal men det ingår även lönekostnader för andra personer inom förvaltningsmyndigheten i de fall de utför arbetsuppgifter som hänförs till övervakningskommittén.

Detta gäller framför allt arbete som utförs inför kommitténs möten. Under posten Övrigt ligger bl. a. resekostnader och arrangemang av möten.

Övervakningskommitténs sekretariat utfall, tkr

Delpost	2009
Löner	1 173
Övrigt	237
SUMMA	1 410

Uppföljning och utvärdering

Arbetet med att hantera handlingar för utvärderingsändamål, såsom kopior på ansökningshandlingar, affärsplaner/projektplaner och slutrapporter, finansieras av TA-medel.

För att förbättra underlaget genomför Jordbruksverket en fördjupad undersökning till ca hälften av samtliga företagare som fått sin ansökan beviljad. LRF Konsult har på Jordbruksverkets uppdrag skött denna uppgiftsinsamling via särskilda för utvärderingen upprättade affärsplaner. För företagsstöd inom axel 3 har Jordbruksverket dock själva mer och mer tagit över den fördjupade uppgiftsinsamlingen.

Inom axel 2 går arbetet vidare med Ängs- och betesmarksinventeringen (se vidare i avsnitt 5.3.3.2). Redovisade kostnader avser till största delen ersättning för fältarbete utförda av länsstyrelserna, men också kostnader för ledning och samordning av verksamheten.

Kostnader i övrigt för axel 2 avser till stor del arbete med utveckling av det s.k. Farmland Bird Index. Detta index är centralt för att mäta effekterna av miljöinsatser enligt EU:s gemensamma indikatorer.

Kostnader för att ta fram baselineindikatorerna utgörs till stor del av uppföljning av jämförelsegrupper av jordbruksföretag, som ska ställas mot företag som fått stöd. Jämförelsegrupper används för att få fram effektindikatorer för vissa företagsgrupper.

Jordbruksverket har från slutet av 2009 fortlöpande levererat uppgifter till halvtidsutvärderingen. Arbetet med dessa leveranser finansieras också av TA-medel.

I tabellen nedan redovisas den totala användningen av TA-medel för uppföljning och utvärdering och i tabellen därefter specificeras posten övriga kostnader.

Uppföljning och utvärdering, utfall tkr

Kostnadspost	2009
Lönekostnader Axel 1, 3 och 4	3 772
Lönekostnader, IT-utveckling	815
IT-konsulter	3 747
Lönekostnader Axel 2	3 586
Ängs- och betesmarksinventering	3 558
Övrigt (spec. i tabellen nedan)	4 778
SUMMA	20 256

Uppföljning och utvärdering, övriga kostnader utfall 2009, tkr

Delpost	2009
Stöd till mindre gynnade områden	1 295
Baselineindikatorer	347
Omfattningsindikatorer	2 128
Forskningsuppdrag	484
Utvärderare	93
Modeller, utredningar	293
Övrigt (resor mm)	138
SUMMA	4 778

Införande och igångsättning av det reviderade landsbygdsprogrammet inför 2010

Delposten Införande och igångsättning av det reviderade landsbygdsprogrammet inför 2010 avser Jordbruksverket kostnader för det s.k. MUMS (Mat, Miljö, Utmaningar, Modularade Stöd) projektet d.v.s. information, regelverk, införande och IT-utveckling. Projektet beräknas vara klart i september 2010. IT-utvecklingen betraktas som en investering varför TA-medel kommer att belastas med avskrivningar fr.o.m. hösten 2010 t.o.m. 2015. Totalt beräknas projektet belasta TA-medel med 26 mnkr.

Införande och igångsättning av det reviderade landsbygdsprogrammet utfall, tkr

Delpost	2009
Löner	1 016
Övrigt	1 070
SUMMA	2 086

Förberedelse och igångsättning

Posten Förberedelse och igångsättning avser främst Jordbruksverkets kostnader för det s.k. Liv-projektet, dvs. utveckling av information, regelverk, rutiner och IT-stöd samt genomförande av landsbygdsprogrammet 2006-2007. Kostnader för LB skog avser utvecklingskostnader för de skogliga åtgärderna inom programmet. Även kostnader för Handdatorprojektet ingår till den del det berör miljöersättningarna i landsbygdsprogrammet. Detta projekt syftar till att förenkla kontrollarbetet genom att utveckla en applikation för handterminaler som ett stöd för länsstyrelsernas fältkontrollverksamhet. Analysverktyg DAWA avser kostnader för inköp och licenser m.m. av särskild programvara för att förenkla statistikuttag ur datalager. Av tabellen nedan framgår utgifterna för förberedelser och igångsättning specificerat på olika poster.

Förberedelse och igångsättning, utfall, tkr

Delpost	2009
Livprojektet	7 139
LB Skog	372
Handdatorprojektet	136
Analysverktyg DAWA	747
SUMMA	8 394

Kostnader för arbete med blockdatabasen

Kostnader för arbete med blockdatabasen avser blockinventeringsprojektet. Genom uppdatering av blocken får brukarna mer korrekta arealer att använda vid ansökningar av stöd. Den totala kostnaden uppgår tom 2009 till 227 mnkr varav 17,9 mnkr har belastat TA-medel.

Kostnader för arbete med blockdatabasen utfall, tkr

Delpost	2009
Löner	397
Övrigt	17 503
SUMMA	17 900

6.3.1.2 Länsstyrelserna

I regleringsbrevet för 2009 avseende Jordbruksverket fastställdes att länsstyrelserna får disponera högst 98 mnkr för genomförande av landsbygdsprogrammet i syfte att få till stånd ett effektivt genomförande av programmet och minskade handläggningstider samt för merarbete med den nya definitionen av betesmark. Länsstyrelserna lämnade ett gemensamt förslag på hur medlen skulle fördelas per län. Denna fördelning har Jordbruksverket i enlighet med vad som anges i regleringsbrevet fastställt genom beslut.

Utbetalade TA-medel 2009, fördelat på länsstyrelse, tkr

Länsstyrelse	Totalt, tkr
AB Stockholm	2 291
C Uppsala	3 666
D Södermanland	3 086
E Östergötland	6 684

F	Jönköping	5 678
G	Kronoberg	4 408
H	Kalmar	7 214
I	Gotland	3 558
K	Blekinge	2 500
M	Skåne	12 057
N	Halland	4 708
O	Västra Götaland	19 036
S	Värmland	3 675
T	Örebro	2 500
U	Västmanland	1 757
W	Dalarna	2 552
X	Gävleborg	3 322
Y	Västernorrland	2 035
Z	Jämtland	2 222
AC	Västerbotten	2 480
BD	Norrbottn	1 975
Summa LST:		97 404 ¹

1. Inklusive utbetalade ersättningar som reglerats i början av år 2009 avseende kostnader för 2008.

6.3.1.3 Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen har under 2009 disponerat 6,1 mnkr i TA-medel för införandeprogrammet och programändringar inför 2010. (Se vidare avsnitt 3.3.2 ovan) Beviljade medel har huvudsakligen använts för lönekostnader avseende egen personal samt konsultinsatser.

Skogsstyrelsen utfall 2009, tkr	
Delpost	
Löner	2 956
Övriga direkta kostnader	3 144
SUMMA	6 100

6.3.1.4 Sametinget

Under 2009 har Sametinget disponerat 2,3 mnkr i TA-medel. Medlen har fördelats enligt följande: lönekostnader 73 % och övriga kostnader 27 %. En stor kostnadspost är fältkontrollerna för åtgärden värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötselområdena, då Sametinget behöver hyra in personal för att genomföra föreskrivna kontroller. Då brukarnas åtaganden oftast ligger i väglöst land krävs helikoptertransport, vilket också leder till fördyrade omkostnader.

6.4 Informationsåtgärder

Denna redovisning omfattar informationsinsatser som genomförts av förvaltningsmyndigheten samt av länsstyrelserna, Sametinget, Skogsstyrelsen samt av regeringskansliet.

6.4.1 Sammanfattning av informationsinsatser under 2009

Förvaltningsmyndigheten införde i samarbete med Landsbygdsnätverket under året ett nytt sätt att arbeta med analysmöten utifrån resultaten från de tankesmedjor som Landsbygdsnätverket ordnar. Detta för att fånga upp vad som behöver göras för att nå målen i programmet. Det är en hjälp i arbetet med att satsa på rätt informationsinsatser.

Jordbruksverket lanserade en helt ny webbplats. Den är målgruppsanpassad och lyfter möjligheter på landsbygden. Under året lanserades även en databas med landsbygdsprojekt på Jordbruksverkets webbplats. Databasen går även att nå från Landsbygdsnätverkets webbplats.

Till stor del har stödmyndigheternas planerade informationsinsatser genomförts. Precis som förra året skriver flera länsstyrelser att det är svårt att prioritera eller motivera ytterligare information när de har svårt att hinna handlägga de ansökningar som kommit in. Det upplevs ofta som en konflikt att informera mer när de vet att de har svårt att hinna med befintliga ansökningar. Trots detta har en stor mängd informationsinsatser av olika slag genomförts.

En erfarenhet från länsstyrelser är att om information som går ut är för allmän så kan det väcka intresse hos många som vill ha mer information. Myndigheten får lägga tid på att svara och skicka ut information. Sedan kan det trots allt visa sig att det är relativt få som söker stöd. En annan erfarenhet är att om inte informationen är rätt utformad för målgruppen man vänder sig till så når den inte fram.

Länsstyrelser betonar vikten av att utnyttja befintliga nätverk, partnerskap, andra myndigheter och andra strukturer som redan finns. Hit hör även samarbetet med andra enheter på den egna länsstyrelsen. Det är annars svårt att hinna med informationsarbetet.

Alla stödmyndigheter arbetar mer eller mindre med att ordna möten och sammankomster och med att informera vid arrangemang ordnade av andra. De flesta arbetar även med att utveckla sina webbplatser. Det är också vanligt med tidskrifter och med elektroniska nyhetsbrev.

Det görs fortfarande en hel del trycksaker som broschyrer, kurskataloger, flygblad och nyhetsbrev. Allt oftare görs kortfattade informationsblad för att inspirera eller broschyrer för att visa goda exempel.

Informationen till den stora målgruppen lantbrukare har fungerat som vanligt med direktutskick från förvaltningsmyndigheten och på andra väl etablerade sätt på länsstyrelserna.

Erfarenheterna så här långt har visat att det tar tid att nå ut till andra än de personer som stödmyndigheterna redan känner till. Det är därför viktigt att noga utforma informationsinsatserna efter den specifika målgruppen för att den ska nå fram. Många av myndigheterna har intensifierat detta arbete och arbetar mer och mer med riktad information till utvalda målgrupper eller till delar av målgrupper. En stor del av arbetet sker i samverkan med andra aktörer vilket är nödvändigt för att nå ut.

Insatserna har även ökat för att nå särskilt utpekade målgrupper som kvinnor, ungdomar och utlandsfödda svenskar. Detta arbete har kommit en bit på väg men här behövs ytterligare insatser. Många har nått ut till samsamarbetsorganisationer och andra aktörer men upplever att man ännu inte nått ut så bra till människorna som finns i målgrupperna.

Landsbygdsnätverkets tematiska arbetsgrupper för jämställdhet och integration har under året tagit fram informationsmaterial för att nå ut till såväl tjänstemän som stödsökande. En tematisk arbetsgrupp för ungdomsfrågor startades under 2009.

Många gånger nämns olika projekt, företag och händelser i media utan att det framgår att det finns kopplingar till landsbygdsprogrammet. Trots detta kan givetvis artiklarna och inslagen bidra till att uppnå målen med landsbygdspolitiken.

Alla leaderområden har nu beslutats. Utbildningen för hur man arbetar med leader har varit omfattande även under 2009.

Information om programmet till allmänheten och om EU:s roll har gjorts på förvaltningsmyndighetens och regeringskansliets webbplatser. Det är en hel del artiklar i lokala media om projekt och företagare som fått stöd i programmet. Dessa artiklar når även allmänheten. Det framgår dock inte alltid att pengarna kommer från just landsbygdsprogrammet. Däremot framgår det förstås att det är en lyckad satsning på landsbygden eller att en företagare har lyckats med sin verksamhet.

Det finns mycket att göra, inte minst när det gäller att knyta samman information från olika myndigheter och andra aktörer och att samverka på ett bredare sätt. Det saknas till exempel i flertalet fall fortfarande kopplingar mellan landsbygdsutveckling och regional utveckling på länsstyrelsernas gemensamma webbplats.

En vanlig synpunkt är också att det krävs fler målgruppsspecifika insatser. Till exempel kräver arbetet att nå utlandsfödda lite mer. Det finns dock många idéer och planer på aktiviteter som ännu inte genomförts.

6.4.2 Information och offentlighet

Arbetet med att föra ut landsbygdsprogrammet har följt kommunikationsplanen i Bilaga 8 i landsbygdsprogrammet.

Under 2009 fortsatte arbetet med att nå ut med programmet till potentiella stödmottagare (fas 1 enligt bilaga 8). I denna inledande fas har framför allt arbetet med att nå ut till nya målgrupper befunnit sig. Grupperna är stora och heterogena så även om man lyckas nå ut till vissa grupper så finns det många andra kvar att nå ut till.

Den största delen av informationsinsatserna 2009 har bestått i att ge fortlöpande information om möjligheter till dem som redan känner till programmet (fas 2 enligt bilaga 8).

Viss information om antal sökande, beviljade och utbetalda belopp samt om hur det går i programmet publiceras löpande på Jordbruksverkets webbplats (fas 3 enligt bilaga 8).

Regeringskansliet, förvaltningsmyndigheten, stödmyndigheter och Landsbygdsnätverket visar även upp goda exempel. Det är en viktig del av att visa hur programmet går på ett sätt som är lätt att ta till sig och som kan inspirera vidare.

Utöver det arbete som läggs ner på att marknadsföra stöden i programmet så görs även andra insatser för att uppmuntra till företagande och till landsbygdsutveckling. Hit hör till exempel information om matlandet Sverige och om främjande av hästföretagande.

En stor del av informationen går till samma målgrupper och budskapen är ganska lika och förstärker varandra. Det är ibland svårt att särskilja det som tillhör landsbygdsprogrammet men denna rapport innehåller så gott det går endast det som är direkt relaterat till programmet.

6.4.3 Budskapen förstärker varandra

År 2007 lanserade regeringen en livsmedelsstrategi för Sverige som en del av arbetet för att uppnå visionen om Sverige som det nya matlandet, som lanserades året efter. Målet är att skapa en långsiktigt hållbar utveckling av livsmedelssektorn som bidrar till ökad sysselsättning och fler företag i hela Sverige. Livsmedelsstrategin syftar till att stärka livsmedelsbranschens konkurrenskraft, underlätta företagande och bidra till tillväxt i hela livsmedelskedjan och på så sätt skapa fler arbetstillfällen. Fokus ligger på ett enhetligt angreppssätt.

År 2008 lanserade regeringen visionen om att Sverige ska bli Europas nya matland. För att nå visionen har regeringen gjort en handlingsplan med ett antal mål som visionen ska leda till. Ett viktigt instrument för att nå målen är landsbygdsprogrammet med de finansieringsmöjligheter som finns där. Genom en omfördelning av pengar i landsbygdsprogrammet har regeringen avsatt 160 mnkr för satsningar som ska bidra till att göra Sverige till det nya matlandet. Det finns också andra pengar inom landsbygdsprogrammet som kan användas till satsningar med koppling till mat och måltid. Tillverkning av mat och olika typer av turistaktiviteter är exempel.

6.4.4 Mål för informationen

Det övergripande målet har fortfarande varit att potentiella stödmottagare ska göras medvetna om att programmet finns och vad det innebär för möjligheter för dem. Informationsinsatserna ska vara ett medel för att nå målen med landsbygdspolitiken.

Inom axel 1 och framför allt inom axel 3 har målet varit att få fler stödmottagare medvetna om vilka möjligheter som finns och att få kännedom om att de kan dra nytta av programmet för sin verksamhet.

Målet för insatserna inom axel 2 som riktar sig till den stora och väl definierade målgruppen lantbrukare har varit att mottagarna ska vara trygga i vad åtgärderna innebär och uppmuntra fler av dem att ansluta sig till stödformerna i det nya programmet. Framför allt att få fler att ansluta sig till mindre utnyttjade stödformer.

Syftet med information om leader under denna period har varit inriktad på att få alla LAG att bilda leaderområden och att få dem godkända samt att de ska komma igång med arbetet. En viktig del i detta arbete har varit att även utbilda länsstyrelsens leaderhandläggare vilka jobbar direkt med förvaltningsmyndighetens leaderkansli.

Mål för information till allmänheten är att ge en god information om syftet med programmet och hur det fortskrider samt visa vilka möjligheter som finns på landsbygden.

6.4.5 Hur långt har vi i Sverige kommit i informationsarbetet

Arbetet delas in i tre faser. Delvis går de omlott. Så här långt bedömdes informationsinsatserna ha kommit i slutet av 2009.

6.4.5.1 Fas 1–Informera om det nya programmet

Fas 1 är en inledande fas för att mottagarna ska göras medvetna om att programmet finns och vad det innebär.

Informationen om vissa stöd befinner sig till viss del fortfarande i denna fas. Det gäller stöd till samarbete för att initiera nya produkter, processer och tekniker (124), infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning (125), förnyelse och utveckling i byarna (322) och bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet (323). Det är stödformer med mer komplicerade regler och lite svårare att nå ut med. Därför har utbildning av handläggare ingått som ett led i att få ut informationen till målgruppen.

I fas 1 befinner sig även insatser inom de nya utmaningarna.

Dessutom är arbetet med att nå nya målgrupper fortfarande till stor del i fas 1. Det gäller framför allt informationen till utlandsfödda svenskar. Trots att en hel del insatser görs så är de nya målgrupperna stora och heterogena och det förefaller sannolikt att en viss del av informationsarbetet kommer att befinna sig i fas 1 under hela programperioden.

Arbetet med leader har till viss del varit i fas 1. Det gäller den tredjedel av alla leaderområden som inte bildades förrän under 2009.

Flera länsstyrelser skriver att vissa typer av regionalt prioriterade ersättningar (Utvald miljö) fortfarande är i fas 1.

Skogsstyrelsen gjorde en utvärdering i slutet av året som visade att informationen om programmet nått ut till knappt hälften av markägarna. Arbetet inom fas 1 fortsätter därför. I avsnitt 5.3.3.1 finns en beskrivning av utvärderingen.

6.4.5.2 Fas 2–Fortlöpande information om möjligheter och regler till dem som känner till programmet

Under fas 2 ges fortlöpande information om möjligheter och regler till dem som känner till programmet. Större delen av insatserna till traditionella målgrupper som lantbrukare befann sig vid 2009 års slut i fas 2. Bland turistföretag och inom livsmedelsförädlingen är också programmet relativt känt och insatserna är till största delen inom fas 2. Det gäller även till större delen leader som nu är igång över hela landet.

Skogsstyrelsens information är till stor del inom fas 2. Även Sametingets information är i fas 2.

6.4.5.3 Fas 3–Informera om resultatet av programmet

I tredje fasen rapporteras resultatet av landsbygdsprogrammet. På förvaltningsmyndighetens webbplats publiceras regelbundet statistik om hur programmet utvecklas samt goda exempel på olika företagssatsningar och projekt. Den databas med landsbygdsprojekt som under året lanserades på Jordbruksverkets och Landsbygdsnätverkets webbplatser hjälper också till att visa vad som har gjorts och vart pengarna har gått.

Landsbygdsnätverket ordnade en Landsbygds gala med prisutdelning med syfte att visa aktiviteter på landsbygden som bidrar till målen i det svenska programmet, att visa goda exempel och visa hur pengarna i programmet används. Information om dessa goda exempel har även spridits via media, via filmer och en broschyr samt på Landsbygdsnätverkets webbplats.

Även på andra sätt lyfts resultaten av vad pengarna i programmet har använts till, exempelvis ordnade förvaltningsmyndigheten en träff för projektägare inom småskalig livsmedelsförädling där deltagarna berättade om resultaten i sina projekt för varandra.

Många länsstyrelser arbetar med att visa resultatet av programmet, oftast genom att visa goda exempel på vad man uppnått i olika projekt eller med olika investeringar. Det görs på olika sätt, på webbplatser, i tidskrifter, i nyhetsbrev och i pressmeddelanden.

En del rapporteras via partnerskapen samt vid andra sammankomster om landsbygdsprogrammet. Information om resultaten är en viktig del av informationen för att hålla kvar och öka intresset för programmet. Media lyfter också upp goda exempel men ofta syns inte kopplingen till landsbygdsprogrammet.

6.4.6 Målgrupper

Tidigare analyser av målgrupper som har gjorts fungerar fortfarande bra att arbeta med även om det nu ofta satsas på att rikta insatser ytterligare till mer specifika målgrupper där man inte nått fram så bra. Primära målgrupper är som tidigare potentiella stödmottagare. Hit hör lantbrukare och andra företagare på landsbygden. Det krävs större insatser för att nå de senare. I Uppsala län har länsstyrelsen satsat på att öka informationsinsatserna i de delar av länet som har få ansökningar från olika målgrupper.

Målgrupperna för landsbygdsprogrammet är dock många och spridda. De nya breddade målgrupperna är betydligt mer heterogena och svårare att nå. Det är viktigt att tänka i nya banor som länsstyrelsen i Västmanland skriver. Det är svårt att hitta rätt kanaler och forum för att nå vissa grupper.

Det finns också en del svårigheter med att till exempel arbeta för ökad integration på landsbygden när de utlandsfödda huvudsakligen bor i större städer. Det är då inte alltid möjligt att satsa pengar från landsbygdsprogrammet på aktiviteter för att nå dessa.

Ett sätt att nå ut är via Landsbygdsnätverket som idag består av ett hundratal medlemsorganisationer som arbetar med olika inriktning. Dessutom ingår alla Sveriges leadergrupper i nätverket. Med hjälp av Landsbygdsnätverkets nätverkscheckar har medlemmarna via träffar och inspiratörer spridit information om landsbygdsprogrammet till delvis nya målgrupper.

Målgrupper som kräver särskilda informationsinsatser är kvinnor, ungdomar och svenskar med utländsk bakgrund. Under året har förvaltningsmyndigheten skrivit rapporter om såväl kvinnligt företagande som mångfald. Landsbygdsnätverket har tagit fram utbildningsmaterial om jämställdhet. Detta kommer förhoppningsvis vara en bra hjälp i arbetet med att öka jämställdheten. Landsbygdsnätverket har även låtit ta fram en rapport om hur vi bättre kan integrera utlandsfödda svenskar på landsbygden.

Landsbygdsnätverket har tematiska arbetsgrupper för integration, jämställdhet och unga på landsbygden som arbetar aktivt för att information om landsbygdsprogrammet ska spridas så att dessa målgrupper särskilt beaktas.

Förvaltningsmyndigheten har gett i uppdrag åt ett företag att genomföra ett antal fokusgrupper med förortsungdomar och landsbygdsbor med syfte att genom dialog få en uppfattning om deras inställning till varandra och vilken bild de har av framtidens landsbygd. Resultatet och ett antal förslag på hur man kan gå vidare finns presenterat i en rapport, Cash, kollo eller kompisar – så lockar vi miljonprogrammets entreprenörer till landsbygden. Denna rapport ska lanseras och spridas till olika målgrupper. Med hopp om att olika aktörer kan ta på sig och gå vidare med några av förslagen kommer förvaltningsmyndigheten även att bjuda in till ett dialogseminarium kring dessa.

Förvaltningsmyndigheten har sedan många år arbetat aktivt med att förenkla texter och med att skriva viss information på så kallad lättläst svenska. Detta för att kunna nå fram till alla individer i varje målgrupp. Även ovana läsare ska kunna ta till sig informationen. Detta gäller såväl tryckt material som texter på webben. Alla texter på Jordbruksverkets webbplats skrevs om helt under 2009.

Informationen till andra aktörer är fortfarande viktig även om de inte är stödmottagare. Det gäller exempelvis länsstyrelser, konsulter, andra myndigheter, kommuner och landsting samt intresseorganisationer, branschorganisationer och ideella föreningar. Dessa är viktiga för vidare spridning av information till de primära målgrupperna. Kunskap om landsbygdsprogrammet kan även vara viktig för deras egen verksamhet. Partnerskapet är också en hjälp att nå ut på ett bättre sätt. På samma sätt används Landsbygdsnätverket för att nå ut vidare och för att få ökad samverkan. Landsbygdsnätverket är ett forum för dessa parter att mötas, samverka och utbyta erfarenheter med varandra.

6.4.7 Aktiviteter personlig kommunikation

Personlig information har givits vid många olika tillfällen när stödmyndigheterna har medverkat eller samverkat med andra aktörer vid mässor, seminarier, informationsmöten och utbildningar. Ofta är det andra aktörer som har genomfört denna typ av aktiviteter men stödmyndigheterna har deltagit aktivt på olika sätt.

6.4.7.1 Förvaltningsmyndigheten

- I samarbete med Landsbygdsnätverket ordnade förvaltningsmyndigheten konferensen Kreativ landsbygd 4–5/2 2009. Konferensen handlade om företagande och nytänkande på landsbygden och om att visa hur man kan använda åtgärderna i landsbygdsprogrammet för att stödja det kreativa och innovativa entreprenörskapet. Konferensen vände sig till intresseorganisationer, myndigheter, kommuner och aktörer som arbetar med landsbygdsutveckling, sammanlagt var det cirka 800 deltagare. Jordbruksministern invigde konferensen och Lars Hoelgaard från EU-kommissionen medverkade också.
- Stödet om biogasproduktion lanserades på den stora fältmässan för lantbrukare, Borgebydagarna 30/6–1/7 2009. Andra möjligheter att få stöd för förnybar energi inom landsbygdsprogrammet lyftes också. Det var nästan 12 000 besökare på mässan.
- Förvaltningsmyndigheten har deltagit på två olika hästmässor, två matmässor samt flera andra mässor om till exempel turism, nyföretagande och kvinnors företagande. Vid dessa har möjligheterna inom landsbygdsprogrammet varit ett av budskapen. Förvaltningsmyndigheten var också med under den så kallade Almedalsveckan i Visby i juli där politiker, intresseorganisationer, företag, media och allmänhet träffas på ett informellt sätt.
- Förvaltningsmyndigheten i samarbete med Landsbygdsnätverket har ordnat utbildningar och så kallade dialogforum för medarbetare på länsstyrelserna, LAG, Skogsstyrelsen och Sametinget. Exempel på teman som tagits upp är samhälls-entreprenörskap samt att möta nya entreprenörer. Dessa utbildningar är ett led i att stärka de tjänstemän som arbetar med landsbygdsprogrammet så att de kan föra ut dess budskap på ett bättre sätt.
- Förvaltningsmyndigheten har även varit med på seminarier, kurser och andra sammanhang som ordnats av andra aktörer, som seminarieledare eller föredragshållare men även som deltagare. Allt för att sprida budskapen om möjligheterna i landsbygdsprogrammet för landsbygdens befolkning och för företagare

- Förvaltningsmyndigheten ordnade även en årligt återkommande näringslivsdag. Syftet är att ge tidig information om kommande förändringar. Det är främst organisationer inom jordbrukssektorn som deltar. De blir då förberedda på de förändringar som kommer och kan ge bättre service till kunder och medlemmar, det vill säga de som söker stöd genom landsbygdsprogrammet.
- För att underlätta uppstart och genomförande av leader ges utbildning i tre steg. Delar av utbildningen är obligatorisk för leaderkontorens administrativa personal, verksamhetsledare och LAG-ordförande. Under 2009 genomfördes utbildningar vid 16 tillfällen. Totalt har 304 personer gått de tre grundutbildningarna. Dessutom har tre kurser hållits för att utbilda leaderhandläggare på länsstyrelserna. Förvaltningsmyndigheten har också medverkat med kompetensutveckling på regionala leaderkonferenser och nätverksträffar vid ytterligare 18 tillfällen. Utöver dessa insatser har informations- och utbildningsmaterial tagits fram för att underlätta genomförandet och stärka måluppfyllelsen i programmet.

6.4.7.2 Landsbygdsnätverket

- Landsbygdsnätverket har arbetat aktivt för att i samverkan med medlemsorganisationer och Jordbrukverket föra ut budskapen om programmet och försöker tillsammans hitta nya sätt att nå ut till de målgrupper som är svårast att nå. Ett exempel är de nätverksträffar för nätverkets medlemmar och leadergrupperna som ordnades i samband med Landsbygdsgalan i september. Där diskuterades bland annat olika frågor om landsbygdsprogrammets genomförande.
- Landsbygdsnätverket ordnade en större leaderträff under våren för att LAG och andra engagerade inom leader skulle kunna träffas och utbyta erfarenheter med varandra bland annat om hur landsbygdsprogrammets pengar ska användas på bästa sätt.
- Landsbygdsnätverket ordnade en stor Landsbygds gala i september med 300 deltagare. Vid galan delades priser ut, så kallade Ull-baggar, till sju kategorier av verksamhet för att visa de aktiviteter som finns på landsbygden och som bidrar till målen i det svenska landsbygdsprogrammet. Syftet med priserna är att visa goda exempel och hur pengarna i programmet används, skapa uppmärksamhet för programmet samt ge inspiration till andra aktörer.
- Ett stort antal andra träffar har också ordnats, dels av medlemmarna med hjälp av nätverkscheckar men även av Landsbygdsnätverkets kansli.

6.4.7.3 Andra stödmyndigheter

- Länsstyrelserna, Skogsstyrelsen och Sametinget har ordnat många olika aktiviteter. De har hållit i och deltagit i konferenser och möten med så olika deltagare som potentiella stödsökande, ungdomar, skolor, högskolor, LAG, kommuners näringslivsutvecklare, regionförbund, handelskammare, Almi, konsulter, bankfolk, resurscentra för kvinnor, bygderörelser och lokala utvecklingsgrupper. Detta är endast några exempel. I regel har mötena hållits i samverkan med andra aktörer, både med andra organisationer och med myndigheter.
- På samma sätt som tidigare har stödmyndigheterna hållit kurser för olika målgrupper. Ämnena har varierat, från kurser om skötsel av ängar till kurser om entreprenörskap och turism.

- Det finns många exempel på att det är effektivt att nyttja andra för att berätta om möjligheterna i programmet. Här har man haft hjälp av partnerskapet, andra nätverk i länen, andra kontakter med nyckelpersoner och vid möten av annat slag, t.ex. frukostmöten. Ett exempel är Länsstyrelsen i Stockholms län som tillsammans med de andra länen i samverkansregionen ordnade ett seminarium för rådgivare och länsstyrelsepersonal. Ett annat är Länsstyrelsen i Kronobergs län som till stor del marknadsfört landsbygdsprogrammet inom ramen för länets projekt för kompetensutveckling. I Kalmar län åkte länsstyrelsen på turné till länets alla kommuner något som ledde till finansiellt stöd till en projektresurs för att öka deltagandet från kommunens invånare och företag. Även i Jämtlands län genomfördes en informationsturné, ”Kraftsamling Jämtland”, som riktade sig till länets företagare. Flera organisationer deltog och i varje kommun hölls välbesökta träffar om möjligheter till stöd och kompetensutveckling för företagare.
- Skogsstyrelsen har tillsatt en kontaktperson per län för att svara för olika regionala kontakter om landsbygdsprogrammet. Kontaktpersonen har varit viktig för det externa arbetet och för kontakter med länsstyrelser och andra men också för arbetet med att engagera egna medarbetare i den nya verksamheten som programmet är för Skogsstyrelsen.

6.4.7.4 Regeringskansliet

- Jordbruksminister Eskil Erlandsson reser runt mycket i landet och diskuterar landsbygdsprogram och matfrågor. Här är hans egna ord ”För mig är det otroligt viktigt att pengarna i landsbygdsprogrammet verkligen används till att skapa jobb och tillväxt på landsbygden. Jag vill se fler kreativa entreprenörer på landsbygden och här kan landsbygdsprogrammet vara ett smörjmedel för att få igång verksamhet.” Budskapet har upprepats i många sammanhang. Även budskapet om Sverige som det nya matlandet har tagits upp vid många tillfällen.

6.4.8 Aktiviteter elektronisk kommunikation

- Förvaltningsmyndigheten började utnyttja Twitter för frågor som har med företagande på landsbygden att göra. Jordbruksverket fick mycket positivt gensvar i media som den första svenska myndigheten på Twitter. Det har varit på försök och en utvärdering har varit positiv även om den också pekar på delar som bör vidareutvecklas. Förvaltningsmyndigheten utarbetar nu en strategi för att använda sociala medier som alternativ eller kompletterande kanal. Landsbygdsfrågor lämpar sig väl för dessa kanaler. Även Landsbygdsnätverket har börjat använda Twitter.
- Webben är förvaltningsmyndighetens huvudkanal. I september 2009 lanserade Jordbruksverket en ny mer målgruppsanpassad webbplats, www.jordbruksverket.se. Via en flik som heter Möjligheter på landsbygden finns en ingång för att inspirera och visa på möjligheter. Den vänder sig främst till landsbygdsföretagare och andra som är engagerade i landsbygden. Den grupp som letar stöd hittar in via fliken Stöd. Arbetet med den nya webbplatsen har genomförts av att den ska vara kundanpassad till de prioriterade målgrupperna, där landsbygdsföretagare (inklusive lantbrukare) är den viktigaste gruppen. Alla texter har skrivits nya eller skrivits om helt och hållet med ett enkelt språk.
- Andra nyheter under året på Jordbruksverkets webbplats är den databas med landsbygdsprojekt som lanserades som en e-tjänst samt den fullständiga kartan över alla leaderområden i Sverige.

- På Jordbruksverkets webbplats finns omfattande information samlad. Det går att hämta blanketter, anvisningar och broschyrer. På webbplatsen publiceras webbnyheter. Det finns länkar till EU:s webbplats och till regeringskansliets samt till andra stödmyndigheter. Det är också möjligt att prenumerera på elektroniska nyhetsbrev. Även de andra stödmyndigheterna utnyttjar sina webbplatser på samma sätt. På länsstyrelsernas gemensamma sidor saknas dock fortfarande kopplingar mellan regional utveckling och landsbygdsutveckling, det är möjligt att det saknas på enskilda länsstyrelsernas sidor också.
- Inte bara förvaltningsmyndigheten utan även de flesta andra myndigheter arbetar med att förbättra sina webbplatser och med att uppdatera dem kontinuerligt. På många myndigheter arbetar man också med att visa upp goda exempel i artiklar eller i broschyrer på webbplatsen. Norrbottens och Västerbottens län samarbetar via Gröna Navet, en samordning av utbildning för gröna näringar i länen. Gröna Navets webbplats ger samlad och lättillgänglig information om kompetensutveckling av olika slag.
- Ett elektroniskt nyhetsbrev om stöd till landsbygden ges ut av förvaltningsmyndigheten varannan vecka. Under 2009 gavs totalt 21 nyhetsbrev ut och i de flesta av dem fanns någon nyhet relaterad till programmet. Flera andra stödmyndigheter arbetar också med nyhetsbrev.
- Flera länsstyrelser utnyttjar också elektroniska nyhetsbrev.
- Landsbygdsnätverket har en egen webbplats för information till Landbygdsnätverkets medlemmar samt till press och media. På webbplatsen finns bland annat information om initiativ till samarbetsprojekt mellan leadergrupper i Europa. Landsbygdsnätverket har även satsat på rörlig bild på webbplatsen. Där finns flera filmer som går att ladda hem, exempelvis om nominerade till Landsbygdsgalan, dokumentation från konferenser och utbildningsfilmer.
- Landbygdsnätverket ger ut ett elektroniskt nyhetsbrev varje månad till medlemmar och andra prenumeranter. Varje nummer har ett tema med koppling till landsbygdsprogrammet. Nyhetsbrev går även att hämta från webbplatsen liksom information om alla de träffar och andra aktiviteter som pågår inom ramen för Landbygdsnätverkets verksamhet.

6.4.9 Aktiviteter direktkommunikation

- Förvaltningsmyndigheten har gjort sitt årligt återkommande direktutskick per post av broschyrer och ansökningshandlingar till cirka 88 000 företag. Detta så kallade SAM-utskick skickas ut till alla Sveriges lantbrukare och vissa markägare, till dem som har sökt något arealbaserat stöd eller registrerat sig som nya intressenter. Här finns samlad information om såväl ansökan om gårdsstöd som ansökan för miljöersättningar och regionala stöd. Här finns en översiktsbroschyr där alla stödformer presenteras, även de som handläggs på Skogsstyrelsen och Sametinget. Skogsstyrelsen har särskilt betonat nyttan av att kunna utnyttja denna effektiva kanal samtidigt som de också har blivit inspirerade av förvaltningsmyndighetens arbete med att utveckla innehållet på lättläst svenska.
- Direktutskick med post skickades även till dem som tidigare sökt stöd för utrotningshotade husdjursraser.

- Andra stödmyndigheter har också gjort direktutskick till utvalda grupper, i regel till tidigare kända kunder. I Östergötlands län har man till exempel satsat på flera direktutskick till lantbrukare som skulle kunna utnyttja specifika åtgärder i Utvald miljö som bete och slåtter på svårtillgängliga platser, bränning och särskild höhantering. I arbetet med restaurering av alléer sökte de fram värdefulla alléer via GIS-skikt och skickade därefter ut riktad information om möjligheterna. I Örebro län har adresser köpts från SCB:s företagsregister för att nå ut till registrerade företag med hästverksamhet.
- Landsbygdsnätverket har varje vecka direktkontakt med medlemsorganisationerna via direktutskick per e-post.

6.4.10 Aktiviteter masskommunikation

- Annonser och pressmeddelanden har använts av de flesta stödmyndigheterna. Pressmeddelanden och webbnyheter har lett till inslag i lokala tidningar, tv och radio. Regeringskansliet har skickat ut cirka 10 pressmeddelanden relaterade till landsbygdsprogrammet och 20–30 pressmeddelanden med mycket närliggande ämnen som mat och häst. Förvaltningsmyndigheten skickade ut cirka 40 pressmeddelanden med anknytning till landsbygdsprogrammet. Det är fler än året innan.
- Skogsstyrelsen har informerat via sin tidning SkogsEko som har en upplaga på 260 000 exemplar. Förutom annonsering har de gjort en särskild bilaga med tema landsbygdsprogrammet där de med positiva exempel inspirerar och väcker intresse hos läsarna.
- Länsstyrelsen i Västra Götaland skriver om den positiva mediebevakning som blivit när länsstyrelsen varit med vid invigning av anläggningar som har delfinansierats av landsbygdsprogrammet.
- Jordbruksverket har analyserat hur mediebilderna under 2009 ser för landsbygdsutveckling kopplat till Jordbruksverket. Analysen bygger på artiklar i ett urval av rikstäckande dagstidningar samt några regionala tidningar. Enligt analysen är fokusområdet Tillväxt på landsbygden det område som det är mest positiva artiklar om jämfört med andra av Jordbruksverkets fokusområden. Det upptar cirka en tiondel av medieutrymmet för Jordbruksverkets fokusområden. Liksom tidigare handlar publiciteten mycket om olika typer av stödåtgärder där EU-stöd spelar en framträdande roll. Andelen proaktiv publicitet har minskat något sedan 2008.
- Landsbygdsnätverket har gjort en handfull pressutskick under 2009 av vilka utskicket om vinnarna av Ull-baggarna gav bäst publicitet i media, framför allt i lokalpress runt om i landet.

6.4.11 Information till allmänheten

- Främst är det regeringskansliet med Jordbruksdepartementet som informerar allmänheten om landsbygdsprogrammet. De gör det främst på sin webbplats och genom pressmeddelanden. Genom pressmeddelanden och besök ute i landet genereras artiklar i lokala media. Jordbruksdepartementet har även tagit fram trycksaker.
- Även förvaltningsmyndigheten och stödmyndigheterna informerar allmänheten på sina webbplatser. Förvaltningsmyndigheten har till exempel en sida på webben om Övervakningskommitténs arbete. Här finns material från mötena tillgängligt för alla.
- De insatser som nämns i avsnitten om elektronisk kommunikation och om masskommunikation når också allmänheten.

7 Deklaration om överensstämmelse med gemenskapspolitiken i fråga om stödet

7.1 Konkurrensregler och statsstöd

Frågan om tillämpningen av landsbygdsprogrammet överensstämmer med EU:s konkurrensregler och regler för statsstöd blir särskilt tydliga ifråga om stöd som lämnas för verksamheter utanför jordbrukssektorn, dvs. främst stöden inom axel 3 och 4. Enligt landsbygdsprogrammet ska de stöd som hamnar utanför jordbrukssektorn prövas i enlighet med regelverket för försumbart stöd (de minimis).

När det gäller åtgärder inom axel 2 förekommer i vissa fall ytterligare nationell finansiering i form av s.k. top up-stöd, som är notifierade hos kommissionen.

Rutiner och instruktioner som säkerställer en korrekt hantering av regelverken för konkurrens och statliga stöd finns tillgängliga för alla stödhandläggare via det IT-baserade handläggarsstödet. Kontroller av att hanteringen är korrekt sker i samband med handläggning inför utbetalning liksom vid den centrala kontroll som förvaltningsmyndigheten utför genom besök s.k 885-besök hos de myndigheter som handlägger stöden.

7.2 Offentlig upphandling

Offentlig upphandling enligt gemenskapsreglerna är inom ramen för landsbygdsprogrammet främst aktuell när det gäller kompetensutveckling som berörda myndigheter handlar upp hos olika utbildningsföretag. Vissa stödmottagare inom framförallt axel 3 och 4 är vidare skyldiga att genomföra offentlig upphandling om stödet överstiger ett visst belopp.

De s.k. LAG-grupperna inom leader omfattas av LOU – lagen om offentlig upphandling (2007:1091) och ska därmed tillämpa offentlig upphandling. Detta blir aktuellt om LAG själva genomför projekt. Varje LAG har dessutom undertecknat ett avtal där de bl.a. förbinder sig att följa LOU, lagen om offentlig upphandling. För att säkerställa att hanteringen sker på ett tillförlitligt sätt, har Jordbruksverket utarbetat en central vägledning som finns tillgänglig för LAG-grupperna.

7.3 Miljöskydd och miljöförbättringar

De bestämmelser om miljöskydd och miljöförbättringar som framgår av EU:s regelverk är antingen direkt tillämpliga eller har införlivats i svenska miljöförfattningar. Vid stödansökningar som avser insatser som har miljöpåverkan erfordras i tillämpliga fall tillstånd enligt miljöbalken (1998:808). I vissa fall ska också samråd ske med de ansvariga myndigheterna enligt miljöbalken. Vidare måste enligt rådsförordningen 1698/2005 om stöd för landsbygdsutveckling vissa tvärvillkor med koppling till miljön vara uppfyllda för att stöd ska betalas ut.

7.4 Jämställdhet och icke-diskriminering

Ökad jämställdhet mellan kvinnor och män och integration är viktiga utvecklingsfrågor för landsbygden och lantbruket. Såväl ökad jämställdhet som integration är horisontella (tematiska) prioriteringar i den svenska nationella strategin och i programmet för landsbygdsutveckling. Målsättningen är att dessa prioriteringar ska omfatta hela processen, d.v.s. utformnings-, genomförande-, övervaknings- och utvärderingsfaserna, och vara ett perspektiv som finns med i samtliga delar av programmet. Jämställdhet och integration ska beaktas i de regionala och lokala strategierna för genomförande av landsbygdsprogrammets åtgärder.

I samband med uppdateringen av de regionala genomförandestrategierna under 2009, till följd av hälsokontrollen och de nya utmaningarna, har Jordbruksverket begärt att länsstyrelserna skulle se över och komplettera sina regionala genomförandestrategier avseende jämställdhet och integration. Vid genomgången och granskningen av de uppdaterade regionala genomförandestrategierna fann Jordbruksverket bland annat att:

- De vanligaste avsnitten där jämställdhet behandlas är strategi, mål och prioriteringar. Dessa avsnitt utgör kärnan i strategierna.
- Det är också vanligt förekommande att jämställdhet behandlas i avsnitten om nulägesbeskrivning och analys samt åtgärder inom kompetensutveckling. I avsnittet om nulägesbeskrivning och analys är det vanligt att det finns en specifik lite längre text om jämställdhet.
- I mer än hälften av strategierna finns jämställdhet med i den övergripande prioriteringen. De strategier som inte har med jämställdhet bland de övergripande prioriteringarna har oftast valt att istället ta med jämställdhet under avsnitten för axel 1, 3 och/eller 4. Fem strategier har inte med jämställdhet vare sig i den övergripande prioriteringen eller bland prioriteringarna på axelnivå.
- Inga strategier berör jämställdhet i avsnittet om informationsåtgärder. Inte heller har någon av strategierna något om jämställdhet i avsnitten om organisation och utbildning.
- Det vanligaste avsnittet där integration behandlas är i avsnittet om nulägesbeskrivning och analys. Ungefär hälften av strategierna har med integration i detta avsnitt. Generellt handlar det om en längre text, ofta kompletterad med statistik över nuläget i länet.
- Det är också vanligt förekommande att integration behandlas i avsnittet om strategi och mål. I avsnittet är det oftast generella skrivningar om integration, ibland med hänvisning till nationella mål om integration. En strategi har även inkluderat informationsåtgärder i detta avsnitt.
- I sex strategier finns integration med i den övergripande prioriteringen. De strategier som inte har med integration bland de övergripande prioriteringarna har ofta valt att istället ta med integration under avsnitten för prioritering av axel 1 och/eller 3. Ingen strategi innehåller text om integration i avsnittet om prioritering av axel 4. Fem strategier har inte med integration vare sig i den övergripande prioriteringen eller bland prioriteringarna på axelnivå.
- Totalt femton strategier innehåller prioriteringar på axel 1 och 3. För axel 1 berör 5 av 7 prioriteringar specifikt startstödet (112). För axel 3 berör 2 av 8 prioriteringar specifikt förnyelse och utveckling i byar (322).
- Inga strategier innehåller integration i avsnitten om förankring och partnerskap, organisation samt utbildning.

Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen har via de kompetensutvecklingsprojekt som utförs i egen regi arbetat för att nå framförallt kvinnliga och unga skogsägare. Detta genom riktade utskick till unga och kvinnor och även kurser specifikt för kvinnliga skogsägare. Ett av projekten, Beställarkompetens hos skogsägare, har arbetat aktivt med delmål för antal kvinnliga och unga deltagare med lyckat resultat, 40 % av deltagarna var kvinnor och 11 % var unga.

Erfarenheter från tidigare rådgivningsaktiviteter inom myndigheten visar att andelen kvinnor som deltar normalt är ungefär 10-15 % och kan vid kraftligt riktade åtgärder uppgå till 35 % eller mer. Detta kan ställas mot att 38 % av skogsägarna är kvinnor.

Skogsstyrelsen har varit i kontakt med Jordbruksverket för att få idéer om hur mångfald kan vara en resurs för företagsutveckling inom skogsbruket. Under 2010 kommer Skogsstyrelsen att arbeta vidare på denna idé och hoppas få in ansökningar som berör detta område.

Jordbruksverket har kartlagt hur det ser ut när det gäller vem som leder landsbygdsföretagen och hur fördelningen ser ut bland företagen som har fått företagsstöd utifrån kön och födelseland, se vidare avsnitt 5.3.3.8 ovan.

7.5 Avgränsning mot andra fonder, program och finansiella instrument

Centrala rutiner och instruktioner för de fall då kontakter med andra myndigheter, eller avdelningar på Jordbruksverket är nödvändig för att undvika oönskade överlappningar finns tillgängliga för alla stödhandläggare via det IT-baserade handläggarstödet.

Kravet att överlappningar av stödgivning mellan olika fonder och program ska undvikas, får inte innebära att synergier mellan olika program försvåras. Vid bedömning av insatser bör därför insatsens komplementära kvaliteter och möjlighet att bidra till synergieffekter beaktas, dvs. samspelet mellan åtgärder inom landsbygdsprogrammet och andra EU-program. Det kan t.ex. vara en insats som senare ska följas upp med andra insatser inom ett strukturfondsprogram, som tillsammans ger stora synergieffekter och god måluppfyllelse för flera program. Vid bedömning av insatser bör därför alltid samstämmigheten med andra program uppmärksammas.

7.5.1 Överensstämmelse med den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP)

Åtgärderna för landsbygdsutveckling ska stödja och komplettera den gemensamma jordbrukspolitiken. Vissa områden inom jordbrukspolitikens pelare I och II är gemensamma, eller ömsesidigt beroende av varandra.

Regler för tvärvillkor är gemensamma för pelare I och II. De närmare föreskrifter som tagits fram på detta område är gemensamma.

Utarbetandet av omstruktureringsprogrammet för sockersektorn har skett i nära samarbete med utarbetandet av föreskrifter och rutiner för landsbygdsprogrammet. Överensstämmelsen mellan dessa områden har därmed säkerställts.

I de framtagna rutinerna för landsbygdsprogrammet har även överlappningsrisker med stöd för ytterligare betalning inom det nationella kuvertet identifierats och metoder för hur riskerna elimineras har tagits fram.

När det gäller stöd till sektorerna för frukt och grönt finns överlappningsrisker identifierade och rutiner har införts för att eliminera dessa risker.

7.5.2 Avgränsning i förhållande till ERUF, ESF och EFF

I de olika programmen kopplade till regionalfonden (ERUF), Socialfonden (ESF) och fiskefonden (EFF) finns förhållandevis detaljerade beskrivningar av avgränsningarna mellan de olika fonderna inklusive landsbygdsfonden. I programmen anges dock att det är de nationella, regionala och lokala myndigheternas ansvar att ytterligare utveckla specifika detaljerade rutiner för att uppmuntra synergier och förhindra överlappningar av insatser

mellan fonderna.

Eftersom landsbygdsprogrammet som ovan nämnts förutsätter en samordning mellan de olika programmen och myndigheterna har en arbetsgrupp, kallad fondsamordningsgruppen, med deltagare från alla fyra programfonder bildats på Jordbruksverkets initiativ. Verkets bedömning är att detta dessutom effektiviserar förvaltningen av programmen. Det första mötet hölls i Jordbruksverkets regi den 13 september 2007. Under år 2009 har det varit tre möten.

Fondsamordningsgruppen ska ta sig an gemensamma frågor enligt programskrivningarna för de olika fonderna. Arbetsuppgifterna berör såväl administrativ hantering som regelverk. Gruppen ska behandla övergripande strategiska frågor när det gäller synergier och överlappningar mellan finansiella instrument och även utarbeta samordnade konkreta rutiner för stödhanteringen.

Fondsamordningsgruppen har under 2009 tagit fram en broschyr som ska fungera som en hjälp för främst stödhandläggare att styra insatser till rätt fond. Ett annat område som gruppen samarbetar om är offentliga finansiärer. Reglerna för vilka organ som kan anses offentliga har tydliggjorts i nuvarande regelverk jämfört med föregående programperiod och gruppen avser att ta upp och diskutera tveksamma fall och upprätta någon form av gemensamt register över de organ som faller inom ramen för detta. En viktig fråga på agendan är också statsstödsregler och de minimis.

Ett fondövergripande samarbete bedrivs även på regional nivå. I många län är handläggning av ärenden inom strukturfonderna placerad i anslutning till handläggningen av ärenden inom landsbygdsprogrammet och för dessa län har man oftast inlett ett regelbunden samverkan i ärendehanteringen.

8 Användningen av återkrävda belopp

Beloppen som återkrävs enligt artikel 33 i förordningen (EG) nr 1290/2005, används på nytt för beslut och utbetalningar i programmet. För åtgärderna i axel 1, 3 och 4 återgår beloppen till den behöriga myndigheten (länsstyrelse, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket eller Sametinget) där återkravet har inträffat. Samma sak gäller för de delar av åtgärder inom axel 2, där beslutsramar har fördelats ut på behöriga myndigheter. För övriga åtgärder inom axel 2 återgår beloppen till Jordbruksverket för att kunna användas ett kommande år för att finansiera stödutbetalningarna.

Under perioden från och med den 1 januari 2007 till och med den 31 december 2009 har följande återkrav (inbetalningar) verkställts per axel

Axel	År 2007	År 2008	År 2009	Totalt 2007-2009
	Inbetalade belopp (euro)	Inbetalade belopp, (euro)	Inbetalade belopp (euro)	Inbetalade belopp, kumulativt (euro)
1	0	69 992	568 625	638 617
2	544 802	2 601 958	2 129 840	5 276 600
3	0	193 409	21 230	214 639
4	0	0	2 290	2 290
Summa	544 802	2 865 359	2 721 985	6 132 146

9 Bilagor

- Bilaga 1 Indikatorer för omfattning och resultat år 2009
- Bilaga 2 Redovisningar av beslut 2007-2009 per åtgärd
- Bilaga 3 Redovisningar av utbetalningar 2007-2009 per åtgärd
- Bilaga 4 Indikatorer målvärden 090628